

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

ONLINE PŘÁTELSTVÍ BISEXUÁLNÍCH ŽEN

ONLINE FRIENDSHIPS OF BISEXUAL WOMEN

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Petra Zoubková**
Vedoucí práce: **PhDr. Olga Pechová, Ph.D.**

Olomouc

2022

Ráda bych chtěla využít tento prostor k poděkování všem, kteří přispěli k tomu, že jsem tuto práci dokončila. Velký dík patří vedoucí mé práce, PhDr. Olze Pechové, Ph.D. Její odborné znalosti společně s její ochotou mi byly v průběhu psaní práce velkou oporou. Jsem ráda, že jsem mohla zpracovat bakalářskou i magisterskou práci pod jejím vedením.

Dokončení mé práce by nebylo možné bez všech participantek, které mi věnovaly svůj čas. Touto cestou bych jim ráda vyjádřila svoji vděčnost. Doufám, že jejich příběhy budou sloužit jako inspirace a povedou k porozumění. Obě mé diplomové práce jsem psala s cílem přispět k většímu pochopení toho, jak a proč jsou internet a online přátelství důležité pro bisexuální ženy (a LGBTQ+ lidi obecně) a co můžeme dělat proto, abychom zajistili bezpečné prostředí pro zkoumání sebe sama a navázání přátelství s ostatními.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala mé rodině, konkrétně mé mamince, sestře, Wesovi a Emmě. V tomto krátkém textu jste sice zařazeni na poslední místo, ale bez vás by to rozhodně nešlo (a to nejen při psaní této diplomové práce). Moc vám děkuji.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Online přátelství bisexuálních žen“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
OBSAH		4
ÚVOD		7
TEORETICKÁ ČÁST		8
1 BISEXUALITA		9
1.1	Základní vymezení bisexuality	9
1.2	Postavení bisexuality ve společnosti	12
1.2.1	Neviditelnost bisexuality	12
1.2.2	Bifobie a stereotypy spojené s bisexualitou mužů a žen	14
1.3	Modely vývoje neheterosexuální identity	16
1.3.1	Status identity J. Marcii	17
1.3.2	Model formování homosexuální identity Vivienne Cass	18
1.3.3	Vývojová stádia coming-out procesu Eli Colemana	20
1.4	Modely vývoje bisexuální identity	21
1.4.1	D'Augelliho celoživotní model formování identity u leseb gayů a bisexuálů	22
1.4.2	Model vývoje bisexuální identity Weinberga, Williamse a Pryora a Brownova úprava	23
1.4.3	Teorie deviace Lemerta a navázání Heather Knous	23
1.4.4	Nelineární model vývoje nemonosexuálních identit Harber a Swanson	24
2 SPECIFIKA ONLINE A OFFLINE PŘÁTELSTVÍ		26
2.1	Definování přátelství	27
2.1.1	Komponenty přátelství	28
2.2	Vývoj přátelství v průběhu života	30
2.2.1	Ústup egocentrismu a socializace skrze hru v předškolním věku	32
2.2.2	Vliv vrstevníků a emoční složka přátelství ve školním věku	32
2.2.3	Hledání identity a (ne)stabilita přátelství v pubertě a adolescenci	34
2.2.4	Vliv partnerského života a proměny přátelství v dospělosti a stáří	35
2.3	Online přátelství	37
2.3.1	Typy online komunikace	38
2.3.2	Sebeprezentace a anonymita v online prostředí	40
2.3.3	Přátelství fungující online i offline	42
2.3.4	Online komunity	43
3 ONLINE PŘÁTELSTVÍ A BISEXUÁLNÍ ŽENY		44
3.1	Specifické aspekty internetu týkající se bisexuálních osob	45
3.2	Navázání přátelství online	47

3.2.1	Nepodporující okolí a nedostatek kontaktů s LGBTQ+ jedinci v offline světě	48
3.2.2	Anonymita a virtuální identity v přátelství.....	49
3.2.3	LGBTQ+ online komunity	50
3.3	Stránky a sociální sítě využívané k navazování přátelství	52
3.3.1	Tumblr	53
3.3.2	Diskusní fóra a seznamky.....	54
3.3.3	Facebook a Instagram.....	55
	VÝZKUMNÁ ČÁST	57
4	Výzkumný problém, cíle a otázky.....	58
4.1	Výzkumný problém	58
4.2	Cíl výzkumu a výzkumné otázky	59
5	Typ výzkumu a použité metody	60
5.1	Aplikovaná metodika.....	60
5.2	Výzkumný soubor	60
5.3	Metoda získávání dat	63
5.4	Etické hledisko	64
5.5	Způsob analýzy dat.....	64
6	Výsledky výzkumu	66
6.1	Analýza odpovědí jednotlivých participantek	66
6.1.1	Eliška*	66
6.1.2	Kateřina*	68
6.1.3	Helena.....	70
6.1.4	Anežka.....	72
6.1.5	Jitka	74
6.1.6	Irena.....	76
6.1.7	Natálie	76
6.1.8	Alice	78
6.1.9	Renata.....	81
6.1.10	Eleonor*	82
6.1.11	Karolína*	84
6.2	Popis typického přátelství a jeho průběhu.....	86
6.2.1	Charakteristika přátel	89
6.3	Vliv online prostředí na přátelství	90
6.3.1	Intenzita a otevřenost.....	91
6.3.2	Odstup	91
6.4	Souvislost online přátelství s bisexualitou	92
6.4.1	Ujištění	93
6.4.2	Normalizace.....	94
6.4.3	Sdílení zkušeností.....	95
6.4.4	Romantický podtext	96

7	Zodpovězení výzkumných otázek	98
8	Diskuse	101
9	Závěr.....	108
10	Souhrn	110
	LITERATURA.....	115
	PŘÍLOHY.....	123

ÚVOD

Obzvlášť v období, kdy se náš život přesunul z velké části do online prostředí, nemůže být mnoho pochyb o tom, že spolu online komunikujeme. Dopad pandemie na naše využívání internetu a interakce v něm je v současnosti hodně diskutovaný, ale internet byl používán jako místo pro nalezení blízkých vztahů i dříve. Ukazuje se, že obzvlášť pro LGBTQ+ jedince představuje internet jedno z klíčových míst pro navázání přátelství.

Tato práce navazuje na naši předešlou bakalářskou práci (Zoubková, 2020). Ta se týkala role internetu ve formování identity bisexuálních žen. Cílem této práce bylo především získat bližší pohled na to, jak je internet využíván bisexuálními ženami při formování jejich identity. Shrneme-li, internet fungoval jako prostor, kde mohly participantky porozumět svým myšlenkám a zážitkům z reálného života. Naprosto zásadní byl pro přijetí sexuální orientace. Ujistil je, že to, co prožívají, je v pořádku, existuje to a má to jméno. Umožnil jim nalézt ostatní, kteří rozumí tomu, čím si procházejí a mají podobné zkušenosti. Tyto nalezené vztahy častokrát přerostly do přátelství trvajících i dodnes. Tyto výsledky a výzkumy jiných autorů nás vedli k zaměření se specificky na tuto oblast v našem současném výzkumu. Bisexuální ženy se musí potýkat s celou řadou stereotypů a předsudků o jejich identitě. Vzhledem k tomu, že v reálném prostředí mnohdy chybí ti, kteří by pro ně mohli být útěchou a podporou, přebírá toto místo internet. Sami si význam online přátelství uvědomujeme, protože mu vděčíme za to, že známe jedny z těch nejdůležitějších lidí v našem životě. Jaký význam ovšem přátelství představuje pro bisexuální ženy a jak ovlivňuje jejich identitu?

Vzhledem k tomu, že navazujeme na naši předešlou práci, jsou některé úseky teoretické části převzaty. Důvodem k tomu je především to, že se některé definice a témata, o kterých mluvíme, nezměnily (například bisexualita, disonanční efekt internetu) a neviděli jsme důvod kapitoly přepisovat. Zároveň také neexistuje dostatečné množství zdrojů, které by nám umožnilo napsat text zcela nový. Převzaté části ovšem považujeme za vhodné a přínosné pro naše současné téma. Konkrétně se poté jedná o většinu první kapitoly, podkapitolu Online přátelství v druhé kapitole a části poslední, třetí, kapitoly.

TEORETICKÁ ČÁST

1 BISEXUALITA

Bisexualita se řadí mezi sexuální orientace. Americká asociace psychologů (2015) definuje sexuální orientaci jako „*komponent identity zahrnující sexuální a emocionální přitažlivost jedince k jinému člověku a chování a/nebo sociální afiliace, která může plynout z této přitažlivosti.*“. Tato definice spojuje sexuální a emocionální (někdy rovněž nazývanou jako romantickou) přitažlivost, ovšem podle některých výzkumů se nemusí u všech lidí prolínat a sexuální a emocionální orientace může být tedy odlišná (Morandini, & Dar-Nimrod, 2016).

Klein (1993) rozděluje sexuální orientaci na následujících sedm oblastí. Sexuální přitažlivost a chování se na první pohled mohou zdát jako synonyma. Ovšem sexuální přitažlivost definuje, kdo nás přitahuje, ale chování je to, jak se skutečně projevujeme. Prolínání těchto oblastí tedy není nutně podmínkou. Dále máme sexuální fantazie jako myšlenky a představy sexuální povahy. Emocionální přitažlivost byla zmíněna již výše v definici APA. Sociální preference podle Kleina znamená, s jakým pohlavím člověk preferuje se stýkat. Předposlední oblastí je škála od heterosexuálního do homosexuálního stylu života, kam Klein zařazuje jedince podle tohoto, s lidmi jaké orientace se stýká. A poslední, sebe-identifikace, označuje to, jak se člověk sám označuje.

1.1 Základní vymezení bisexuality

Pojem bisexualita, jako přitažlivost ke všem pohlavím, je popisován v různých kulturách průběhu historie. V psychologii můžeme najít první zmínky v psychoanalýze, která se zabývala popisem psychosexuálního vývoje. Sigmund Freud se o bisexualitě vyjádřil takto: „*zjistili jsme, že všechny lidské bytosti jsou bisexuálové, a to v tom ohledu, že jejich libido je rozděleno mezi obě pohlaví, ať už v manifestní nebo latentní podobě*“ (Firestein, 1996, 5). Bisexualita ale nebyla některými psychoanalytiky považována za skutečnou sexuální orientaci, a tento postoj přetrvává u některých dodnes. Pokud dojde k jejímu přejití, tak se často můžeme setkat s tvrzením, že se jedná pouze o jakýsi mezistupeň mezi heterosexualitou a homosexualitou. Bisexualita tedy v tomto pojetí představuje pouhou přechodnou orientaci a jedná se o fázi zmatení, která končí tím, že si daný člověk vybere mezi heterosexualitou a homosexualitou (Firestein, 1996; Flanders, Lebreton, Robinson,

Bian, Caravaca-Morera, & Alonso, 2017; Kelly, 2008). K přijetí bisexuality jako sexuální orientace přispěly i výzkumy týkající se sexuální flexibility.

Na sexuální flexibilitu může být nahlíženo více způsoby. Z jednoho pohledu představuje to, jak se sexuální orientace a chování člověka mění v průběhu jeho života. Nebo se jedná o to, či sexuální či romantická orientace zahrnuje více pohlaví (Flanders & Hatfield, 2014). Alfred Kinsey tvrdil, že sexuální chování člověka nelze rozdělit pouze na heterosexuální a homosexuální. Sexualitu považoval za spektrum a roku 1948 představil heterosexuální-homosexuální škálu, která začíná na 0 lidmi, kteří jsou výhradně heterosexuální a končí na 6 stupni lidmi výhradně homosexuálními. Většina osob se podle něj pohybuje mezi těmito dvěma extrémy. Kinsey rovněž později přidal kategorii X pro osoby, které nepřitahují heterosexuální ani homosexuální stimuly, tedy asexuály (Kinsey, 1998).

Kritikové původní Kinseyho škály podotýkají, že by škála fungovala lépe a byla přesnější, rozdělovala by jednotlivé části sexuality. Například tedy vytvořit jednotlivé škály, které by byly zaměřené jednotlivě na sexuální chování, fantazie, sebe-identifikaci a další (Reinisch, Beasley, & Kent, 1990; Yarber & Sayad, 2013). Škály inspirované Kinseym, ale s přidáním rozdělením jednotlivých aspektů, začaly postupně vznikat. Jednu z nich vytvořil i Klein (Savin-Williams & Cohen, 1996). Tato škála se nazývá *The Klein Sexual Orientation Grid* (KSOG) a pracuje se sedmi aspekty popisovanými na začátku této kapitoly (Firestein, 1996).

Michael Storms (1980) kritizoval Kinseyho škálu, z důvodu prezentování heterosexuality a homosexuality jako konce jednoho spektra. Představil dvoudimenzionální model, který rozděluje heteroeroticismus a homoeroticismus do dvou oddělených kategorií. Pokud jedinec skóruje vysoko v obou z nich, je podle Stormse bisexuál, protože se u něj objevuje přitažlivost jak k mužům, tak k ženám. V případě, že získají body v jedné z nich, jedná se o homosexuála nebo heterosexuála. A pokud někdo dosáhne mála bodů v obou kategoriích, znamená to, že je daný člověk asexuál.

Pokud mluvíme o tom, že sexualita je fluidní, je potřeba si uvědomit i to, že postavení člověka na dané škále může znamenat jen momentální rozpoložení. Nemusí to tedy zahrnovat všechny jeho zkušenosti. S tímto se snažil vyrovnat *Epstein Sexual Orientation Inventory* (ESOI), který nejenom bere v potaz sexuální přitažlivost, chování a představy, ale zároveň zahrnuje i časový rámec – v otázkách se totiž dotazuje na minulost a současnost (Epstein, Mckinney, Fox, & Garcia, 2012).

Výzkumy, včetně těch Kinseyho, ukazují, že sexualita žen je více fluidní

a flexibilní, zatímco u mužů se toto tolik neprojevuje a mnohem častěji se jejich sexuální identita nemění. Výzkum se soustředil na cisgender jedince a je tedy otázkou, zda jde obecně rozšířit na lidi, kterým bylo u porodu přiřazeno mužské či ženské pohlaví (tedy nejen na cisgender lidi), nebo zda se nejedná spíše o působení společnosti (Baumeister, 2000; Kinsey, 1998). Tato informace rovněž dala vznik dalším stereotypům, které s tímto tématem souvisí. Pokud žena poprvé projeví zájem o jinou ženu, nebude to okolí považovat za jednoznačný důkaz o její sexualitě. Ale pokud to samé udělá muž s jiným mužem, je mnohem pravděpodobnější, že ho okolí začne považovat za homosexuála (Flanders & Hatfield, 2012).

Pokud budeme tedy mluvit o bisexualitě jako sexuální orientaci, jak ji můžeme definovat? Samotná bisexualita je tradičně považována za přitažlivost k osobám stejného a opačného pohlaví (Bieschke, Perez, & DeBord, 2007; Kelly, 2008). Tato definice ovšem pracuje s binárním pojetím genderu, pracuje tedy pouze se dvěma gendery – muž a žena. Mohou být cisgender, tedy jejich genderová identita odpovídá biologickému pohlaví, nebo transgender, kdy se genderová identita odlišuje od pohlaví přiděleného při porodu. Jsou lidé, jejichž genderová identita ovšem do těchto dvou kategorií nespadá. Mohou se identifikovat s oběma kategoriemi, ani jednou z nich, být fluidní mezi pohlavími, nebo používat třetí gender. Tito jedinci poté používají nejčastěji pojem „nonbinary“ (česky nebinární) (APA, 2015).

O těchto genderových identitách se ve větší míře začíná hovořit v poslední době a otázkou tedy začalo být i to, zda je potřeba původní definici bisexuality upravit. Studie Galupo, Ramirez a Pulice-Farrow (2017), která se tomuto tématu mimo jiné věnuje, přišla s tím, že většina (konkrétně 83 %) bisexuálních jedinců nebinární lidi do své definice bisexuality zahrnovala. Bisexualitu tedy můžeme definovat jako přitažlivost ke dvou nebo více pohlavím. Rovněž se studie více věnuje pozornost pojmům pansexualita¹ a queer². Nadefinovat rozdíl mezi těmito termíny se ukazuje být značně složité a existuje v tomto ohledu řada rozporů (Galupo, Ramirez a Pulice-Farrow, 2017; Morandini, & Dar-Nimrod, 2016). Vzhledem k tomu, že se toto téma týká naší práce jen okrajově, nebudeme se jím

¹ Pansexualita je popisována jako sexuální a romantická orientace bez ohledu na pohlaví (Morandini, & Dar-Nimrod, 2016).

² Slovo queer byla původně nadávka používána proti homosexuálním mužům, dnes ale začíná být některými LGBTQ+ jedinci přijímána jako zastřešující termín pro neheterosexuální a/nebo ne cisgender jedince (Morandini, & Dar-Nimrod, 2016).

blíže zabývat. Obecně lze říct, že je můžeme společně s bisexualitou odlišit od monosexuálních orientací. Mezi ně patří heterosexuality a homosexualita a jedná se tedy o lidi, které přitahuje jen jedno pohlaví (Diamant & McAnulty, 1995).

1.2 Postavení bisexuality ve společnosti

Termín heteronormativita popisuje společnost, ve které je automaticky předpokládáno, že jsou všichni heterosexuálové. Heterosexuality je tedy považována za normu a na všechno jiné je nahlíženo jako na odchylku. Tyto předpoklady se projevují jak v každodenní konverzaci, tak ve zdravotnictví, školství, nebo například manželství, do něž může podle aktuální právní úpravy vstoupit pouze muž s ženou (Beňová, 2007; Firestein, 1996; Bieschke, Perez, & DeBord, 2007). Heterosexismus představuje systém, který nejen že nahlíží na heterosexuality jako na normu, ale zároveň je pro něj jedinou správnou možností a stigmatizuje neheterosexuální chování, vztahy a orientaci (Bieschke, Perez, & DeBord, 2007; Hubbard, & de Visser, 2015).

Oba tyto fenomény vedou k diskriminaci neheterosexuální jedinců. Studie (Bostwick et al., 2014) ovšem ukázala, že bisexuální jedinci se setkali s diskriminací kvůli jejich sexuální orientaci méně často než homosexuální lidé, přesto se u nich v porovnání s homosexuály častěji objevují poruchy nálad, úzkosti a zneužívání návykových látek (Dodge et al., 2016; Flanders, Dobinson, & Logie, 2017; Taylor, 2018). Dále pak také dochází ke zvýšenému výskytu myšlenek na sebevraždu nebo pokusů o ní (Stone et al., 2014).

1.2.1 Neviditelnost bisexuality

Nyní se posuneme od heteronormativity a heterosexismu k fenoménům týkající se specificky bisexuality. Jedním z nich je bi-invisibility (česky neviditelnost bisexuality), která se projevuje v mnoha způsobech. Jak jsme již zmiňovali v kapitole o definici bisexuality, bisexuality není všemi považována za legitimní orientaci, a dochází tedy k popírání její existence. Ve školách a v médiích se mluví o homosexualitě, ale bisexuality je zmiňována minimálně. V akademické sféře velmi často dochází k tomu, že pokud výzkum zahrnuje data od LGBTQ+ lidí, pracuje a velmi často diskutuje pouze zkušenost homosexuálních mužů a žen. Tento nedostatek povědomí o bisexualitě představuje zásadní problém, jelikož bez znalosti tohoto pojmu se mohou lidé jen složitě identifikovat jako bisexuálové (Hubbard, & de Visser, 2015; Yoshino, 2000).

Další způsob projevu neviditelnost bisexuality vychází z tradičního vnímání sexuální a romantické orientace, tedy že jedinec je buď heterosexuál, nebo homosexuál. Orientace bisexuálních jedinců je tedy často posuzována podle toho, s kým jsou momentálně ve vztahu (Flanders & Hatfield, 2014, Bieschke, Perez, & DeBord, 2007) Tento fakt rovněž podryvá existenci nebinárních lidí, jelikož vůbec nepočítá s jejich existencí.

S tímto posledním bodem se rovněž pojí pojem „passing“. Ten popisuje představu, že bisexuální jedinci jsou často okolím považováni za heterosexuály a lidé si s nimi tedy nespojí předsudky a stereotypy, které pro LGBTQ+ jedince mají. K bisexuálním jedincům se tedy budou chovat jinak, než kdyby o jejich sexuální orientaci věděli, a tím pádem si nemusí prožít některé negativní zkušenosti jako homosexuálové. Toto tvrzení ovšem jenom dokazuje binární vnímání romantické a sexuální orientace. Výzkumy ukazují, že toto ignorování bisexuální identity vzbuzuje v jedincích negativní pocity a někteří z nich rovněž preferují radši to, být viděni jako homosexuálové, protože tím není jejich neheterosexuální identita úplně smazána (Miller, 2006).

V úvodu této kapitoly jsme zmínili sexuální přitažlivost a chování a fakt, že se nemusí vždy prolínat. Bisexuální osoba v monogamním vztahu je toho příkladem. Žena bude například ve vztahu se ženou, ale její sexuální přitažlivost se tímto nezmění – stále ji budou přitahovat všechna pohlaví (Klein, 1993). Skutečnost, že bisexuální člověk není přibližně stejně aktivní s muži i ženami, je právě jedním z důvodů toho, proč někteří autoři nepovažují bisexualitu za skutečnou sexuální orientaci a odmítají její existenci. (Savin-Williams & Cohen, 1996). Proti tomu se vyjadřuje Klein, který bisexualitu rozdělil do čtyř kategorií: historická, sekvenční, souběžná a přechodná. První z nich popisuje bisexuála, který žije v monogamním vztahu, ale má bisexuální zkušenosti či fantazie. Sekvenční bisexuál je ten, který má vztahy s jedním pohlavím v jednom období a tyto období se střídají. Souběžný má naopak vztahy s jakýmkoliv pohlavím. A poslední kategorie představuje člověka, pro nějž je bisexualita pouze přechodný stav, když prochází coming outem z heterosexuality na homosexualitu (D'Augelli & Patterson, 2001; Firestein, 1996).

Yoshino (2000) shrnuje tyto fenomény do tří kategorií projevu neviditelnosti bisexuality. První z nich je úplné zpochybnění existence bisexuality, kdy jsou lidé, kteří se tak identifikují, považováni za heterosexuály nebo homosexuály. Dalším projevem je sice přijetí existence bisexuality, ale pouze jako fáze, a ne jako skutečně sexuální orientace. Jako poslední je přijetí bisexuality jako sexuální orientace, která není pouze fáze, ale je spojena s celou řadou stereotypů, které podryvají její legitimnost a přijetí společností.

1.2.2 Bifobie a stereotypy spojené s bisexualitou mužů a žen

S neviditelností bisexuality souvisí právě bifobie. Ta může být definována jako stigmatizace a diskriminace těch, kteří se identifikují jako bisexuální. Důvodem je nejenom homofobie, tedy diskriminace kvůli přitažlivosti k osobě stejného pohlaví, ale i ten fakt, že bisexuály přitahuje více pohlaví. Zatímco prvně jmenované přichází pouze od heterosexuálů, druhý předsudek sdílí i někteří homosexuálové (Bieschke, Perez, & DeBord, 2007; Lytle, Dyar, Levy, & London, 2017). Popírání možnosti přitažlivosti k více pohlavím se nazývá monosexismus. Toto přesvědčení vede k vnímání bisexuality jako pouhé fáze nejistoty, než si člověk vybere mezi heterosexuální a homosexualitou (Dodge et al., 2016; Hubbard, & de Visser, 2015, Firestein, 1996). Toto je jeden ze stereotypů, které se v souvislosti s bisexualitou objevují.

Velmi častá je představa, že bisexuálové nejsou schopni žít v monogamním vztahu a nedokážou zůstat věrní, protože potřebují být ve vztahu s více pohlavími najednou. Vnímání bisexuálních lidí jako promiskuitních vede rovněž k představě, že častěji trpí pohlavně přenosnými onemocněními, což ovšem není pravdivé (Firestein, 1996; Hubbard, & de Visser, 2015; Lytle, Dyar, Levy, & London, 2017). U homosexuálních jedinců se také objevuje představa, že bisexuální jedinec vztah s nimi opustí, aby získal výhody „heterosexuálního vztahu“ (Matsick & Rubin, 2018).

Jak jsme již zmiňovali bifobie přichází jak od heterosexuálů, tak od homosexuálů, což potvrzuje i fakt, že se bisexuální jedinci často cítí z LGBTQ+ komunity vyloučení a nedostává se jim takové podpory a pocitu bezpečí. Zároveň ovšem nejsou součástí heterosexuální komunity, protože nejsou heterosexuálové. Ale je to pohlaví partnera, které může ovlivnit to, jaké komunity se stanou součástí. To v nich ovšem vzbuzuje pocity viny, vnitřní konflikt a pocit studu, protože schovávají svou „druhou část“. V případě, že je jejich další partner jiného pohlaví než ten předchozí, dochází rovněž k pocitu diskontinuity, protože jsou nuceni přejít do jiné komunity. Pohybují se tedy mezi dvěma světy, které nejsou propojené, a proto se někteří rozhodnou svou identitu nesdílet ze strachu, že nebude přijata (Bieschke, Perez, & DeBord, 2007; Hubbard, & de Visser, 2015).

Přístup heterosexuálních i homosexuálních jedinců k bisexualitě měří škála *Attitudes Regarding Bisexuality Scale* (ARBS). Dva zásadní faktory jsou tolerance a stabilita, tedy přijetí bisexuality a pohlížení na ní jako na regulární sexuální orientaci. Ukázalo se, že lidé, kteří souhlasí s tím, že bisexualita je stabilní orientace, budou více tolerantní. Navíc ti, kteří mají pozitivní přístup k homosexuálním osobám, ho mají

pravděpodobněji i k těm bisexuálním. Není překvapením, že bisexuálové jsou skupinou, jejíž názory o bisexualitě byly nejméně negativní. Heterosexuálové byli ze všech tří skupin ta s nejnižší mírou tolerance i pohledu na bisexualitu jako na stabilní orientaci. Na bisexuální muže bylo pohlíženo obzvlášť negativně. To je vysvětlováno tradiční představou, že muži jsou méně sexuálně fluidní než ženy (Dodge et al., 2016; Hubbard, & de Visser, 2015).

Rozdíl v přijetí bisexuality byl u heterosexuálů rovněž rozdílný u mužů a žen. Heterosexuální muži jsou více ochotní přijmout bisexualitu, jelikož koreluje s erotickými fantaziemi. Bisexualita i homosexualita u žen je často hypersexualizována a používána v erotických filmech a magazínech určených pro heterosexuální muže, což zvyšuje pochybnosti o tom, jestli se jedná skutečně o toleranci (Lytle, Dyar, Levy, & London, 2017; Pereira, Becker, & Gardiner, 2017). Pokud žena projeví zájem o jinou ženu, je to často vysvětlováno jen jako snaha získat zájem mužů. Na ženskou sexualitu je pohlíženo takzvaným „mužským pohledem“, kdy je jejich jakýkoliv čin způsoben touhou po mužské pozornosti, a ne skutečnou přitažlivostí k jiným ženám. Naopak bisexualita mužů je ignorována a jakýmkoliv muž, kterého přitahují muži, je viděn jako homosexuál. Vliv zde tedy hraje toxická maskulinita, která je v naší společnosti zakořeněná. V obou případech je tedy sexuální orientace zaměřená na muže, a to heterosexuální nebo homosexuální (Matsick & Rubin, 2018).

Negativní postoje ovšem přichází i od LGBTQ+ jedinců, a to konkrétně zejména od homosexuálních mužů a žen. Sledovat zde můžeme podobný trend jako u heterosexuálních jedinců – bisexuální muži nejsou viděni jako „dostatečně gay“ a bisexuální ženy svou bisexualitu předstírají pro získání pozornosti mužů a jsou „skryté heterosexuálky“. Bisexuálové jsou viděni jako lidé, kteří si přivlastňují „lesbickou a gay komunitu“ a snaží se být součástí komunity, kam nepatří. Studie Matsick a Rubin (2018) potvrdila výsledky dalších studií homosexuálních jedinců, podle kterých bisexuální muže více přitahují muži. V případě bisexuální žen se ale pohled homosexuálů lišil. Lesbické ženy totiž považovaly bisexuální ženy za více sexuálně orientované na muže než homosexuální muži, což vedlo k nižším sympatiím k nim. Lesbické ženy považovaly bisexuální ženy za méně sexuálně stabilní, zatímco homosexuální muži hodnotili nestabilitu sexuální přitažlivosti u bisexuálních mužů a žen stejně. Tento negativnější postoj lesbických žen vysvětlují výzkumníci androcentrismem. Již výše jsme zmiňovali, že sexuální orientace bisexuálů je zaměřená na a akceptovaná pouze jako přitažlivost k mužům. Tím pádem bude bisexuální muž považován více za člena „LGBTQ+ komunity“, než bisexuální žena, na kterou je

nahlíženo jako na heterosexuálku.

Diskriminace, která přichází jak od heterosexuálních, tak homosexuálních jedinců, může u bisexuálů podpořit internalizovanou bifobii, tedy zvnitřněné negativní postoje k vlastní orientaci, včetně pocitů nejistoty o tom, jestli je bisexualita skutečně sexuální orientace (Lytle, Dyar, Levy, & London, 2017). Časté takzvané mikroagrese (například jako: *„ted' jsi bisexuál, ale dřív nebo později budeš homosexuál“*) společně s nepřijetím homosexuálními jedinci zabraňují bisexuálům získat bezpečné místo a přijetí, které by v „LGBTQ+ komunitě“ očekávali. Tyto negativní postoje ostatních budou o to silnější v případech, kdy se jedná o bisexuála jiné než bílé rasy. Zde se jedinec musí vyrovnat s nepřijetím jeho sexuální orientace, rasovými předsudky a propojením těchto dvou oblastí (Matsick & Rubin, 2018).

I přes tyto negativní zkušenosti se ukazuje, že jedinci, co se identifikují jako bisexuálové, popisují i celou řadu pozitivních aspektů. Fakt, že bisexualita stojí mezi heterosexuální a homosexualitou pro některé znamená pozitivum, neboť slouží jako jakési propojení mezi oběma světy. Bisexuálové jsou více flexibilní v rolích ve vztahu, více resilientní a popisují rovněž větší otevřenost, osobní posun a obohacení díky tomu, že mohou být ve vztahu s jakýmkoliv pohlavím (Bieschke, Perez, & DeBord, 2007).

1.3 Modely vývoje neheterosexuální identity

Vývoj identity obecně patří mezi jeden z nejzákladnějších aspektů psychosociálního vývoje jedince. Erik Erikson jej zařazuje do období adolescence (konkrétně jako konflikt identity a zmatení rolí). Člověk, tedy lépe řečeno dospívající, zde hledá odpověď na otázku, kým je (Kelly, 2008). A jelikož se v této práci zaměřujeme na bisexualitu, soustředíme se budeme na sexuální identitu. Shrňme-li, sexuální identita představuje označení, které pro sebe daný jedinec volí v oblasti sexuality. Sexuální orientace představuje to, kdo daného člověka eroticky přitahuje. Tyto dva pojmy se obvykle překrývají. K jejich vývoji dochází v průběhu dětství a dospívání, ale ustalují se nejčastěji v adolescenci (Malá, Kocourková, Hort, & Hrdlička, 2000).

Při formování sexuální identity je rovněž podstatný anglický pojem „coming out“ (česky „vyjít ven“ nebo se také používá „vyoutovat“). Rozlišovat můžeme vnitřní a vnější coming out. Vnitřní coming out představuje sebeuvědomění, tedy, že jedinec přijde na to, kým je. Vnější coming out znamená to, že člověk svou LGBTQ+ identitu oznámí ostatním. Nejedná se o jednorázovou událost, ale o postupný proces sdělování svému okolí. Člověk

také samozřejmě nemusí provést coming out vůči všem lidem, které zná (Sloboda, 2016). V Eriksonově modelu navazuje hledání sexuální identity na to výše zmiňované, tedy identita versus zmatení rolí. Jedná se o konflikt intimity versus izolace. Daný člověk má navázat vztah, který zahrnuje aspekty intimity a hlubokého souznění (Kelly, 2008).

1.3.1 Status identity J. Marcii

Na práci Erika Eriksona navázal J. Marcia ve své klasifikaci čtyř potenciálních stavů identity, kterými si jedinec musí projít. Mezi základní dva pojmy patří krize jako „*proces aktivního hledání a objevování*“ (Macek, 1999, 25), kdy je adolescent přiveden k tomu činit rozhodnutí o svém životě. Druhý pojem, závazek, znamená přijetí zodpovědnosti za různé aspekty života jedince. Kombinace absence či přítomnosti těchto dvou stavů pak dohromady dává čtyři statusy identity.

Absence obou představuje status *difuzní identity*, kdy jedinec spadne lehce do vlivu ostatních a upravuje svoje přesvědčení tak, aby korespondovalo s normou jeho skupiny. Pojetí sebe samého se rovněž odvíjí od ostatních– a to od jejich přijetí či nepřijetí daného člověka (Macek, 1999). Tato povrchnost může být vysvětlena přetížením, které adolescent pociťuje. Absence touhy zkoumat svou vlastní identitu tedy může být vysvětlena mírou požadavků, která je pro jedince neúnosná (Thorová, 2015).

Při objevení závazku, ale stále s absencí krize, přichází status *náhradní identity*. Zde se jedinec chová konzistentně, ale dochází ke slepému převzetí norem ostatních, a to zejména autorit (Macek, 1999). Chybí zde kritické myšlení a obecně tuto formu můžeme charakterizovat pasivitou a rigidností. Proti autoritě se může daný člověk i vymezovat, ale jedná se o opozici bez jakékoliv souvislosti s osobní identitou daného jedince (Thorová, 2015).

Podle Marcii dochází v dalším stádiu k opětovné absenci závazku s nástupem krize. Adolescent zde zažívá stavy silné úzkosti a nejistoty, jelikož dochází k experimentování a měnění rolí. Jedinec tedy zkouší a testuje s cílem najít odpověď na otázku, kdo je (Macek, 1999). *Moratorium*, jak Marcia toto období rovněž nazývá, se od předchozích dvou liší zejména zkoumáním vlastní identity. Jedinec vyhledává alternativní názory, které přijímá a poté opouští pro jiné. Přestože se jedná o značně chaotickou fázi, jejím cílem je nalezení stability a vyřešením konfliktu „*mezi názory autorit a vlastními názory a pocity*“ (Thorová, 2015, 292). Alternativní názory může na určitou dobu přijmout za své a procházet tedy stabilním obdobím, které vystřídá další krize a experimentace. To se může za život objevit

vícekrát (Vágnerová, 2012). Zde lze najít paralelu s hledáním sexuální identity, kdy například jedinec nejdříve přijímá heterosexuální identitu, ale v průběhu života dochází ke krizi a uvědomění si odlišné sexuální orientace. Toto období stability a krize může právě proběhnout i několikrát.

Při získání závazku a zachování krize nastupujeme do posledního statusu – *získání identity*. Dochází zde k syntéze jedincových zkušeností, touhy pracovat na sobě a své budoucnosti. Krize zde představuje touhu řešit problémy, které se v životě objevují (Macek, 1999). V protichůdných názorech se jedinec zorientoval a vyřešil svůj konflikt s autoritou, formoval své vlastní postoje a přebírá odpovědnost za svůj život (Thorová, 2015). Po získání identity se jedinec stává schopen sexuální intimity. Zde si můžeme všimnout spojitosti s Eriksonovým modelem a jeho vývojovému úkolu *identita versus zmatení rolí* (Macek, 1999). Toto období vlastně tvoří základ Marciovovy teorie a rozšiřuje jej o stádia, která zde popisujeme (Crocetti, 2017).

Od Eriksona se ovšem odlišuje, a to tím, že tyto statusy identity nemusí být ve stejné fázi ve všech oblastech života. Tedy na rozdíl od Eriksona nepostupuje z jednoho stádia do druhého povšechně, ale například v oblasti profesní orientace se lze nacházet ve třetí úrovni identity a v případě intimity ve čtvrtém (Thorová, 2015). Ve všech aspektech by měl ovšem jedinec dosáhnout finální úrovně před přechodem z adolescence do dalšího období.

Marciovy statusy identity nebyly empiricky potvrzeny jako skutečná vývojová stádia (Macek, 1999). Kritici také hovoří o tom, že vývoj identity soustředí na krátké období – pouze na adolescenci a nebere v potaz změny a pokračující zkoumání identity, jejíž získání představuje úkol na celý život, tedy jako například ve stádiích Eriksona (Crocetti, 2017). Přes tuto kritiku si ale myslíme, že v souvislosti s tématem naší práce je namísto jej zmínit. Propojení jsme již nastínili výše. Lze shrnout, že konfrontace s názory okolí a autority a jejich bezmyšlenkovité přijetí se dá propojit s heteronormativitou naší společnosti a neviditelností bisexuality. Když jedinec vyhledává odlišné názory a poprvé je konfrontován s definicí bisexuality, může dojít k nalezení své identity.

1.3.2 Model formování homosexuální identity Vivienne Cass

Zatímco Erikson a Moreno se zabývají formováním identity obecně, následující modely se věnují pouze sexuálním identitám, a to těm neheterosexuálním. První z nich vytvořila Vivienne Cass (1979). Její model stojí na dvou základních předpokladech – jedná se o vývojový proces, který probíhá v interakci s okolím jedince. K jeho vytvoření došlo na

základě klinické praxe Cass a formování v něm dělí na šest stádií. V závěrečném stádiu dojde k plnému prolnutí s jedincovou celkovou osobností a homosexualita se tedy stane její součástí.

Cass dává důraz na jedincovu aktivní roli v postupu z jedné úrovně na další. Může se podle ní stát, že se člověk do finální stádia vůbec nedostane, a to na základě vlastního rozhodnutí. Odlišuje dále i osobní a veřejný život každého a upozorňuje, že k propojení těchto dvou sfér může dojít až v posledním stádiu (tedy když například bude daný člověk otevřeně mluvit o své sexuální orientaci).

První stádium, *zmatení identity* (identity confusion), představuje povšimnutí si odlišnosti od ostatních a následná nejistota v tom, co člověk cítí. Řada lidí se setká s pojmem homosexualita v průběhu svého života setká. Většina z nich je, podle Cass, nepropojuje se svým osobním životem a identitou. Ve chvíli, kdy si ale člověk pomyslí, že by ho tato definice mohla vystihovat, začíná formování homosexuální identity. To, jak silně jedince tyto první pochyby zasáhnou, se liší, ovšem eventuálně se pochybnosti dostanou do bodu, kdy je daný člověk nedokáže ignorovat. Nastává tedy inkongruence těchto pocitů s tím, jak na sebe doposud nahlížel člověk sám a jak ho vnímali ostatní.

Ve chvíli, kdy jedinec začne přijímat možnost, že by mohl být homosexuál, dostává se do druhého stádia, *porovnávání identity* (identity comparison). Přichází zde pocity odlišnosti a odcizení se od společnosti. Lidé často pocítují, že neexistuje nikdo jiný, kdo by s nimi tyto pocity sdílel. Míra odcizení se může lišit tím, kde člověk žije a v jakých skupinách je zapojen. Cass zde uvádí dvě referenční skupiny, z nich první z nich pocity odcizení zvyšuje a druhá snižuje. Jedná se o náboženské skupiny a o feministické kluby. Mimo to také člověk přichází o známá pravidla, jak by měl žít a jak bude vypadat jeho život. Dostává se také do styku s negativními pohledy na homosexuální orientaci, které mohou mít dopad na jeho schopnost přijetí své identity. Vyhnout se jim může skrýváním své sexuální orientace. Na konci tohoto stádia už člověk přijímá, že je pravděpodobně homosexuál, což vede k určitému uvolnění tenze. Může se soustředit na své potřeby, ale pocit odcizení od společnosti přetrvává. Inkongruence mezi tím, jak se vidí daný člověk a jak ho vnímá jeho okolí, totiž narůstá.

Stádium třetí, *tolerování identity* (identity tolerance), tedy představuje řešení této situace. Jedinec má potřebu „něco udělat“, aby tento pocit osamocení zmizel. Uvědomuje si, že není jediný, kdo se takto cítí, což vede k prohloubení odcizení se od heterosexuálních jedinců. Pokud dojde k pozitivnímu kontaktu s homosexuálními lidmi, roste sebevědomí. Konec třetího stádia podle Cass charakterizuje chvíle, kdy „závazek k homosexuálnímu

sebe-obrazu narostl do bodu, kdy člověk dokáže říct „Já jsem homosexuál.““ (Cass, 1979, 231). Kontakty s ostatními homosexuály se vyskytují častěji a dochází ke změně jedince sociálního života. Ve čtvrtém stádiu, *přijetí identity* (identity acceptance), jedinec na svoji identitu nahlíží v pozitivnějším světle, ale rozpor přetrvává. Stále dochází k vyhýbání se reakcím heterosexuálů, a tedy skrývání vlastní identity. Lidem, kteří by mohli reagovat negativně, se vyhýbá. Na druhou stranu ale může dojít ke coming outu u lidí, kterým věří. Ti pak představují protektivní faktor.

Rozporu mezi postojem společnosti a jedincovým cítěním ovšem odstranit nejde. Tuto inkongruenci si jedinec uvědomuje a vyrovnává se s tím rozdělením světa na homosexuály a heterosexuály, přičemž o prvně jmenovaných přemýšlí ve značně pozitivnějším světle. Název tohoto pátého stádia jasně shrnuje jeho podstatu – *hrdost na identitu* (identity pride). Jedinec se cítí spokojený ve své skupině a rozpor mezi jeho identitou a okolím může vést k aktivismu. Odmítá hodnoty, které považuje za heterosexuální, jako manželství a sociální role na základě pohlaví. Svou identitu již neskrývá a stále méně mu záleží na to, jak na něj pohlíží ostatní.

Pozitivní reakce okolí ovšem představují jeden z hlavních pilířů pro vstup do posledního stádia – *syntéza identity* (identity synthesis). Od rozdělení světa na heterosexuály a homosexuály upouští a díky pozitivním reakcím od heterosexuálů je začíná více přijímat a cítit se kolem nich bezpečněji. Hrdost na identitu stále přetrvává, ale není tak silná právě díky ztrátě „černobílého vidění“. Homosexuální identita plně splyne s celkovou identitou a stává se jen jedním z aspektů jeho osobnosti (Cass, 1979).

1.3.3 Vývojová stádia coming-out procesu Eli Colemana

Stejně jako Vivienne Cass, i Coleman (1982) přikládá velkou váhu okolí jedince jako na jeden ze základních faktorů sebepřijetí a vyrovnání se s možnými negativními postoji. Coleman mluví o tom, že popis coming out procesu je značně ztížen právě jeho podstatou – jedná se o proces, ne o jeden samostatný akt jedince. Coleman ve svém pětistádiovém modelu vychází z prací předešlých (včetně Vivienne Cass), zároveň ale přináší poznatky ovlivněné vývojem tehdejšího akademického smýšlení o homosexualitě. Podle Colemana není podmínkou, aby každý jedinec prošel všemi stádii. Někteří ustanou na jednom z nich a někteří mohou projít fázemi takovou rychlostí, že jakákoliv snaha odlišit jednotlivá stádia je zbytečná a nemožná.

Ve první fázi, pojmenované *před coming outem* (pre-coming out), dochází k předvědomému uvědomění si své neheterosexuální identity. Tyto prvotní pocity podle Colemana negativně dopadají na jedincovo sebevědomí, což pramení z postojů společnosti. Pociťují její odmítnutí, přestože v tuto chvíli svou identitu s nikým ještě nesdílí. Toto skrývání se může rozšířit na další aspekty jejich osobnosti a cítí se tedy v nebezpečí mezi ostatními, což vede k celkové nespokojenosti a jen posiluje nižší sebevědomí. Tato fáze končí ve chvíli, kdy se jedinec svou homosexualitu nesnaží potlačit a proběhne tedy vnitřní coming out.

Podle Colemana následuje stádium *coming out*, kdy jedinec oznamuje okolí svou orientaci. Zde velmi závisí na reakci okolí a pokud přichází pozitivní reakce, je jedincův negativní pohled na svou vlastní osobu a hodnotu nabourávám. Nepřijetí může naopak vést k zhoršení sebevědomí a regresi do předchozího stádia. Pokud k návratu nedojde, přichází na řadu *explorace* (exploration). Člověk vstupuje podle Colemana do gay či lesbické komunity a také dochází k jakémusi návratu do adolescence. Jejich dospívání neodpovídalo tomu, kým jsou, a na řadu tedy přichází experimentování a hlubší objevování sebe sama. Coleman toto experimentování především popisuje jako velké množství sexuálních zkušeností.

Tyto povrchní sexuální touhy podle Colemana začnou pro člověka být málo a přichází hledání hlubšího a stabilnějšího partnerského svazku. Tato touha po intimitě je také podpořena zvýšeným sebevědomím, jelikož je jedinec nyní již schopen dávat lásku sobě. Jejich představa o vztazích může být značně idealizovaná a toto čtvrté období, *první vztahy* (first relationships), může opět mít negativní dopad na sebepojetí.

Po období problematických vztahů ale dochází ke zklidnění a naplnění potřeby intimity. Toto navázání zdravých vztahů definuje poslední stádium, *integrace* (integration). Stále může docházet ke změnám chování a smýšlení, to je ovšem způsobeno vývojovým stádiem, ve kterém se člověk nachází a už ne jeho sexuální orientací (Coleman, 1982).

Model Cass a Colemana se soustředí pouze na homosexuální jedince a neuvažuje o bisexuálech, respektive jedincích s nemonosexuální orientací. Vývoj identity se u těchto jedinců může lišit, proto se v následující kapitole se budeme věnovat specificky vývoji bisexuální identity.

1.4 Modely vývoje bisexuální identity

V souvislosti s vývojem bisexuální identity se objevuje představa, že je nutné, aby měl

jedinec sexuální zkušenost s muži i ženami. Toto pojetí nejenže nebere do úvahy ostatní genderové identity, ale rovněž zdůrazňuje sexuální chování. Opomíjí tedy sexuální a emocionální přitažlivost, fantazie a další aspekty sexuality, které jsou rovněž podstatné a hrají důležitou roli ve vývoji identity (Comeau, 2012). Co se týče vývoje bisexuální identity, existuje jen málo komplexních modelů jejího vývoje. Často se pracuje s modely pro homosexuální jedince, které ovšem nemusí být vždy přesné (Yarber & Sayad, 2013). Níže tedy prezentujeme pouze modely, které se zaměřují specificky na bisexuální jedince, nebo je alespoň do svého modelu zahrnují.

1.4.1 D'Augelliho celoživotní model formování identity u leseb gayů a bisexuálů

Roku 1994 představil Anthony D'Augelli svůj celoživotní model formování identity u leseb, gayů a bisexuálů („Lifespan Model of Lesbian Gay Bisexual Identity Development“). D'Augelli zdůrazňuje to, že na vývoj sexuální identity má vliv nejen osobnost daného člověka, ale i lidé, se kterými přichází do kontaktu, a široké sociokulturní prostředí, ve kterém žije.

První stádium nazývá jako *opuštění heterosexuální identity* (exiting heterosexual identity), kdy si jedinec uvědomí a pojmenuje svou menšinovou orientaci. Spadá sem rovněž i opakovaný vnější coming out, což ukazuje specifčnost D'Augelliho modelu, jelikož všechny ostatní dále prezentované modely se z velké části zaměřují pouze na vnitřní coming out. Vzhledem k tomu, že se D'Augelli věnuje zejména vnějšímu coming outu, se nejedná o stádia, která by člověk procházel postupně. Nemusí ani splnit všechna z nich.

Následuje *vytvoření osobního lesbického-gay-bisexuálního statusu identity* (developing a personal lesbian-gay-bisexual identity status), ve kterém se jedinec se svou identitou sžívá a stává se součástí jeho osobnosti. D'Augelli ji značně propojuje se sociálním prostředím, díky kterému se toto „vrůstání“ identity stává možné. Součástí je rovněž vyrovnání se se stereotypy a negativními reakcemi okolí. Třetí fáze *vytváření lesbické-gay-bisexuální sociální identity* (developing lesbian-gay-bisexual social identity) navazuje na předchozí fázi. Znamená to, že člověk oznamuje okolí svou orientaci a získává tak síť kontaktů, která mu nabízí pomoc a podporu. Rodině se věnuje čtvrté stádium, *stání se lesbickým-gay-bisexuálním potomkem* (becoming a lesbian-gay-bisexual offspring) a hovoří se zde o potřebě být přijat svou rodinou, což se nemusí vždy stát.

Sociálního prostředí se drží i poslední dvě stádia. Během *vytváření statusu LGB intimity* (developing an LGB intimacy status), dojde k získání romantického vztahu.

Poslední stádium je *vstup do lesbické-gay-bisexuální komunity* (entering lesbian-gay-bisexual community), které představuje uvědomění si heteronormativity a heterosexismu až politickou angažovanost daného jedince (D'Augelli, 1994).

1.4.2 Model vývoje bisexuální identity Weinberga, Williamse a Pryora a Brownova úprava

Weinberg, Williams a Pryor roku 1994 vydali model vývoje identity u bisexuálních jedinců. Většina jedinců se nejdříve považovala za heterosexuální a první zkušenosti s přitažlivostí k lidem stejného pohlaví vedlo k prvnímu stádiu jejich modelu, *první zmatení* (initial confusion). Tento pocit nejistoty u některých nastoluje dočasnou identifikaci jako heterosexuální nebo homosexuální. Změna přijde ve stádiu *nalezení a použití nálepky* (finding and applying the label). To podporuje sexuální přitažlivost a zkušenosti s více pohlavími a také získání povědomí o existenci pojmu bisexuál. Bifobie a stereotypy ovšem stále podporují pocity zmatení a nejistoty, které končí *přijetím identity* (settling into identity). Podle tohoto modelu je finálním stádiem *nekončící nejistota* (continued uncertainty), kdy i před identifikací jako bisexuální mají jedinci stále období pochyb (Brown, 2002).

Toto tvrzení podporuje i Tom Brown, který toto finální stádium modelu vývoje bisexuální identity přejmenoval na *udržování identity* (identity maintenance). Významem se blíží původnímu pojetí, ale Brown chtěl zdůraznit, že i přes pochyby jedinci tuto nálepkou udržují a nemění ji. Míra pochyb je do značné míry ovlivněna prostředím, ve kterém se jedinec pohybuje (Brown, 2002). Tato představa o přetrvávající nejistotě se ukazuje jako problematická, jelikož řada bisexuálů svou identitu skutečně přijme a pochyby se neobjevují, jak ukazuje například výzkum Knous (2006).

1.4.3 Teorie deviace Lemerta a navázání Heather Knous

Heather Knous (2006) ve své práci navazuje zejména na teorii deviace Edwina Lemerta z roku 1967. *Primární deviace*, jak Lemert popisuje první stádium, započíná formování identity a představuje chvíli, kdy má jedinec sexuální styk se stejným pohlavím, ale ještě se nepovažuje za homosexuálního či bisexuálního. Dnes, jak zmiňujeme v úvodu této podkapitoly, již řada odborníků nepovažuje sexuální zkušenost za nezbytně klíčovou ve vývoji identity. Stejně tak s tímto pracuje i Knous, která, po provedení deseti rozhovorů s bisexuálními jedinci, usuzuje, že podstatnější roli hraje sexuální přitažlivost. Právě ta se

u většiny objeví předtím, než se začnou identifikovat jako bisexuální, což vede k pocitům zmatenosti a uvažování nad tím, jaké je jejich sexuální orientace. Toto hledání vrcholí druhým a posledním stádiem v teorii Lemerta – *sekundární deviace*, kdy jedinec začne daný label používat a/nebo jej sdělí ostatním. Knous pozoruje, že v tuto chvíli se jedinci setkávají s negativními reakcemi.

Knous rovněž operuje se třetím stádiem. Vychází z Johna Kitsuse, který roku 1980 přidal poslední, *terciální stádium*. V něm se jedinec začne politicky angažovat a stává se členem aktivistických skupin, což vede k přijetí své identity. Do tohoto stádia ve výzkumu Knous došla jen polovina respondentů. Knous uvažuje o tom, že to, do jaké míry se jedinec angažuje, je ovlivněno jeho prostředím a tím, jak akceptující je.

1.4.4 Nelineární model vývoje nemonosexuálních identit Harber a Swanson

Kromě D'Augelliho modelu byly všechny ostatní do teď prezentované modely lineární – jednotlivá stádia na sebe navazovala a jedinec jimi tedy má procházet postupně. Tato představa se pojí se značnou kritikou, protože předpokládá, že jsou daná stádia zobecnitelná na všechny příslušníky dané skupiny. V úvahu je potřeba brát pohlaví, věk; zemi, ve které člověk žije a další faktory. Například Twining roku 1983 přišla s modelem, který představuje výzvy a úkoly, kterým bisexuálové čelí, ale nejedná se o lineární stádia. Pojmenovány jsou jako sebezpřijetí, vyrovnání se s homofobními postoji společnosti, získání podporujícího okolí a rozhodnutí, komu o své identitě řeknou (Firestein, 1996).

Podobný model představují i Harper a Swanson (2019), které se zaměřily na bisexuály, pansexuály a polysexuály. Jedinec dané úkoly a výzvy plní v různém pořadí a podle autorek nemusí být pro některé všechny relevantní. Rovněž berou v potaz jedincovo sociokulturní prostředí, které proces vývoje identity značně ovlivňuje. Autorky popisují pět aspektů, které obsahují několik úkolů. Jednotlivé aspekty se zároveň mezi sebou ovlivňují.

V rámci prvního aspektu, *nálepkování* (labelling), jedinec hledá a přijímá svou identitu. Velmi často se identifikuje s některou z monosexuálních identit a poté, díky životním zkušenostem, nachází label, který mu vyhovuje, nebo nálepky úplně odmítá. Docházet také může ke změně identifikace. Druhý aspekt představuje *význam a propojení identit* (salience and intersection of identities). Autorky zdůrazňují, že vývoj bisexuální identity neprobíhá odděleně, ale souvisí s celkovým vývojem identity. Dochází tedy k vzájemnému ovlivňování. Autorky hovoří například o vlivu rasy či genderové identity. Jako třetí aspekt popisují *coming out*, a to ať už vůči sobě či okolí. Dále hovoří o *komunitě*

a/nebo politické identity (community and/or political identity) a zaměřují se na důležitost sociální podpory a politickou angažovanost. Posledním aspektem je *zvládání vlivu útlaku/stigmatizace* (managing the impact of oppression/stigma), kdy se jedinec vyrovnává s negativními reakcemi okolí a společnosti a vytváří si strategie pro zvládnutí těchto situací.

2 SPECIFIKA ONLINE A OFFLINE PŘÁTELSTVÍ

Potřeba navázání blízkosti a sdílení s ostatními lidmi patří mezi jedny ze základních charakteristik lidské existence. Ostatně ji najdeme v tak všeobecně známé Maslowově pyramidě lidských potřeb. Tato sociální potřeba se nachází na třetím místě a zahrnuje právě i přátelství, téma naší práce. Tento třetí bod Maslowovy pyramidy můžeme nazvat ještě jiným pojmem – jako afiliace. Afiliace představuje lidskou potřebu navazovat vztahy s ostatními lidmi a udržovat je na pozitivní emoční úrovni. Tato potřeba je u každého odlišně silná. Pravděpodobně máte ve svém životě osoby, které, obrazně řečeno, žijí skrze jiné lidi, a ty, kteří si vystačí s jedním či dvěma společníky. Ať už se jedná o člověka extrovertního či introvertního, tuto potřebu vztahu s jinými najdeme u každého (Slaměník, 2011). A pokud je nějakým způsobem narušena, často se jedná o patologii a zařazujeme ji mezi charakteristické znaky určitých diagnóz. Proč ale tuto potřebu máme?

Pokud dokáže osoba druhému člověku sdílet své myšlenky a pocity, vzniká mezi nimi intimita a důvěra. Díky těmto faktorům získává pomoc a útěchu v těžkých situacích a možnost sdílet radost v těch pozitivních. Dává pocit bezpečí a spolu-souznění (Slaměník, 2011). Připomenout zde můžeme experiment Schachtera, který ukázal, že pokud lidé mají podstoupit bolestivý zákrok, budou na něj radši čekat v přítomnosti jiných lidí (Young, Schachter, 1959). Festinger v souvislosti s významem afiliace dále hovoří o tom, že nám navazování vztahů umožňuje srovnávání se – tedy kontrola nebo otestování toho, zda se chováme dobře či špatně. To se projevuje obzvlášť v pubertě, kdy vztahy s vrstevníky nabývají na důležitosti. Právě období puberty, které představuje značnou rozkolísanost právě i ve vztazích, náš přivádí na druhou, jakousi „stinnou stránku“ mezilidských vztahů. V interpersonálních vztazích, i s těmi blízkými, jsou typické konflikty, dohadování, nedorozumění a vzájemné ublížování si (Slaměník, 2011; Slezáčková, 2012).

I z tohoto úvodu je patrné, že přes důležitost interpersonálních vztahů je jejich přesná definice a vymezení složité a možná až nemožné. I přesto se pokusíme v následující kapitole přátelství jako ústřední bod naší práce definovat. Představíme základní koncepty a složky přátelství a jeho vývoj v průběhu lidského života. V dalších podkapitolách se budeme věnovat proměnám přátelství v současné době, způsobeným dostupností internetu. Vymezíme zde online přátelství a zaměříme se na rozdíly mezi online a offline přátelstvím.

2.1 Definování přátelství

Asi nejjednodušeji můžeme přátelství definovat jako „*blzký vztah dvou lidí*“ (Křivohlavý, 2004, 162). Pokud budeme chtít být konkrétnější, navázat můžeme na afiliaci definovanou v úvodu této kapitoly. Přátelé mezi sebou mají pevnou vazbu udržovanou důvěrou a vzájemným pocitem blízkosti, souznění a porozumění. Přátelství představuje důležitou složku i v jiných než čistě přátelských vztazích, a to zejména v těch partnerských a rodičovských (Slezáčková, 2012). Druzí lidé naplňují naši potřebu sounáležitosti, touhy někam patřit. Vlastně nakonec nemá až tak velký vliv, kdo je naším blízkým člověkem, jako ten pocit, který cítíme. Pocit sounáležitosti a přijímání druhého, jaký je jsou obzvlášť důležitý pro LGBTQ+ lidi. Pokud máme někoho, s kým můžeme sdílet naše strasti, zvládáme složité situace lépe (Miller, 2022).

Pro zpřesnění definice přátelství můžeme použít další pojem – *mindng* (česky vzájemný příklon). Křivohlavý (2004, 162) ho ve své knize představuje jako „*proces vzájemného neustálého poznávání – myšlení, cítění a jednání – lidí, kteří jsou ve vzájemném vztahu*“. Všimnout si zde můžeme touhy jedinců trávit společný čas a poté také časového rozměru přátelství jako něčeho dlouhotrvajícího. Právě stabilita nebo naopak nestabilita přátelství patří mezi jeden z ukazatelů celkové psychické pohody jedince. Věnovat se jí budeme blíže později v této kapitole. Zmiňovali jsme rovněž, že mezilidské vztahy zahrnují i negativní aspekty, protože ani přátelství se hádky nevyhnou. Co je zde ale podstatné je způsob jejich zvládnání, který by měl být založen na snaze najít společné řešení se zachováním respektu k druhému člověku. Vyřešení složitých situací často vede k posílení vztahu (Křivohlavý, 2004).

Dalším možným komponentem, který by bylo vhodné zařadit do definice přátelství, je jeho délka. Ovšem to je obdobně jako samotná definice přátelství značně komplikované. Přeci jen ale můžeme říct, že přátelství většinou vzniká uplynutím 3 až 9 týdnů od chvíle, kdy se daní jedinci poprvé setkali. O skutečně blízkém přátelství pak můžeme mluvit po 3–4 měsících. Aby se ale vztah skutečně stal natolik intimním, abychom ho mohli nazývat hlubokým přátelstvím, musíme zvážit kolik času spolu jedinci v tomto časovém rozmezí stráví. Výzkum Hall (2018) ukazuje, že pokud spolu v prvních třech týdnech stráví lidé alespoň 43 hodin, je o 50 % větší pravděpodobnost, že se stanou přáteli. Trávit spolu čas mohou i po této době, ale pravděpodobnost, že se ze známých stanou přátelé se nezmění. Na blízké přátelství je poté potřeba přibližně 57 hodin během tří týdnů a 164 hodin během tří

měsíců. Pro nejlepší přátele se poté čísla mění na 119 hodin a 219 hodin. Všechny tyto hodiny opět vedou k tomu, že je o 50 % větší šance, že k této proměně dojde.

2.1.1 Komponenty přátelství

Nyní se můžeme přesunout k prozkoumání základních komponentů, které přátelství rovněž definují. Konkrétně se budeme věnovat lásce, empatii, sociální opoře a intimitě. Intimita představuje jednu ze základních složek blízkých vztahů a dokážeme díky ní velmi dobře rozlišit mezi přítelem či „pouhým“ známým. Ústřední zde je míra sebeodhalení a ochota (či neochota) nechat druhého vstoupit do naší, obrazně řečeno, osobní zóny. Pokud nacházíme ve vztahu intimitu, jedná se o vztah s blízkostí jednoho k druhému, kde si jedinci sdílí své emoce, pocity a myšlenky. Důležitá zde je reciprocita, tedy sebeodhalení a sdílení z obou stran. Nejedná se o jednorázový akt, ale proces postupného odhalování, který začíná tradičně se sdílením povrchných informací, které se s postupem času stávají hlubšími a soukromějšími. Tato hloubka poté odlišuje známé, přátele, nejlepší přátele a partnery (Slaměník, 2011). Je samozřejmé, že tato otevřenost představuje pro jedince ohrožení. Při vzájemné důvěře a respektu můžeme ale právě tuto zranitelnost a ochotu až potřebu do ní vstoupit považovat za jednoho z ukazatelů blízkého přátelství (Křivohlavý, 2004). Můžeme si všimnout podobnosti s pojmem afiliace, o kterém pojednáváme v úvodu této kapitoly. Afiliace a intimita ovšem nepředstavují synonyma. Jedinec může s někým trávit velkou část svého času, čímž dojde k naplnění potřeby afiliace, ale intimně si nebudou vůbec blízcí. Nedojde zde k sebeodhalení a hlubšímu sdílení (Kolak & Markić, 2019).

Intimita má sedm podstatných komponentů – znalost (vědí o druhém osobní informace, jejich myšlenky a pocity), vzájemnou závislost (vliv, který mají jeden na druhého), starostlivost, důvěru, schopnost reagovat (na potřeby a touhy druhého), vzájemnost (z „já“ a „ty“ se stane „my“) a závazek (Miller, 2022). Zde můžeme vidět spojení se Sternergovou trojúhelníkovou teorií lásky. Intimita zde představuje zájem o druhého člověka, empatii vůči němu a vzájemnou blízkost a propojení. Dalším článkem je výše zmiňovaný závazek jako ochota na vztahu pracovat a udržet jej. Poslední část Sternbergovy teorie už pro záběr naší práce není podstatná – jedná se o vášeň, o které můžeme mluvit v romantických vztazích. Láska, jakožto základní koncept této teorie, ale samozřejmě není vlastní jen partnerům (Sorokowski et al., 2021).

S láskou se setkáme v psychologii, sociologii, filosofii, umění a v celé řadě dalších sfér lidské existence a bádání. Jedná se o pojem široký, ale pro účel naší práce se jej

pokusíme uvést ve stručnosti. Lásku můžeme rozdělit na tři složky – emocionální, kognitivní a sociální. Pokud máme ve svém životě lásku, tak něco cítíme a je nasměrována na někoho. Dále také dokáže ovlivňovat naše činy a jednání a má v sobě tedy i volní dimenzi. Její projevy můžeme sledovat i po biologické stránce. Další aspekt, který přesahuje téma naší práce, ale přesto s láskou souvisí, je spiritualita (Slezáčková, 2012). Někteří také rozlišují lásku vášnivou a citovou, kdy první z nich je navázána na sexualitu a fyzikální aspekt lásky, kdežto ta druhá představuje pocit vzájemného soucítění (Křivohlavý, 2004). Všimnout si zde můžeme s podobností se Sternbergovou teorií a dvěma cípy jeho „trojúhelníku“, a to intimitou a vášní.

Fakt, že je láska předmětem pozitivní psychologie říká vše o tom, že po ní lidé touží a přináší jim radost. Stejně jako u intimity je i zde podstatná reciprocita. Lásku člověk dává, ale dostává ji i zpátky. Může být jedním ze zdrojů rozvoje osobnosti, kdy člověk skrze druhého poznává sám sebe a roste. Láska v člověku vzbuzuje potřebu starat se o předmět jeho citů, být mu nablízku a sdílet s ním své myšlenky a pocity. Ale jako u všech emocí má i láska druhý pól. Nenávisť, žárlivost, pocit zklamání a smutek je jen krátkým výčtem negativních emocí, které láska může v člověku probudit (Slaměník, 2011).

Pokud dochází k snaze o porozumění myšlení a emocí druhého a vcítění se do nich, můžeme mluvit o empatii. Důležitá je nejen akceptace duševního světa druhého, ale i pochopení a vhléd do něj. Empatie tvoří základ pro harmonické fungování společnosti a jednotlivých vztahů. Představuje jeden z faktorů, které vysvětlují existenci altruismu a lidské touze po vztazích obecně (Slezáčková, 2012). Vysvětlení biologického podkladu empatie značně ovlivnil objev zrcadlových neuronů. Pokud jsme v blízkosti jiného člověka, simulují zrcadlové neurony to, co druhý dělá. V mozku se tedy zjednodušeně zapojují ty neurony, které jsou pro provedení dané činnosti potřeba. Aktivují se přesto, že samotný danou akci neprovádíme, jen pozorujeme, jak se jí věnuje někdo jiný (Bauer, 2016). Nevědomě tedy napodobujeme druhého člověka. Přemýšlíme nad tím, proč se druhý člověk tak cítí a vzpomínáme na situace, kdy prožívali něco podobného. Poté dochází k vědomému uvědomění si těchto myšlenek a k tomu, že pocity druhého propojíme se svými zkušenostmi. Představujeme si sami sebe v situaci druhého člověka, což prohlubuje schopnost porozumění (Shrier & Shrier, 2008).

Zrcadlení druhých lidí je obzvláště silné, pokud patří mezi blízké osoby. Člověk napodobí to, jak druhý sedí, nevědomé pohyby, které druhý člověk dělá a výraz tváře. Společně s procesem, který popisujeme v předešlém odstavci, vytváří zrcadlové neurony bezpečné prostředí, díky kterému se jedinci navzájem sblíží. Intimita a láska, o které jsme

dříve hovořili, se tímto posilují (Bauer, 2016). S pojmem empatie rovněž souvisí sympatie. Jejich rozlišení je často velmi složité, ale v zásadě můžeme říct, že sympatie vyjadřuje pouze vzájemný vztah dvou jedinců. Jedná se o existenci pozitivních pocitů vůči druhému. Velmi názorné rozdělení těchto pojmů najdete v knize (Slaměníka, 2011, 141): „*V sympatii já jsem druhou osobou, v empatii jedním jako bych byl druhou osobou.*“. Shrňme-li, empatie představuje snahu porozumět emocím druhé osoby. Toto pochopení v jedinci samotném vyvolá emocionální reakci, což můžeme považovat za podstatného ukazatele souznění jedinců a chápání druhého do hloubky. Skutečná empatie znamená tedy i zátěž na kognitivní procesy.

Sociální opora představuje pomoc, kterou jedinec získává od těch ve svém okolí. Podporu jednak skutečně získáváme, důležité ovšem je i vědomí toho, že pokud bude potřeba, máme kolem sebe lidi, kteří nám ji poskytnou. Sociální oporu můžeme dělit na čtyři formy – hmotnou, emocionální, hodnotící a informační. Prvně jmenovaná představuje pomoc materiální, v případě emocionální získává jedinec lásku a pochopení. Hodnotící opora vede ke zvýšení sebevědomí a poslední, informační opora, přináší pomoc skrze poskytnutí informací a doporučení (Slezáčková, 2012).

Dostupnost sociální podpory vede k povšechně zvýšené kvalitě života jedince, pomáhá s udržením zdraví a posiluje celkovou psychickou pohodu. Stresující situace se při podpoře okolí stávají lépe zvladatelné (Iwanowicz-palus et al., 2021; Singstad et al., 2021). Pozitivní efekt na jedince má sociální opora i z druhé strany, tedy ve chvíli, kdy pomocnou ruku podává on sám. Opět zde tedy můžeme sledovat faktor reciprocity, který prostupoval celou touto podkapitolou (Casu et al., 2020).

2.2 Vývoj přátelství v průběhu života

V této kapitole budeme hovořit o důležitosti blízkých vztahů jedince a věnovat se proměnám přátelství v průběhu života člověka. Zabývat se budeme tím, co přátelé v daném období života přinášejí a v čem jsou pro nás podstatná.

První vztah, který si vytváříme, je ten k pečující osobě. Tradičně je jako pečující osoba uváděna jedna osoba, a to konkrétně matka, nemusíte to ale samozřejmě být jen ona. Zároveň novější výzkumy ukazují, že si novorozenec nevytváří vztah nutně jen k jedné osobě. Síla připoutání se může lišit, přesto ale u 30 % dětí nalezneme vytvoření brzké vazby k více než jedné osobě. Vytvoření vztahu k pečující osobě představuje ve všech případech důležitý milník života. Ve třetím měsíci začíná dítě rozlišovat lidi od ostatních objektů a

preferuje je. Od šestého až osmého měsíce rozlišuje cizí osoby od pečujících osob. Ty stále představují pro dítě bezpečné místo a skrze ně dokáže poznávat svět a zpracovávat všechny podněty. V případě, že pečující osoba odejde, prožívá dítě separační úzkost a zároveň se obává cizích lidí. Podle Margaret Mahler začíná navazovat jiné vztahy v 16 až 25 měsíci (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Skrze připoutání se k pečující osobě nebo osobám a vztahy s ostatními lidmi si dítěte vytváří já. Sociální interakce mu tedy umožňují poznávat nejen svět, ale i sebe. Tyto rané sociální zkušenosti představují podstatný faktor pro budování budoucích vztahů. Potřeba dítěte vstupovat do vztahů s ostatními se tedy může zdát být vrozená. S tím pracuje Colwyn Trevarthen ve své teorii intersubjektivit (Thorová, 2015).

Před dovršením devátého měsíce dítě interaguje pouze dyadicky, tedy jen ve vztahu s další osobou. Po tomto klíčovém mezníku se interakce stává triangulární a do interakce vstupuje i předmět. Dítě se podle Trevarthena primárně zaměřuje na lidi a chová se prosociálně. V interakci s druhou osobou si vytváří specifický styl interakce a komunikace a používá v ní své emoce. Za důkazy této primární intersubjektivit považuje důležitost očního kontaktu, citlivostí na řeč a komunikaci s pečující osobou, zrcadlení pohybu a emocí druhých a vnímání výrazů tváře (Thorová, 2015).

Jak jsme napsali výše, po devátém měsíci dokáže dítě do své komunikace zahrnout i předmět. Znamená to, že je schopno o daném objektu komunikovat s další osobou. Uvědomuje si, že druhá osoba předmět rovněž vnímá a narůstá touha o této sdílené zkušenosti komunikovat. Dítě například ukazuje na předměty, které upoutaly jeho pozornost. Pokud dítě vstoupí do situace, kde si je nejisté a je konfrontováno s něčím novým, obrací se na pečující osobu. Po ujištění se pouští do prozkoumávání. V prvním roce dochází k vývoji řeči, která posiluje tuto schopnost sdílené pozornosti. V období sekundární intersubjektivit tedy již můžeme sledovat jakýsi počátek teorie mysli, který se formuje mezi třetím a čtvrtým rokem věku (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Právě po třetím roce, kdy teorie mysli vzniká, můžeme u dítěte sledovat prosociální a altruistické chování. Dítě postupně přestává být egocentrické, což můžeme například sledovat na ochotě půjčovat hračky. V předškolním věku dítě interaguje s jedinci mimo rodinu v dosud největší míře. Sledovat zde můžeme vznik prvních přátelství (Thorová, 2015).

2.2.1 Ústup egocentrismu a socializace skrze hru v předškolním věku

V předškolním věku převládá v dítěti touha po tom být aktivní, experimentovat a poznávat svět. Svým jednáním sleduje určitý cíl a nezaměřuje se tedy pouze na aktuální potřebu. Všimát si zde tedy můžeme počátku volního jednání a schopnosti jeho regulace a usměrňování. Pozitivní reakce od okolí posiluje v dítěti sebevědomí a důvěru ve vlastní schopnosti. Potřeba zabránění pocitu méněcennosti poté stoupá v dalším období při vstupu do školy (Vágnerová, 2000).

V batolecím období jsme mohli sledovat schopnost napodobovat ostatní a skrze ně se učit. V průběhu socializace si dítě utváří první normy, skrze které usměrňuje své chování, aby bylo okolím přijato. Uvědomuje si, co je od něj očekáváno a vstupuje do své sociální role. Zároveň se již formovala teorie mysli a dítě v nejtěplejší období svého života navázalo vztah s pečující osobou nebo osobami a je k ní jistě připoutáno. Všechny tyto předpoklady jsou důležité pro schopnost dítěte vstupovat do přátelství (Langmeier & Krejčířová, 2006; Vágnerová, 2000).

Hra představuje důležitého činitele sociálních interakcí dítěte. Přestože u dítěte stále přetrvává egocentrismus a neochota přizpůsobovat se druhému, objevuje se zde již i schopnosti přizpůsobit se a kooperace. V kolektivu předškolních dětí jsou časté hádky a přetahování se, které je nutné vyřešit s pomocí dospělé osoby. S dětmi se ovšem seznamují bez obtíží a spontánně si spolu hrají. S ostatními dětmi si přitom nehrají již pouze paralelně, ale hra začíná být společná (Thorová, 2015).

Dítě si kamaráda vybírá především podle podobnosti, a to vnitřní i vnější. Hrají si rády se stejnými věcmi a mají rády a dělají to samé, co dítě. Vidět zde stále můžeme egocentrické myšlení dítěte, které vyhledává až přátele-dvojníky. Děti mají tendenci vyhledávat kontakt s jedinci stejného pohlaví a většinou se formují přátelské dvojice. Faktorem zde ještě není sdílení svých pocitů a emocí. Vzhledem k povrchnosti přátelství předškolních dětí není překvapením, že se nejedná o příliš stabilní vztahy (Vágnerová, 2000).

2.2.2 Vliv vrstevníků a emoční složka přátelství ve školním věku

Se vstupem do školy narůstá význam vrstevníků. Dochází k porovnávání se s ostatními a hledání své pozice ve skupině. S nástupem formativního hodnocení se společně s porovnáváním s ostatními prohlubuje i soutěživost. Kritiku děti přijímají obtížně a má dopad na jejich sebevědomí. Přesto vztahy s ostatními vyhledávají a uspokojují je. Kromě

společných zájmů a oblíbených her zde začíná být čím dál tím důležitější i osobnost druhého a vzájemné emocionální spojení. Co stále přetrvává je preference přátel stejného pohlaví a nestabilita vztahů. Typické jsou opět hádky a konflikty (Thorová, 2015).

Kromě důležitosti sociálního kontaktu s jedním člověkem nabývá na významu i skupina. Školní třída představuje významný faktor socializace dítěte. Skupina vzniká opět na základě společných zájmů, stejného věku a pohlaví. Být součástí skupiny přináší dětem pocit bezpečí a vědomí toho, že někam patří. Zároveň se díky ní učí respektovat pravidla, ale na druhou stranu se učí přizpůsobovat se ostatním. Konformita představuje důležitý faktor pro zapadnutí do kolektivu (Vágnerová, 1999). Děti, které se odlišují, mohou být vyloučeny ze skupiny. Přestože identita a její hledání hraje mnohem větší roli v adolescenci, můžeme si už zde všimnout možného problému pro LGBTQ+ jedince.

Jak jsme zmínili výše, citová složka nabývá ve školním věku na významu. Dítě si je více vědomo svých emocí i jejich občasně ambivalence. Dokáže své pocity skrývat a učí se emoce rovněž regulovat, a to i pod vlivem sociálního okolí. Pokud dokáže dítě dostat své emoce „pod uzdu“ zařadí se v kolektivu k těm oblíbených a bude skupinou přijato. Naopak děti problematické, rušivé a agresivní budou ze skupiny vyčleněny (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Přátelství se v tomto období stávají stabilnější, a to zejména po desátém roce věku (Langmeier & Krejčířová, 2006; Říčan, 2014). Vztahy se prohlubují a děti si nalézají nejlepší přátele. S nimi chce dítě trávit co nejvíce volného času a sdílí s nimi své pocity a myšlenky, které by ostatním neřekl. Sledujeme zde prohlubování intimity a narůstání emoční blízkosti nejlepších přátel. Bez nich se děti cítí osamocně (Kolak & Markić, 2019). Ruth Sharabany vytvořila *The Intimate Friendship Scale*, která měří blízkost nejlepších přátel pomocí těchto osmi dimenzí intimity: „1) *Upřímnost a spontánnost*, 2) *Vnímavost a obeznamenost*, 3) *Přilnutí*, 4) *Exkluzivita*, 5) *Dávání a pomáhání*, 6) *Působivost a zaujetí*, 7) *Společná aktivita*, 8) *Důvěra a loajalita*“ (Sharabany, 1994, 455).

Shrneme-li výše uvedené, navázání pozitivních vztahů s vrstevníky pomáhá dětem přijmout svou sociální roli, poznávat a regulovat svoje emoční projevy. Dále pomáhá s formováním postojů ke škole a vzdělávání. V neposlední řadě snižují pocit méněcennosti a vedou k vývoji zdravého sebevědomí. Při práci ve skupině se děti učí kooperovat a jejich exekuční schopnosti se díky tomu posilují (Yu, 2019). Vytváří si představu sebe samého, upevňuje se pohlavní a později i sexuální identita. Ve vztazích s vrstevníky naplňují svou potřebu intimity (Kolak & Markić, 2019).

2.2.3 Hledání identity a (ne)stabilita přátelství v pubertě a adolescenci

Puberta představuje období změn v celé řadě ohledů. Zásadním úkolem je zde nalezení vlastní identity, které v souvislosti s bisexualitou popisujeme v první kapitole a věnovat se mu budeme i v té třetí. Dospívající se snaží najít své místo v komplikovaném světě a získat jistotu. Autorita rodičů, učitelů a jiných dospělých není akceptována, a dospívající se chová především v souladu s normami skupiny jeho vrstevníků. Věnuje se nejen existenčním otázkám, ale i těm ohledně své vlastní budoucnosti, a to zejména v souvislosti s volbou povolání či dalšího studia. Mimo tyto emocionální změny dochází i k těm tělesným, v podobě sekundárních pohlavních znaků. Vzhled a vnímaná atraktivita začíná být důležitější a v souvislosti s tím se objevují i první romantické vztahy. Při hledání sebe se objevuje takzvaná skupinová identita, kdy se jedinec poznává skrze skupinou, jejíž součástí je (Vágnerová, 1999).

Dospívající si tímto rozvíjí své komunikační dovednosti a schopnost řešení konfliktů v rámci sociálních vztahů. Společnost ostatních vyhledává, hledá v ní totiž ocenění a upevnění své nejisté identity. I z tohoto důvodu často vlivu ostatních podléhá. Tato zpětná vazba, kterou získává, mu umožňuje zkoumat sám sebe skrze ztotožnění se s myšlenkami ostatních a zkoumáním různých subkultur. Díky testování více možných identit dokáže na konci najít své postavení ve světě. Můžeme to pojmenovat jako vrstevnická aréna, koncept, se kterým přišla Vivian Center Seltzer (Thorová, 2015).

Potřeba přátelství zde silně roste. Vzhledem k tomu, že jedinec hledá svou identitu a prožívá období zmatenosti a emoční nestálosti, mít někoho, s kým může vše sdílet, je podstatné pro zdravý vývoj. Přítel se odlišuje od ostatních, jedinec mu více důvěřuje a sdílí s ním své nejhlubší pocity a tajemství. Přátelé pomáhají s ustálením identity, dodávají útěchu a zvyšují jedincovo sebevědomí. Stále zde přetrvává i shoda v zájmech, není už ale jediným faktorem, podle kterého si dospívající vybírá přátele (Vágnerová, 2000).

Kromě kvality přátelství je důležitá i jeho stabilita. Pokud dojde ke ztrátě přátelství, zvyšuje se riziko výskytu emočních problémů. Zároveň přichází adolescent o důležitý zdroj podpory. Nastat mohou i problémy ve škole, jelikož přátelé stimulují akademickou úspěšnost. V tomto období ovšem dochází k výrazné změně – ukončení školní docházky, nebo přechodu na střední školu. Tímto způsobená možnost ztráty přátel je něco, čeho se dítě obává. Na druhou stranu, pokud má nepřilíš dobré přátele, představuje toto období možnou šanci na nalezení kvalitnějších přátelství a zlepšení duševního stavu. Špatná přátelství se totiž dávají do spojitosti s poruchami nálady, jmenovitě depresí (Ng-Knight et al., 2019).

Děti, které se pohybují ve skupinách s agresivními a antisociálními tendencemi, tyto patologické formy chování přebírají (Meter & Card, 2016). Pro většinu dětí ale představuje přechod mezi školami a možnou ztrátu přátel stresor.

Výzkum Ng-Knight et al. (2019) se právě této významné životní změně věnoval. Akademické výsledky a dotazníky byly v rámci této studie s dětmi sbírány dvakrát, rok od sebe. Děti studovaly na deseti britských školách. Po druhém dotazníku uvedly tři čtvrtiny dětí jiného nejlepšího přítele. Ti poté ve většině případů chodili na stejnou školu. Čtvrtina, u které nedošlo ke změně nejlepšího přítele, podávala lepší výsledky ve škole a vykazovala méně problémů chování (Ng-Knight et al., 2019). Jiná data ukazují, že stabilita přátelství v adolescenci se pohybuje kolem 50 %.

Kromě důvodu rozpadu přátelství zkoumaného ve studii výše, můžeme najít další. Příčinou mohou být neshody mez dvojící, které se nedaly vyřešit. Může se také změnit hloubka intimity a z druhého se může stát buď méně blízký přítel, nebo naopak partner. Při dospívání může dojít ke změnám osobnosti a zájmů. Mění se také podstata přátelství a pro dospívající už jsou důležité jiné charakteristiky než ty, které převládaly v dětství (Meter & Card, 2016).

2.2.4 Vliv partnerského života a proměny přátelství v dospělosti a stáří

Při vstupu dospělosti má mladý jedinec ustálenou svojí osobní identitu. Stále si hledá své místo v životě, ale především v návaznosti na hledání pracovního uplatnění a partnerského či rodinného života. V pozdějším věku přichází na řadu role rodiče, samozřejmě pokud má jedinec děti, a s tím zvýšená samostatnost a odpovědnost. Ta se projevuje i v pracovním životě. Před vstupem do důchodu se objevují otázky ohledně smrtelnosti, odchodů dětí z domova a někdy i manželské problémy. Po této krizi středního věku se identita opět ustaluje a jedinec je připraven na odchod z práce. V důchodovém věku se upevňují vztahy s rodinou, nastat ale mohou i problémy kognitivní či fyzické. Tato charakteristika období dospělosti a stáří je mnoha autory zakotvena různě. V dětství a dospívání byl vývoj ovlivněn změnami biologickými, nebo řízen jinými lidmi (vstup do školy). V dospělosti jednotlivé fáze ovšem nastupují v návaznosti na život daného jedince. Ke změně a vývoji dojde sice po odchodu z domova, získání partnera, založení rodiny, či odchodu do důchody, ale kdy tyto události nastanou je na člověku samotném (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Zejména v mladé dospělosti je potřeba udržení a navázání intimních vztahů silnější. Jedná se samozřejmě o vztahy romantické, ale i ty přátelské. Některé přetrvávají z mladšího

období, dospělý ale navazuje i vztahy nové, zejména v rámci svého povolání. Přátelství můžeme považovat za autentičtější a jedinci pomáhají vyrovnat se s tlaky typické pro tuto fázi života (Vágnerová, 2000). V pozdějším období většinou nepřibývají noví přátelé, sledovat tedy zde můžeme dlouholetou stabilitu navázaných vztahů. V důchodovém věku časové možnosti díky odchodu z práce rostou, a přátelé spolu často tráví více času než dříve. Zejména po úmrtí partnera představují přátelé velmi podstatný faktor zvládnání této krizové a traumatické události (Říčan, 2014).

V literatuře dochází k vytlačení tematiky přátelství partnerským soužitím. Partner představuje primární zdroj intimity a lásky pro jedince. Potřeby, které partneri a nejbližší přátelé uspokojují, se v mnohém prolínají a základ mají společný. Partner pak v mnohém nahrazuje nejlepšího kamaráda. Ale ani to neznamena, že přátelství ztrácí na významu. V případě, kdy partnerský vztah není šťastný či stálý, představují přátelé primární zdroj získání lásky, podpory a intimity (Camirand & Poulin, 2019).

Přátele představují možnost srovnání a sdílení svých představ o manželském a rodinném životě a jeho realitě. Studie Takashi (2017) ukazuje, že přátelé mohou pomoci při partnerských konfliktech a krizích. Nejen v té chvíli dávají jedinci potřebnou emocionální podporu, ale mohou pomoci i při samotném řešení, nabídnout druhému svoji perspektivu či vlastní zkušenosti. Ve chvílích, kdy má jeden z partnerů potíže a nachází se v emočně vypjatém a stresujícím období, dopadá to i na druhého partnera. Přátelé představují možnost odreagování se a sdílení pocitů, které v tuto chvíli jedinec nechce či nemůže sdílet s partnerem. Ve studii se ukázalo, že každý vztah naplňuje potřeby odlišným způsobem. Je pravdou, že partner představuje hlavní zdroj emoční blízkosti, ale například s přáteli se jedinci mohou věnovat společnému koníčku či hovořit o jiném společném tématu. Rodičovství a partnerství tedy přináší změnu v jiných vztazích (zejména ve chvílích, kdy je daný člověk jediný v partnerském vztahu z okruhu jeho přátel), ale tyto jiné vztahy přesto zůstávají podstatným článkem sociální opory.

Jedním z faktorů, které podle výzkumníků udržuje přátelství a další vztahy pohromadě, je povinnost. Nebo, pokud použijeme jeden z cípů Sternbergovy teorie, závazek. Na jednu stranu přátelé získávají podporu a pomoc a na druhé ji sami dávají. Oh et al. (2020) rozdělili tyto povinnosti na *jednoduché* (každodenní pomoc, např. pravidelné volání) a *zásadní* (pomoc, která má výrazný a dlouhodobý dopad na život jedince, např. delší hlídání dětí). První druh asistence vedl ke zvýšení celkové kvality života a pomohl utužit daný vztah, kdežto výrazná pomoc v některých případech vedla k psychickým problémům a nestabilitě přátelství. Celkově ovšem došlo k celkovému zlepšení jedincova života. Autoři si to

vysvětlují tím, že ve střední dospělosti se lidé vyhýbají konfliktům, jsou zdatnější v sociální interakci a tráví čas jen s těmi, kteří v nich navozují pozitivní emoce. Prosociální chování v lidech vzbuzuje pocit klidu, štěstí a zlepšuje jejich sebevědomí. Zároveň jsme již vícekrát uvedli, že reciprocita je v přátelstvím podstatným pozitivním faktorem. Dlouhodobá a náročná pomoc může pro jedince představovat stres a neumožní mu zvládat jeho povinnosti. Reciprocita zde subjektivně klesá, jelikož člověk „nedostává nic zpátky“.

Stáří s sebou přináší fyzické obtíže a kognitivní deficit. Přestože je rodina považována za primární zdroj opory, jsou to, kromě partnera, většinou sourozenci či přátelé, kteří se nachází ve stejném věku. Jedinci to tedy umožňují sdílet své starosti s někým, kdo prochází podobnými životními událostmi. Ukazuje se, že toto přátelské pouto může dosahovat větší síly mezi LGBTQ+ jedinci. Na rozdíl od cisgender heterosexuálních jedinců často pocítují silnější navázání na svoji komunitu a „vybranou“ rodinou. Dále to také mohou být jedinci bez dětí, či z menších rodin nebo z rodin, kde si její členové nejsou blízcí. Jak jsme zmínili výše, s odchodem do důchodu dochází k celkové proměně společenského života a člověk má na své blízké více času. Vliv zde tedy kromě motivace má i kontext a možnosti člověka (Fiori et al., 2020).

Na závěr této podkapitoly ilustrujeme vliv kvality přátelství na stáří a celý život. Burr et al. (2020) ve své studii lidí nad 45 let ukazují, že nedostatek sociálních kontaktů má dopad nejen na rozvoj sociálních a komunikačních dovedností, ale i těch kognitivních. Tento nedostatek má vliv rovněž na celkový psychický stav člověka, sexuální chování, zneužívání návykových látek, spánek a další oblasti. Ti, kteří se v dětství cítili osaměle a jejichž přátelství byla nestálá, ve starším věku trpěli rychlejším úbytkem kognitivních schopností a jejich celkově nižší vyvinutosti. Tito lidé poté nebyli schopni navazovat kvalitní vztahy v dospělosti, což podpořilo tento kognitivní deficit. Autoři tedy upozorňují na to, jak podstatné je podporovat navazování přátelských vztahů již od útlého věku.

2.3 Online přátelství

To, že naše životy se z velké míry odehrávají na internetu, je tvrzení, o jehož platnosti není obzvlášť po období pandemie pochyb. Izolace a stres plynoucí z nejistoty vedl ke zvýšenému výskytu psychických problémů a celkové psychické nepohodě společnosti. Vzhledem k tomu, že nebylo (není) možné se stýkat s přáteli v offline prostředích, interakce se pro mnohé přesunula online. Možnost online komunikace s blízkými lidmi a navázání intimních kontaktů přispívá ke snížení osamělosti a pomáhá se zvládnutím obtíží této doby (Juvonen et

al., 2021). Online přátelství ovšem byla tématem výzkumů již dříve, a to z pohledu samotného nalezení přátel online, tak udržování přátelství a vzájemné komunikace.

Existuje zde rozpor v tom, jak moc mohou být tato přátelství považována za opravdová. Podle některých neschopnost trávení společného času vede k vytvoření slabého pouta. Vzhledem k fyzickému odloučení se také přátelství snadněji rozpadají, protože stačí, pokud daný člověk přestane jednoduše odpovídat na zprávy. Nemá to žádný dopad na jeho život. Na druhou stranu se ale ukazuje, že online prostředí může vést ke vzniku stejně blízkosti a intimity, jako přátelství tváří v tvář (Hong-Yee Chan & Lo, 2014).

Podle výzkumů se zpočátku kvalita online přátelství neodkáže vyrovnat přátelství tváří v tvář, ale v delším časovém horizontu se, co se týče kvality, neliší. Společně strávený čas vede totiž k vytvoření společných vzpomínek a identity. Kromě časového rozmezí záleží také, stejně jako u přátelství offline, na rozličnosti aktivit, kterým se spolu jedinci věnují. To vede k prohloubení intimity. Helmi et al. (2017) jako výsledek svého výzkumu uvádějí zjištění, že přátelství online slouží k výměně informací a z emocionálního a sociálního hlediska je tedy povrchní. To je jen další důkaz toho, jak moc se názory na kvalitu online přátelství liší.

Pro tuto debatu je také podstatný fakt, že v online prostředí přikládáme nálepku „přítel“ širokému množství lidí. Pokud si vezmeme například Facebook a vybere si náhodného jedince, najdeme v jeho seznamu přátel skutečné přátele, rodinné příslušníky, partnera, kolegy z práce a známé, se kterými přišel do kontaktu jen během jedné specifické události. V potaz tedy musíme brát i vzájemnou interakci jedinců, a to, jestli na své příspěvky reagují, jak spolu komunikují a samotný důvod přidání mezi přátele (Cover, 2012).

V této kapitole se dále budeme věnovat charakteristice online přátelství a specifickým, která jsou s tímto přátelstvím spojeny. Prvně si představíme základní možnosti online komunikace. Dále se budeme věnovat tématu anonymity a jejího vlivu na sebeodhalení. V závěru kapitoly se zaměříme na přátelství fungující v obou „světech“ a na online komunity.

2.3.1 Typy online komunikace

Předtím, než plně vstoupíme do světa online přátelství, je potřeba si uvědomit základní formy online komunikace. Pro základní vymezení využijeme pěti-dimenzionálního modelu online psychoterapie. Jednotlivé dimenze jsou: 1) *synchronní versus asynchronní*, 2) *textová*

versus sensorická forma komunikace, 3) aktuálnost versus představivost, 4) automatizované versus interpersonální, 5) neviditelnost versus přítomnost (Suler, 2000). Přestože si uvědomujeme, že psychoterapie a přátelství jsou dvě značně odlišné věci, vnímáme tento model jako velmi dobře strukturovaný a přenositelný pro základní rámec definování typů online komunikace.

Se synchronní komunikací se setkáváme typicky v offline světě. Komunikace probíhá v reálném čase, tady a teď. V online světě tohoto můžeme dosáhnout zejména díky videohovorům, dále audiohovorem, případně i textováním. U textování už ovšem není komunikace tak „čistě“ synchronní, kdy i přesto, že jsou oba jedinci online a odepisují si v reálném čase, může docházet k úpravě textu a reflektování. I když očekáváme rychlou odpověď, nevidíme, co druhý člověk (nebo lidé) postupně píšou. Vždy dostaneme pouze finální zprávu. Jako pisatelé zprávy máme tedy možnost o obsahu více přemýšlet, upravovat ho a vytvářet optimální verzi nás samotných. To nás dobře přivádí k druhému typu komunikace. Asynchronní komunikace není plynulá, mezi odpověďmi jednotlivých respondentů je určitá mezera. Může být dlouhá týdny, dny i minuty. Typicky se jedná o textové či hlasové zprávy nebo e-mailovou komunikaci (Attrill, 2015; Suler, 2000).

Sledovat zde můžeme, že textová forma komunikace ve většině případů představuje asynchronní formu komunikace. Sensorická komunikace, tedy ta vizuální, audio nebo audiovizuální, se dává více do spojitosti se synchronní komunikací (Suler, 2000). Videohovor se přibližuje nejbližší reálnému světu. Možnost vidět, nebo v případě telefonování alespoň slyšet, druhého člověka, pomáhá s rozeznáváním emocí. U textové komunikace se někdy může stát, že neporozumíme, co druhý svým sdělením zamýšlel. Chybí nám zde emoční vodítka, která běžně získáváme z výrazů tváře, hlasu a dalších forem neverbální komunikace. Tento problém pomáhají nahradit emotikony neboli emoji. Definovat je můžeme jako jednoduchý obrázek zobrazující obličej nebo jiné objekty. Tyto můžeme říct piktogramy simulují emoční vodítka, která běžně získáme sledováním a posloucháním druhého. Pokud emoji sedí ke zprávě, zvyšuje porozumění. Pokud naopak zprávě odporuje, zvyšuje se neporozumění a zmatenost (Daniel & Camp, 2020). Nedorozumění se ovšem nevyhýbá ani sensorické komunikaci. Vzhledem k omezené kvalitě videa můžou zůstat vodítka pro identifikování emocí druhého skryta. Přesto můžeme říct, že sensorická komunikace vede k jasnějšímu rozpoznání emocí druhého (Suler, 2000).

Třetí dimenze, aktuálnost x představivost, rozlišuje především to, zda víme, jak druhý člověk vypadá či ne. V případě aktuálnosti obě strany vědí, jak druhý vypadá a vystupují samy za sebe. Opět zde jako příklad uvedeme videohovor, ale poté také účty na

sociálních sítích, kde jedinec sdílí své skutečné fotky. Pokud profilový obrázek nezachycuje skutečnou podobu jedince, ale představuje avatar někoho či něčeho jiného, mluvíme o dimenzi představivosti. Člověk se může vydávat za někoho jiného a vytvořit si imaginární identitu. Tento fenomén souvisí s anonymitou internetu, čemuž se budeme věnovat blíže v následující podkapitole (Suler, 2000).

Poslední dvě dimenze nejsou pro rozměr naší práce až tolik důležité. Automatizovaná x interpersonální dimenze rozlišuje mezi komunikací s chatboty a jinými online programy a skutečnými lidmi. Neviditelnost x přítomnost poukazuje na to, že v některých případech si člověk může přestávat uvědomovat, že komunikuje s člověkem (Suler, 2000). Jak můžeme z této podkapitoly sledovat, online přátelství se odlišuje především možnostmi neplynulé konverzace, ztíženým čtením emocí druhých a způsobem, jak druhý člověk sám sebe prezentuje.

2.3.2 Sebeprezentace a anonymita v online prostředí

Sebeprezentace, tedy snaha ovlivnit to, jak nás vnímají druzí, patří pod koncept „já“. Jáství patří mezi témata, která mají v psychologii dlouhou historii. Jednou ze základních teorií je rozdělení já na „já poznávající“ („I“) a „já poznávané“ („me“) Williama Jamese (Výrost & Slaměnik, 2008). Sebediskrepanční teorie E. T. Higginse navazuje na dílo Carla Rogerse, který rozdělil já na „ideální“ a „současné“, a přidává ještě třetí stav – „požadované já“ („ought self“). To popisuje atributy, které byste měli mít, např. na základě nějaké sociální role. Nahlízet na ně můžeme z pohledu nás samotných nebo z pohledu ostatních – tedy např. jaký bych já chtěl ideálně být versus jaký by ostatní chtěli, abych byl. Rozpor mezi těmito třemi složkami vede k emoční nepohodě (Higgins, 1989).

To, jak se budeme prezentovat ostatním, se mění podle sociální situace. Autoprezentace představuje to, jak nás ostatní skutečně vnímají. Autoprezentaci upravujeme podle dané situace, tak aby jí to odpovídalo a případně vedlo k určitým ziskům. Ve většině případů chceme vzbudit dobrý dojem, ale najdou se i situace, kdy tomu může být naopak (Attrill, 2015). V případě internetu je možnost kontroly toho, jak nás ostatní budou vnímat ještě větší a do hry vstupuje právě anonymita, důsledku, které je naše skutečná osobní identita ostatním skryta. Na anonymitu tedy můžeme pohlížet jako na kontinuum, kdy se postupně snižuje počet informací, které o nás druhý ví. Tento rozptyl se mění i v rámci jednotlivých sociálních sítí. Získáváme tedy ještě více možností, jak se prezentovat, a není výjimkou, že se naše „online já“ liší od „skutečného já“. Snažíme se tedy prezentovat naše

„ideální já“. Výzkumy ovšem ukazují, že ti, kteří prezentovali své „skutečné já“, měli větší šanci, že přátelství a vztahy získané online se přenesou i do offline světa (Attrill, 2015). Anonymita dává svobodu se prezentovat nezávisle na tom, jak nás vnímají lidé v našem životě. Dále pomáhá s hledáním identity a snížením studu, takže se jedinci lépe seznamují (Power & Kirwan, 2014).

S tímto značně souvisí disinhibiční efekt, kdy se sníží jedincovy zábrany a sděluje toho o sobě víc, než by normálně udělal. Jedinci mají v online prostředí vyšší tendenci se více odhalovat a sdílet své intimní záležitosti. Ukazuje se, že jedinci rovněž sdílí věci, které nikdy nikomu předtím neřekli, díky čemuž mohou být tato přátelství ještě silnější než ta vzniklá offline. Tento fenomén pomáhá lidem stydlivým, se sociální fobií, sociálně stigmatizovaným nebo těm s problémy se sluchem. Disinhibice se samozřejmě projevuje i negativním hlediskem, kdy se v online prostředí setkáme častěji s projevy agrese a útočení (Lapidot-lefler & Barak, 2015).

Online disinhibiční efekt, pojem zformovaný Johnem Sulerem, je ovlivněn šesti faktory. U každého jedince se nemusí projevit všechny, ale jednotlivé aspekty se navzájem ovlivňují. Disociativní anonymita vede k tomu, že jsou lidé v online světě schopni oddělit chování od člověka. Pomáhá k tomu možnost používat přezdívku, avatar a celková možnost upravit části své identity či je skrýt. Dále se setkáme s neviditelností, kdy velmi často druhého nevidíme a on nevidí nás. O asynchronní komunikace jsme hovořili již dříve, ale i ta zde hraje roli. Solipsistická introjekce popisuje fenomén, kdy má člověk v online prostředí pocit, že je s druhým člověkem propojen a stává se součástí jeho vlastní mysli. Ve své hlavě mohou s druhým mluvit a trávit čas a stává se tedy postavou více než reálným člověkem. Na to navazuje disociativní imaginace, v rámci které přemýšlíme o těchto postavách online světa a sledovat můžeme rozštěp mezi online a offline identitou. Jako poslední také může dojít k minimalizaci statusu a autority, kdy lze zjednodušeně říct, že na internetu si jsou všichni rovni (Suler, 2004).

Již v předchozích kapitolách jsme zmínili, že intimita roste s trvajícím sdílením informací. Tato vzájemná důvěra posiluje vztah a přátelství se stává stabilnějším. Tento fenomén můžeme zjevně sledovat i u online přátelství, a opět se potvrzuje, že i online přátelství může vést ke vzniku silného a intimního vztahu. Hong-Yee Chan & Lo (2014) ve své studii potvrzují tento výrok. To, jak se přátelství online vyvíjí, se podle nich ovšem odlišuje. V prostředí, kde verbální a především neverbální vodítka chybí, přebírá anonymita roli zprostředkovatele intimity. Skrze ni se jedinci osmělí a sdílí o sobě informace, což vede k prohloubení přátelství. Online přátelství jsou podle autorů díky tomu rozsáhlejší a hlubší

než ta offline, závazek a propojení sítě kontaktů je zde ale nižší. Nižší závazek si autoři vysvětlují právě nedostatkem neverbální komunikace, kvůli které se zdá přátelství méně reálné. Síť kontaktů se neprohlubuje především kvůli fyzické vzdálenosti. Jedinci mají mnohem menší šanci se seznámit se sociálním okolím druhého.

Výzkumy na adolescentech ukazují, že ti z nich, kteří online tráví více času, mají silnější přátelské vazby. To se projevuje i ze dne na den – adolescenti díky sociálním sítím zůstávají v kontaktu se svými přáteli, díky čemuž si více rozumí. Zde můžeme vidět jeden z fenoménů současné doby – propojení online a offline světa v přátelství (Pouwels et al., 2021).

2.3.3 Přátelství fungující online i offline

V současné době většina přátelství v našem životě funguje jak online, tak i offline. Formy komunikace tváří v tvář jsou sice spojovány s větším prohloubením intimacy, ale online prostředky pomáhají především se sdílením informací a plánováním. Dále také slouží k tomu, aby se s druhým jedincem udržel kontakt, a to například v případech, kdy se přátelé nemají příliš šanci stýkat se tváří v tvář (Bernhold & Rice, 2020). To stejné můžeme sledovat i u přátelství vzniklých offline, kde se lidé setkají i tváří v tvář. Zde problémem může být opět vzdálenost, která jedincům neumožní se vidět, nebo se setkávat často (Helmi et al. 2017).

Vzdálenost je pojem, který si spojujeme zejména s fyzickou polohou. Ale s tím, proč i přátelství vzniklá online dobře fungují, souvisí emoční vzdálenost, tedy to, do jaké míry si jsou dva lidé emočně blízko. Vliv na to má samozřejmě podstata komunikace. V případě internetu můžeme například vidět rozdíl v emoční vzdálenosti u jedinců, kteří spolu komunikují na diskusním fóru s desítkami dalších uživatelů, a dvěma jedinci, kteří si spolu chatují v rámci soukromých zpráv, nebo si spolu začnou volat prostřednictvím videohovorů.

A právě kvůli tomu rozdělení pouze na online a offline přátelství není úplně přesné. Stejně jako vztahy na dálku fungují zároveň offline a online, je tomu tak i u přátelství, a to ať začalo offline nebo online. Studie mezi 2 188 uživateli oblíbené nizozemské sociální sítě Hyves ukázala, že lidé sice ve vyplňovaném dotazníku hodnotili offline přátelství jako důležitější než ta fungující online, ale v případě smíšeného přátelství (fungujícího jak offline tak online) subjektivně vnímaná kvalita dosahovala stejné výše jako v případě offline přátelství. Autoři tedy diskutují o tom, že není důležité, kde přátelství vzniklo, ale jaké formy

kontakty zahrnuje (chatování, videohovory, setkání v reálném životě atd.) (Antheunis, Valkenburg, & Peter, 2012).

2.3.4 Online komunity

V kapitole o vývoji přátelství jsme hovořili o tom, že zejména v pubertě se objevuje potřeba patřit do skupiny. Upevňuje se tím identita člověka, který skrze skupinu poznává sám sebe. Zároveň to naplňuje pocit sounáležitosti, tedy pocit toho, že někam patří. Tuto sociální opora lze získat i na internetu, kde si můžeme všimnout velkého množství nejrozličnějších komunit.

Zmiňovaný termín komunita se velmi složitě definuje, jelikož je na něj pohlíženo různými způsoby. Z historického pohledu komunita představuje uskupení lidí, které je prostorově ohraničené a často se v něm vyskytují příbuzenské vztahy. V současné době se na komunitu nahlíží jako na uskupení osob s podobnými názory a postoji. Můžeme se setkat se spojeními jako vědecká komunita, umělecká komunita atd. (Keller, 11. 12. 2017).

Tato definice se může zdát podobná definici skupiny: „*počet lidí (množina lidí), kteří mají něco společného*“ (Výrost & Slaměník, 2008, 321), ale skupina představuje nadřazený a obecnější pojem. V případě komunity jsou její členové stejně smýšlející, což u skupiny platit nemusí (Keller, 11. 12. 2017). Online komunity jsou typické právě tím, že je spojuje velmi specifická vlastnost nebo zájem. Díky tomu se člověk v online komunitách snadněji „najde“, než v těch existujících offline. Jedinci si ve skupinách sdílí informace a dodávají si vzájemnou podporu, dále v nich také často vznikají individuální přátelství. Jejich funkce je tedy obdobná těm v offline světě. Specifika internetu mají jen tu výhodu v tom, že umožňují nalezení své skupiny jedincům, kteří by se nedokázali v reálném světě do nějaké začlenit (Tang, 2010).

Online skupiny či komunity můžeme rozdělit do čtyř kategorií. Zaprvé se jedná o skupiny, které spojují lidi se stigmatizovanou identitou, spadat sem tedy budou i LGBTQ+ jedinci. Podpůrné skupiny zahrnují jedince s lékařskými či sociálními problémy. Jako třetí jsou popisovány skupiny, kde lidé sdílí stejný zájem nebo cíl a poslední jsou organizační, kteří spojují lidi stejné práce. Jak můžete vidět, tyto kategorie se mohou prolínat a v případě bisexuálů se můžeme setkat se spojením první a druhé kategorie (Attrill, 2015).

3 ONLINE PŘÁTELSTVÍ A BISEXUÁLNÍ ŽENY

V předešlé kapitole jsme ukázali možnosti internetu jako zdroje podpory a nalezení přátel. Mechanismy zde popisované se dají jednoduše přenést na LGBTQ+ jedince, kterým se ne vždy dostane podpory v reálném životě. Mezi ně samozřejmě patří i bisexuální ženy, které jsou klíčovou skupinou naší práce. Rozdíl ve zkušenostech bisexuálních mužů a žen byl nastíněn v první kapitole. V úvodu této kapitoly se dovolíme nejprve lehce pozastavit u rozdílu formování přátelství u mužů a žen. Ve výzkumech se ukazuje, že dívky získávají od svých přátel větší míru sociální opory. Chlapecká přátelství jsou udržována více společnými zájmy. Tyto rozdíly se částečně stírají v období dospívání a dospělosti, kdy si jsou muži jistější svojí identitou a „neobávají se“ intimnějšího přátelství (Fiori et al., 2020). Vliv předsudků a názorů společnosti zde je patrný. V současnosti, kdy se pohled na to, jaký má být muž a žena stírají, dochází i k proměně tohoto fenoménu. Tento posun má vliv i na častější výskyt přátelství jedinců jiného pohlaví (Camirand & Poulin, 2019).

Při vstupu do školy přetrvává tendence být součástí skupin s osobami stejného pohlaví. Tyto skupiny se nyní stávají stabilnější a dochází i k jejich organizaci. Z této *skupinové izosexuální fáze* přechází do *individuální izosexuální fáze*. Stále zde přetrvává orientace v přátelství na osoby stejného pohlaví, jedná se zde ovšem o dyadická přátelství. Se zvýšenou schopností vnímat, popisovat a regulovat své vlastní emoce narůstá i potřeba je sdílet. V přátelství dvou lidí si jsou oba rovni a neexistují zde skupinové normy. Jedinec může o sobě otevřeně mluvit a sdílet své city a myšlenky do hloubky. Při objevení se zájmu o jiné pohlaví, v *přechodné fázi*, se jedinci stále drží svých skupin, ale interagují i s jinými. Při prvních větších zkušenostech s jiným pohlavím, kdy spolu začínají trávit více času, se objevují první romantické vztahy. V této *heterosexuální polygamní fázi* se jedná spíše o prvotní testování, je to až v poslední fázi, *zamilovanosti*, kdy vztahy začínají být vážnější. Ta začíná na konci období adolescence (Langmeier & Krejčířová, 2006). Považujeme za důležité upozornit na to, že tento koncept se zaměřuje na cisgender heterosexuální jedince. I v jejich případě nemusí vývoj vztahu s ostatními probíhat tímto způsobem, ale obzvláště u LGBTQ+ jedinců můžeme pochybovat o platnosti tohoto modelu. Nebinární jedinci jsou zde opomíjeni zcela. Modely jako tento by tedy bylo vhodné podrobit přezkoumání.

Revize tohoto a podobných modelů ovšem není předmětem naší práce, vrátíme se tedy zpátky k tématu. V teoretické části naší bakalářské diplomové práce (Zoubková, 2020) popisujeme důležitost internetu pro LGBTQ+ jedince. Než se přesuneme k samotnému online přátelství bisexuálních žen, v rychlosti si zde dovolíme shrnout další podstatné fenomény. Vliv totiž mohou mít i na online komunity a přátelství samotná.

3.1 Specifické aspekty internetu týkající se bisexuálních osob

Ústředním tématem, které se prolíná pracemi věnující se internetovému prostředí, je anonymita. V předchozí kapitole jsme uvedli, že zdánlivé bezpečné prostředí společně s online disinhibičním efektem umožňuje lidem sociálně stigmatizovaným, tedy například LGBTQ+ jedincům, se otevřít a nalézt podporu (Lapidot-lefler & Barak, 2015). Tyto závěry podporuje i studie metodou zakotvené teorie s 19 mladými LGBTQ+ lidmi a analýza nizozemského fóra pro bisexuály. Ukazuje, že anonymita umožnila jedincům otevřeně mluvit o své identitě. A to ještě předtím, než byli připraveni tuto skutečnost sdílet s okolím. I další práce zaměřující se na LGBTQ+ populaci ukazují na to, že internet umožňuje jedincům zkoumat svou identitu bezpečněji a hlouběji (Craig et al., 2015; Maliepaard, 2017). Tyto závěry podporuje i fakt, že LGBTQ+ jedinci tráví online v průměru o 45 minut více než cisgender heterosexuální lidé (GLSEN, CiPHR, & CCRC, 2013).

Jeden z důvodů, proč LGBTQ+ lidé tráví online více času, může být vyhledávání informací. Někteří z nich nemají přístup k informacím o sexuálních a genderových identitách ve svém reálném životě. Proto se musí obrátit na online nástroje. Fox a Ralston (2016) ve své studii 33 LGBTQ+ jedinců přišli se dvěma základními typy informací, které hledají. První z nich se týkala tradičního učení a jedinci se chtěli především dozvědět definice jednotlivých labelů (česky nálepek), průběhu tranzice atd. Zmiňovali rovněž místní organizace a skupiny, díky čemuž si uvědomili, že nejsou ve svém prostředí tak osamoceni, jak si mysleli. Druhým typem informací bylo sociální učení. Jedinci si našli LGBTQ+ vrstevníky a osobnosti a dostali se tak k informacím o tom, jaké zkušenosti mají lidé v téhle oblasti. Vidět například lidi, kteří jsou out, když sám jedinec nebyl, bylo uklidňující a motivující. Známé osobnosti byly popisovány jako vzory a respondenti si zejména cenili toho, že rozšiřují povědomí o LGBTQ+ problematice (Fox & Ralston, 2016).

Analýza GLSEN, CiPHR a CCRC (2013) se k tomuto tématu rovněž vyjadřuje a ukazuje, že LGBTQ+ lidé si vyhledávají informace o sexualitě pětkrát častěji než cisgender

heterosexuální lidé (62 % oproti 12 %). 81 % LGBTQ+ jedinců si hledalo informace týkající se zdraví (oproti 46 % cisgender heterosexuálním jedincům). Magee et al. (2012) se v jejich výzkumu zaměřili na LGBTQ+ lidi a sexuální zdraví na internetu. Zajímalo je, jaké informace si vyhledávali a proč a jaký dopad na ně měly. Rozhovory s 32 LGBTQ+ jedinci ukázaly, že 75 % z nich si informace o této tématice skutečně vyhledávalo. Jednalo se především o poznatky o sexuálně přenosných chorobách a HIV (72 %). Participanty zajímalo, jak se proti těmto nemocem bránit, jaké jsou příznaky a jak komunikovat s partnerem o tomto tématu. Pro některé byla motivací prevence pro budoucnost, pro jiné školní projekt a pro část z nich i výskyt těchto nemocí v jejich životě. Kromě tohoto tématu se také zajímali o sexualitu a sex obecně (např. jak zvýšit sexuální potěšení) nebo vztahové rady.

Již zmiňovaná analýza nizozemského fóra pro bisexuály (Maliapaard, 2017) přináší poznatek o tom, že internet byl pro bisexuály zejména významný na počátku formování jejich identity. Při prožívání pocitů zmatenosti v tom, co vlastně cítí, se obrátili na internet a vyhledávali články o tom, jak poznat, že jsou bisexuální, a později i to, jak mají udělat coming out. Bisexuální ženy v našem bakalářském výzkumu tyto výsledky opět jen potvrdily. V českém prostředí internet představoval často první místo, kde se s těmito pojmy setkaly. Specifikem v našem prostředí je i nedostatek informací v českém nebo slovenském jazyce. Tato nedostupnost jim zabránila najít si informace předtím, než ovládly v dostatečné míře anglickým jazyk. Toto hledání informací sebou ovšem přineslo i ty stinné stránky internetu ve formě negativních reakcí a stereotypů (Zoubková, 2020).

Negativní reakce na internetu mohou narůst až do kyberšikany. Tu definujeme jako *„agresivní, cílené jednání prováděné skupinou či jedincem, používající elektronické formy kontaktu, opakovaně a v průběhu času proti oběti, která se nemůže lehce bránit“* (Attrill, 2015, 97). S kyberšikanou má zkušenost 20–40 % mladých lidí a obzvláště zranitelnou skupinou jsou LGBTQ+ jedinci (Abreu & Kenny, 2018). Forem kyberšikany můžeme rozlišit celou řadu. Pro zjednodušení si můžeme představit, že se každý typ dá rozlišit podle tří složek: kde byla kyberšikana provedena (sociální sítě, diskusní fóra atd.), jakým způsobem (text, fotografie atd.) a o jakou formu se jednalo (ponižování, pomlouvání atd.) (Kopecký & Szotkowski, 2015).

Přesnou prevalenci kyberšikany lze velmi složitě určit, neboť obzvláště u LGBTQ+ lidí dochází k strachu svěřit se s touto zkušeností, neboť by mohlo dojít k odhalení jejich sexuální orientace či genderové identity. Přesto studie dokazují, že se s kyberšikanou setkávají LGBTQ+ lidé častěji a že u bisexuálů je toto číslo ještě vyšší než u leseb a gayů.

Výsledky studií jsou v rozporu v ohledu, jestli kyberšikanu zažívají víc bisexuální muži nebo ženy, ale její prožití vede k depresi, sníženému sebevědomí a myšlenkám či pokusům o sebevraždu (Abreu & Kenny, 2018). Kyberšikanu se v mnoha případech překrývá s klasickou šikanou a útočníci tedy používají internet jako jeden z dalších způsobů, jak na daného jedince zaútočit (Craig et al., 2015; Zych, Ortega-Ruiz, & Del Rey, 2015). Četnost negativních komentářů, které nejsou sice zaměřeny na konkrétního jedince, ale na LGBTQ+ skupinu obecně nebo konkrétně na jednu identitu, vedou u některých jedinců k tomu, že o své identitě nemluví a snaží se prezentovat tak, aby u ostatních vyvolali dojem, že nejsou LGBTQ+ (Rubin & McClelland, 2015).

Bisexuálové se se stereotypy často setkávají na online seznamkách, kdy s nimi nechtějí nebisexuální lidé vstupovat do vztahu. Heterosexuální muži jsou v tomhle ohledu více otevření než heterosexuální ženy. Ovšem se velmi často u nich objevuje představa, že bisexuální ženy jsou promiskuitní a budou tedy více sexuálně otevřené (Gleason, Vencill, & Sprankl, 2018). Naše práce potvrzuje, že mezi nejčastější stereotyp týkající se bisexuálních žen patří jejich údajná promiskuita. Neexistence bisexuality rovněž patřila mezi časté názory, se kterými se bisexuální ženy setkaly. Podle názorů ostatních se jedná pouze o touhu získat si pozornost a ženy jsou ve skutečnosti heterosexuální a bisexuální muži jsou homosexuálové. Tato slova měla na dopad na sebevědomí žen a zapříčinilo to setrvání pocitů nejistoty o jejich bisexuální identitě (Zoubková. 2020).

3.2 Navázání přátelství online

GLSEN, CiPHR, & CCRC (2013) uvádí, že internet představuje pro LGBTQ+ jedince možnost, jak se stát součástí komunity a získat či dávat podporu ostatním. 50 % LGBTQ+ lidí mělo online alespoň jednoho kamaráda, zatímco u cisgender heterosexuálních lidí to bylo pouze 19 %. LGBTQ+ mládež tyto přátele rovněž považovala za důležitější a nápomocnější. Tyto výsledky potvrzuje i Hillier, Mitchell a Ybarra (2012). V jejich studii se online spřátelili 4 z 5 LGBTQ+ jedinců, ale jen 1 z 5 cisgender heterosexuálních. Polovina LGBTQ+ jedinců se poté se svými přáteli setkala i v offline světě (v případě cisgender heterosexuálních lidí to bylo jen 11 %).

V anonymním prostředí internetu se LGBTQ+ lidé cítí bezpečněji a jsou otevřenější k diskusím o své identitě. Díky navázání vztahů skrze internet se seznamují s LGBTQ+ jedinci, což je významné především pro ty z nepodporujících rodin, prostředí, kde se o LGBTQ+ lidech nemluví a těm z izolovanějších oblastí. Díky internetu dokážou navýšit

svůj sociální kapitál (Escobar-viera et al., 2020). Jak již několikrát zmíněno, výsledky naší bakalářské práce ukázaly, že pro bisexuální ženy našeho výzkumu bylo podstatné nalézt další LGBTQ+ osoby online. Pro některé to zůstalo u pročitání příspěvků, diskusí a sledování videí bez interakce s ostatními. Docházelo ale i k aktivnímu zapojení, a to například ve formě komentářů. Pomyslný krok dále udělaly participantky, které online navázaly přátelské vztahy. K našim konkrétnějším závěrům se budeme v průběhu této podkapitoly vracet (Zoubková, 2020).

3.2.1 Nepodporující okolí a nedostatek kontaktů s LGBTQ+ jedinci v offline světě

Nepodporující okolí se ukazuje jako jeden z hlavních motivátorů pro vyhledávání přátelství online. Toto není překvapující prohlášení, stejně jako fakt, že jedinci, kteří nežijí ve větších městech, nepřijdou do kontaktu s LGBTQ+ jedinci vůbec nebo minimálně. Internet tedy představuje pro LGBTQ+ jedince místo k nalezení důvěrnějších vztahů. I přesto, že takto získané kontakty mohou občas připomínat spíše známé než přátele, hrají stále významnou roli. Dávají danému člověku možnost komunikovat a vzdálené sledovat někoho s podobným osudem jako oni. Tento pocit vzájemného soucítění zmírňuje pocit jinakosti a osamocení ve své identitě, a tudíž vede ke zvýšené psychické pohodě (Escobar-viera et al., 2020).

Internet můžeme vidět jako protipól ke stresorům přicházejícím z offline světa. Teorie menšinového stresy (minority stress theory) poukazuje na to, že diskriminované skupiny (včetně LGBTQ+ lidí) se potýkají se specifickými stresory, které většinová společnost nezná. Díky tomu můžeme vysvětlit větší výskyt duševních potíží v LGBTQ+ populaci a lépe pochopit pozitivní vliv internetu (Bolton & Sareen, 2011; Escobar-viera et al., 2020; Salfas et al., 2019). Tyto stresory mohou být jednak specifické pro jedince samotného či přicházet ze širšího socio-kulturního prostředí člověka (například nepodporující prostředí v konkrétním zaměstnání a neuzákoněné manželství pro stejnopohlavní páry). Tyto stresory mohou vést k jejich internalizaci, kdy jedinec stigmata posiluje sám v sobě. Na druhou stranu pokud se daný člověk identifikuje s danou minoritou, negativní dopady stresorů se snižují. Salfas et al. (2019) toto potvrzují se svým výzkumem. Homosexuální a bisexuální muži, kteří byli na svou skupinu blíže napojeni, vykazovali menší pravděpodobnost výskytu depresivních a úzkostných symptomů. Zároveň ovšem u těch, kde byla hladina internalizované homofobie a bifobie vysoká, nehrálo zapojení v komunitě významnou roli pro jejich duševní zdraví.

V naší předešlé práci jsme sledovali to samé. Participantky často ve svém okolí neměly bisexuální lidi, ani LGBTQ+ jedince obecně. Chyběl kontakt s těmito lidmi a jejich nalezení na internetu představovalo klíčový faktor přijetí jejich bisexualit. Všechny popisovaly pocit osamocení a toho, že tyto pocity mají jako jediné. Tyto pocity byly ještě zesíleny českým a slovenským prostředím, kde je LGBTQ+ tematika ještě méně diskutována než v západních zemích. V průběhů rozhovorů nepřišla řeč na „vážnější“ duševní obtíže, ale sledovali jsme stresory, které můžeme zahrnout pod tuto teorii. A především je možné potvrdit, že internet hraje podstatnou roli v boji proti nim (Zoubková, 2020). Považujeme také za vhodné zmínit, že možnost získat podporu a ujištění ve své LGBTQ+ identitě je ještě složitější pro starší jedince. Ti často nejsou schopni navázat vztahy online, čímž samozřejmě nemohou využívat benefitů online prostředí, které zde popisujeme (Hawthorne et al. 2018).

3.2.2 Anonymita a virtuální identity v přátelství

Ukazuje se, že LGBTQ+ lidé často využívají sociální sítě k testování jejich „nově nalezené“ sexuální a genderové identity. Skrze online získaná přátelství mohou tedy otevřeně mluvit o své identitě, než se svěří rodině. Downing (2013) ve své studii provedl rozhovory s 34 mladými LGBTQ+ lidmi a 7 LGBTQ+ sociálními pracovníky s mladými lidmi. Stránky, které byly specificky zaměřené na LGBTQ+ jedince (nebo ve velké míře jimi využívané), pomáhaly s vytvořením stabilních online přátelství. Tato přátelství jim pomohla sžít se se svou identitou. Díky těmto interakcím se totiž postupně začali cítit ve své identitě komfortněji a pomohlo jim to s navštěvováním offline LGBTQ+ akcí. Tato studie dokazuje pozitivní vliv anonymity a online přátelství na přijetí své identity. Chceme ovšem upozornit na to, že 23 z 41 participantů mělo homosexuální orientaci. Zároveň také výzkumníci zařadili transgender identitu mezi sexuální orientace, což je nejen značně problematické, ale i nesprávné.

To, že online přátelství pomáhají LGBTQ+ lidem s přípravou na coming out v offline světě, potvrzuje i Allen et al. (2020). Online prostředí umožňuje nalézt jedince, kteří mohou sloužit jako inspirace, a především jako podstatný zdroj podpory. Výzkum mezi 15 transgender jedinci poukazuje na to, že pro jedince byli online přátelé podstatní zejména v tom, že v těžkých situacích na to nebyli sami. Online prostředí jim také přineslo možnost vůbec najít způsob, jakým mohou svou genderovou identitu popsat. Výhodou je zde také anonymita internetu, která umožnila trans jedincům ovlivnit to, jak se budou v online prostředí prezentovat. V naší práci hrála anonymita roli více jako kontrola toho, kdo může

sledovat, s čím (nebo kým) daný člověk vstupuje do interakce. To, že online prostředí poskytlo participantkám klíč k tomu, jak svou identitu popsat, jsme ovšem sledovali také (Zoubková, 2020). Na sociálních sítích není toto utváření identity jedinečným činem, ale souhrou několika jednotlivých kroků. Úprava profilu, komentování a reagování na příspěvky a stránky, sprátení se s lidmi, (ne)aktivita a další akce vedou k tomu, že LGBTQ+ jedinci mohou svou identitu utvářet značně komplexně. Obecně můžeme informace dělit na profil samotný a informace na něm sdílené, přidávání fotografií a statusů a na sociální aspekt, tedy přidávání přátel a interakce s nimi. S tímto dělením na dvě kategorie pracuje ve své teorii performativní identity Butler (Cover, 2012).

LGBTQ+ jedinci se cítí komfortněji o své identitě mluvit v online prostředí než offline. Cítí zde větší jistotu v tom, že budou přijímáni a nebude na ně útočeno kvůli jejich identitě (Hillier, Mitchell & Ybarra, 2012). Ve chvíli, kdy o své identitě ovšem mluví pouze online, přichází zde nutnost zvládat tento rozpor v tom, jak jsou v různých „světech“ viděni. LGBTQ+ jedinci tedy například používají více účtů, nebo se LGBTQ+ tematikou zabývají jen na určitých sociálních sítích, čímž kontrolují to, kdo z jejich okolí vidí, jaký obsah sdílejí. Anonymita internetu zde tedy opět hraje roli (McConnell et al., 2018). Toto jsme sledovali i v naší předešlé práci. Konkrétně jedna z participantek využívala Instagram ke sdílení LGBTQ+ příspěvků, zatímco na Facebooku maximálně sledovala stránky bez interagování (Zoubková, 2020).

V online přátelství tedy může vzniknout neobvyklá dynamika – jedinci sice neznají osobní informace jako vzhled, bydliště nebo rodinný život druhého, ale sexuální či genderovou identitu znají, a to na rozdíl od lidí z offline „světa“ člověka. To podle výzkumů může být jedním z klíčových faktorů vzniku intimity mezi online LGBTQ+ přáteli, což rovněž vede k přijetí své identity a lepšímu sebevědomí (Dehaan & Bigelow, 2013).

3.2.3 LGBTQ+ online komunity

Toto odhalení své vlastní identity se neděje pouze v soukromém chatu či hovoru. Děje se tak i ve větších skupinách, například na diskusních fórech, v komentářích a dalších příspěvcích na sociálních sítích. Kromě anonymity zde hraje roli i výše zmiňovaná asynchronita komunikace. Ta zůstává zřejmě důležitou i ve chvíli, kdy je anonymita menší, například v případě zveřejnění fotografie (Green et al., 2015). Komunita přináší rozličné zkušenosti, názory a postoje. V naší práci byla právě ona zásadní pro přijetí své sexuální orientace. Ačkoliv byla v některých případech interakce pasivní, už jen to vědomí, že na světě existují

další bisexuální lidé, mělo nesmírný vliv. Nejlépe dokážeme ilustrovat toto tvrzení výrokem jedné z našich participantek: „(...) *vlastně díky tomu internetu jsem zjišťovala, že jako ti bisexuálové fakt existují. Že to jsou reálný lidi, že si to nikdo nevymyslel, tak jako to mi dost pomohlo, že jsem tam s nimi navázala kontakt.*“ (Zoubková, 2020, 57).

Hou a Lu (2013) ve svém výzkum s 12 bisexuálními muži tyto studie potvrzují. Muži získali v online přátelství podporu a možnost být součástí online komunity pomohla jedincům se zpracováním potíží každodenního života, které s bisexualitou souvisí. Pro ty, kteří svou identitu nesdíleli mimo internet, online přátelé představovali jediné lidi, se kterými svou identitu mohli oslavovat a sdílet. Bisexuální lidé ve studiu Gonzalez et al. (2021) v online komunitě našli rovněž přijetí a možnost vyrovnat se s negativními reakcemi okolí a navázali vztahy s ostatními bisexuálními jedinci.

Zajímavé ovšem je, že pokud mluvíme o online LGBTQ+ komunitách, jednoduše najdeme ty lesbické, gay a transgender, ale čistě bisexuální komunita se na internetu hledá složitě. Jedním z možných vysvětlení by mohl být nesoulad mezi bisexuály v tom, co bisexualita znamená (Maliepaard, 2017). V první kapitole jsme představili v současné době nejčastěji používanou definici bisexualit. Ale jak zmiňujeme i tam například rozlišení bisexualit a pansexualit už je složitější. Zároveň jsme v naší předešlé práci sami sledovali rozdíl v tom, jak ženy nahlíží na bisexualitu (Zoubková, 2020). Zdá se, že se bisexuální lidé necítí být součástí komunity, což posiluje i odmítání některými homosexuály. Podporu ve své identitě tedy často hledají v přátelství. Maliepaard (2017) sleduje, že se bisexuální jedinci součástí skupiny nestávají kvůli negativním postojům vůči bisexualitě, odmítáním nálepek (bisexuál, pansexuál, queer atd.), pohledům na bisexualitu (o bisexualitě se mluví jen jako o neviditelné identitě) a existenci jejich vlastního systému podpory.

Ve skupinách se často klade důraz na to, že pokud budou lidé o své identitě mluvit, dojde ke změně společnosti a většímu přijetí. Do popředí se také díky tomu dostává potřeba šířit osvětu a o své identitě mluvit a zároveň tím pomoci těm, kteří si právě prochází coming outem. Rozšiřuje se tak i povědomí o sexuálních orientacích a genderových identitách, kterým se dříve nevěnovalo tolik prostoru (Cavalcante, 2019; Fox & Ralston, 2016). GLSEN, CiPHR a CCRC (2013) tyto výsledky podporuje a rovněž ukazuje, že větší angažovanost vede ke zlepšení psychického stavu, lepším známčkám a menší pravděpodobnosti závislosti na drogách a alkoholu. Konkrétně se jednalo o 88 % LGBTQ+ jedinců, kteří se nějak angažovali. Například se stali součástí komunity věnující se určité problematice, sdíleli příspěvky či napsali články.

Tato studie také potvrdila, že více než dvě třetiny jedinců přichází na internetu do kontaktu s LGBTQ+ jedinci. Polovina z těch, kteří o své identitě mimo online svět nemluvili, na internetu komunikovala s LGBTQ+ lidmi. Přítomnost těchto LGBTQ+ skupin online přináší jedincům pocit ujištění a podpory. Sami sledujeme značné množství míst online, kde se LGBTQ+ lidé mohou „scházet“. Na Facebooku existuje celá řada skupin, a to pro LGBTQ+ jedince obecně, ale i s užší „cílovou skupinou“ (skupina pro bisexuály, pro trans lidi, LGBTQ+ psychologie atd.). Existují také online podpůrné skupiny, kde se LGBTQ+ lidé schází a pomáhají si se svými potížemi. Na tyto online LGBTQ+ prostory se zaměříme v další kapitole.

3.3 Stránky a sociální sítě využívané k navazování přátelství

Kromě pochopení fenoménu online přátelství a všech mechanismů s ním spojeným v obecné rovině je podstatné jej vnímat i v kontextu daného prostředí. Proto se v této kapitole zaměříme na jednotlivé stránky a sociální sítě. Vysvětlíme to, jak fungují a co je pro každou z nich typické. To nám pomůže identifikovat rozdíly mezi jednotlivými médii a tím, jak v navazování přátelství bisexuálními ženám mohou pomoci.

Co můžeme na těchto stránkách sledovat, je jejich „bohatost“ (media richness). Tento koncept hodnotí podle čtyř kritérií, jak stránky připodobňují reálný život. Jsou to: *možnost okamžité reakce*, *využití více nositelů zprávy* (fotografie, text, video atd.), *zaměření se na zájmy a možnost přirozené komunikace* (ve svém jazyku). Čím bohatší médium, tím je větší pravděpodobnost, že o sobě jedinci budou sdělovat více informací. To platí i pro méně otevřené osoby, kterým může právě funkčnost dané stránky pomoci se sdílením, a to stimuluje vznik přátelství (Lee & Borah, 2020). Je zajímavé, že Facebook a Instagram, které považujeme v rámci této kategorie za „nejbohatší“, vedly v naší práci k vytvoření nejméně přátelství. Předpokládáme, že LGBTQ+ identita zde hraje roli. Tyto „nejbohatší“ stránky totiž představují ty s nejmenší možností anonymity, což může být překážkou jejich využití.

Stránky a sociální sítě jsou vybrány na základě naší bakalářské práce. Přestože v předchozí analýze nebyl Instagram uveden jako jeden zdrojů nalezení komunity a přátelství, rozhodli jsme se ho v této kapitole představit společně s Facebookem. Důvodem toho je fakt, že Instagram byl pro jednu z participantek podstatných pro navázání přátelství. Pro úplnost tedy přikládáme i část věnovanou této sociální síti.

3.3.1 Tumblr

Na Tumblr si každý uživatel vytváří svůj vlastní blog. Na něj může přidávat vlastní příspěvky, nebo sdílet („reblog“) příspěvky ostatních uživatelů (Tumblr, n.d.). Sdílení obsahu jiných respondentů je zásadní součástí této platformy, jelikož originální příspěvky tvoří méně než 10 % příspěvků (Mondin, 2017). Uživatelé mohou příspěvky označovat „hashtagy“, které zlepšují orientaci a hledání příspěvků. Kromě sdílení mohou dát příspěvku „srdce“ („heart“, funguje jako „to se mi líbí“). Příspěvky mohou obsahovat fotografie, videa, audio, animace či text. Uživatelé se mohou navzájem sledovat („follow“) a je možné posílat ostatním blogům zprávy a chatovat soukromě (Tumblr, n.d.).

Důležitou součástí Tumblr je rovněž anonymita. Uživatelé si volí název svého blogu a nemusí tedy používat své jméno. Profilový obrázek ve většině případů není fotografie uživatele samotného. Na rozdíl od Facebooku, na kterém mají lidé v přátelích velmi často lidi, které znají ve svém reálném životě, se na Tumblr lidé setkávají s osobami z různých koutů světa (Kanai, 2019). I tato anonymita je možná důvodem toho, proč se Tumblr v průběhu let stalo místem, které je některými přezdíváno jako „queer platforma“. Příspěvky zaměřené na LGBTQ+ tematiku se zde vyskytují ve velkém množství, čímž předčí ostatní sociální sítě (Cavalcante, 2019). Zároveň uživatelé často sdílí velmi osobní pocity a myšlenky a v některých případech i fotografie, což samozřejmě vede ke ztracení anonymity. U prvně zmiňovaného tomu tak ovšem nemusí být, a právě sdílení zkušeností a osobních pocitů je jedním ze základů Tumblr z pohledu LGBTQ+ lidí. Získávají tak podporu ostatních a navazují přátelství (Marston, 2019).

Tumblr je také úzce spojen s fandomem. Ten popisuje sdružení fanoušků určitého filmu, seriálu, knihy, osobnosti atd. Fanouškovství je na Tumblr velmi silné a lidé se zde sdružují a diskutují o daném objektu. V rámci fandomu právě témata LGBTQ+ problematiky často vyvstanou. Spojení fandomu a LGBTQ+ témat přináší důležitou součást fanouškovské kultury, fan fikce (McCracken, 2017). Fan fikce představují fanoušky napsané příběhy, které navazují či vychází z původního díla (např. seriálu, filmu, knihy) (Johnson, 2016). V naší práci byly fan fikce a Tumblr značně propojené. Pro čtyři z našich participantek představovalo fanouškovství obrovský zdroj informací o LGBTQ+ lidech. Pro některé to bylo právě na Tumblr poprvé, kdy se setkaly s pojmem bisexualita. Kromě této možnosti se vzdělávat bylo Tumblr významné pro svou komunitu a pro dvě participantky představovalo místo, kde získaly přátele (Zoubková, 2020).

3.3.2 Diskusní fóra a seznamky

Diskusní fórum nabízí uživatelům položit otázku či něco sdílet a navzájem na sebe reagovat. Reddit představuje jedno z nejpoužívanějších diskusních fór. Od jiných se odlišuje tím, že je rozdělen na celou řadu skupin (také nazývané jako komunity). Ty najdeme vždy pod r/název, tedy např. r/bisexuals (bisexualové). V rámci této komunity poté mohou jedinci přidávat příspěvky jako na klasickém diskusním fóru. Reddit navíc ještě umožňuje pro příspěvky „hlasovat“. Čím víc „palců nahoru“ příspěvek má, tím je pravděpodobnější, že bude umístěn na začátek vlákna, čímž bude pro ostatní snadnější jej nalézt (Reddit, n.d.).

Podobně jako Tumblr může Reddit představovat anonymní prostředí, kdy jméno účtu a avatar nemusí odpovídat tomu, kým samotný uživatel je. V naší práci participantky mluvily o tom, že pro ně bylo důležité mít možnost přidat příspěvek či číst příspěvky jiných, aniž by musely odhalovat svou identitu. Získaly díky tomu kontakt s LGBTQ+ jedinci a navázaly i hlubší vztahy (Zoubková, 2020). Analýza nizozemského fóra pro bisexuály toto potvrzuje. Zároveň je velmi důležité mít možnost potkat se s dalšími bisexuály, se kterými se vzájemně podporují. Na samotném fóru bylo nejčastěji diskutováno zmatení a pochyby, jelikož bisexualita není plně přijímána cisgender heterosexuálními jedinci ani homosexuálními lidmi. Časté rovněž bylo také téma coming outu, ať už sdílení zkušeností nebo tipů, jak ho nejlépe provést (Maliapaard, 2017).

Přínos diskusních fór se v naší bakalářské práci podobal tomu u seznamek. Tím největším byla možnost seznámit se s lidmi, kteří se identifikují jako bisexuální a mít šanci si o bisexualitě popovídat v prostředí, kde je bisexualita brána jako regulární sexuální orientace a také navázat bližší přátelství (Zoubková, 2020). Jak již název napovídá, hlavní účel seznamek je nalezení nových kontaktů. Typicky se jedná o ty romantické, ovšem i zde mohou vzniknout „pouze“ přátelství. Rosenfeld, Thomas a Hausen (2019) ve své studii ukazují, že pro heterosexuální páry se online seznamky staly nejčastějším způsobem seznámení a překonaly tak seznámení se přes společné přátele (Gleason, Vencill, & Sprankle, 2018; Pond & Farvid, 2017). Seznamky, ať už ve formě webových stránek nebo aplikací, fungují nejčastěji tak, že každý uživatel má svůj profil s krátkým popiskem o sobě a několik svých fotografií. Pokud si jsou dva uživatelé navzájem sympatičtí, komunikují přes soukromý chat.

3.3.3 Facebook a Instagram

Facebook, stejně jako další zde popisované stránky, můžeme zařadit do kategorie sociálních sítí. Sociální sítě jsou často považovány za prostor k získání nových kontaktů, ale například v rámci Facebooku se dá spíše mluvit o spojení s lidmi, které už daný člověk zná. Více než získání nových kontaktů, se tedy spíše jedná o udržení a komunikaci s těmi již existujícími (Power & Kirwan, 2014). Pro mladé lidi představuje důležitou součást Facebooku Messenger, který umožňuje rychle komunikovat s jejich blízkými v soukromém chatu (Vermeulen, Vandebosch, & Heirman, 2018). Facebook také vybočuje velmi širokou možností editace profilu, kdy množství informací může připomínat velmi detailní životopis nebo autobiografii a kde se od základní osobních údajů můžeme dostat až k politickým názorům, oblíbeným médiím a práci (Cover, 2012).

V porovnání s ostatními sociálními sítěmi se jedná o nejméně anonymní médium, kde lidé často vystupují pod svým pravým jménem a v přátelích mají své známé. A právě strach z toho, že je jejich blízcí pozorují, vede k tomu, že LGBTQ+ jedinci o své sexuální orientaci nemluví (Rubin & McClelland, 2015). V naší bakalářské práci (Zoubková, 2020) se ukázalo, že pro vytvoření přátelství na Facebooku byly důležité skupiny. Skupiny na Facebooku fungují jako způsob komunikace s menší skupinou lidí. Může se jednat o třídní skupinu, skupinu spojující osoby se společným zájmem či jinou charakteristikou. Skupiny mohou být i skryté, kdy jen její členové vědí, kdo je členem. Skupiny tedy představují místo, jak na Facebooku vytvořit bezpečné prostředí pro zkoumání své identity.

Instagram představuje platformu, kde jedinci sdílí s ostatními fotografie a videa. Ty mohou nahrát jako klasický příspěvek či jako příběh, který na rozdíl od příspěvku po 24 hodinách zmizí. Uživatelé se mohou navzájem sledovat, reagovat na příběhy a příspěvky a komunikovat spolu v soukromém chatu. Na rozdíl od Facebooku je častější, že lidé sledují ty, které v reálném životě neznají. Kromě skupin v chatu nenabízí Instagram možnost se sdružovat, přátelé se tedy mohou najít pomocí sledování účtů, doporučených příspěvků nebo používáním hashtagů. V roce 2018 Instagram v USA používalo 71 % jedinců ve věku 18–24 let. Dá se předpokládat, že v současné době bude toto číslo ještě vyšší (Lee & Borah, 2020).

V naší práci představoval Instagram možnost získání informací a pro jednu participantku i přátelství. Facebook a již zmiňované skupiny svůj vliv také ukázaly. Pro dvě participantky zároveň byl Facebook prvním místem, kde se setkaly s LGBTQ+ tematikou a začaly se o ni blíže zajímat. Vidět tedy můžeme, že zmiňované online prostory přináší

LGBTQ+ jedincům a bisexuálním ženám konkrétně významný prostor nejen pro zkoumání vlastní identity, ale i navázání hlubších přátelství (Zoubková, 2020).

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍLE A OTÁZKY

V této kapitole představíme náš výzkumný problém. Ten poté rozvedeme v cíli našeho výzkumu a následně zkonkretizujeme výzkumnými otázkami.

4.1 Výzkumný problém

Naše bakalářská práce poukázala na to, jak velkou roli v našem prostředí hraje pro bisexuální ženy internet. Ten představoval klíčový faktor v objevení a přijetí sexuální orientace. Jako významné se ukázalo také nalezení bližších vztahů s ostatními LGBTQ+ jedinci. To bylo učiněno ve větší skupině lidí, můžeme říct bez hlubších osobních vazeb mezi jednotlivými jedinci, ale i na intimní úrovni – tedy přátelství (Zoubková, 2020). V této práci tedy chceme fenomén online přátelství hlouběji prozkoumat a zjistit, jak tyto vztahy fungují a souvisejí s bisexualitou žen.

U LGBTQ+ jedinců můžeme sledovat vznik přátelství online častěji než u těch, kteří jsou cisgender a heterosexuální. Průzkum GLSEN, CiPHR a CCRC (2013) ukazuje na skutečně značný rozdíl. Polovina LGBTQ+ jedinců z jejich výzkumného souboru online našla alespoň jednoho blízkého přítele. Podle jejich výsledků takovýchto cisgender heterosexuálních jedinců bylo „pouze“ 19 %. U LGBTQ+ lidí také můžeme sledovat větší význam těchto přátelství (35 % je uvedlo jako důležitou emoční oporu v porovnání s 10 % cisgender heterosexuálními jedinci). Tento vyšší počet online přátelství můžeme vysvětlovat mnoha důvody. V prostředích, kde není LGBTQ+ tematika příliš diskutována a zviditelňována, musí ti, kteří mají pochyby o své sexuální a genderové identitě, hledat přátelství jinde. Právě toto „jinde“ představuje ve valné většině případů internet (Allen et al., 2020; Escobar-viera et al., 2020; Zoubková, 2020). Online přátelství přináší jedincům pocit přijetí, který jim může v reálném světě chybět. Odhalují díky nim svou identitu, kterou přijímají a stává se zpracovanou součástí jejich osobnosti. Online přátelství jim tak umožňují svou identitu prezentovat i na venek a žít život, ve kterém svou identitu neskrývají (alespoň částečně) (Downing, 2013; Escobar-viera et al., 2020; GLSEN, CiPHR a CCRC, 2013).

Přátelství odehrávající se v online prostředí mají svou specifickou dynamiku. Člověk má v online prostředí mnohem větší možnost kontroly toho, jak se bude ostatním

prezentovat. To může vést k tomu, že bude dávat najevo své „ideální já“ místo toho, jaký ve skutečnosti je. Zde si ale musíme uvědomit, že míra anonymity se liší nejen člověk od člověka, ale i stránku od stránky (Allen et al. 2020; Attrill, 2015).

Na druhou stranu ovšem můžeme říct, že internet dává jedincům prostor o sobě mluvit v bezpečnějším prostředí. Díky disinhibičnímu efektu o sobě mají lidé tendenci sdělovat na internetu více osobních informací, což vede k prohloubení vzájemné intimity (Escobar-viera et al., 2020; Hong-Yee Chan & Lo, 2014; Lapidot-lefler & Barak, 2015; Power & Kirwan, 2014). Toto rychlejší vytvoření blízkosti může přispívat k tomu, že online přátelé detailně znají psychický svět druhého, jeho názory a postoje, sexuální a genderovou identitu a další značně důvěrné informace o druhém člověku, aniž by věděli, jak se druhý jmenuje, kolik mu je, kde bydlí a jak vypadá (Dehaan & Bigelow, 2013). Online přátelství tedy, zdá se, existují, ale jejich dynamika se alespoň částečně odlišuje od řekněme tradičního přátelství.

4.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

V této práci bylo cílem rozšířit poznatky získané v našem předchozím výzkumu v rámci bakalářské práce. Konkrétně jsme se zaměřovali na jeden ze zkoumaných aspektů – důležitost online přátelství u bisexuálních žen. Cílem této práce bylo tedy prohloubit a blíže prozkoumat dynamiku těchto online přátelství a jejich vliv při uvědomění si a přijetí sexuální orientace participantek. Obdobně jako v případě naší minulé práce se jedná o téma, které zejména v České republice není detailně prozkoumáno. Jednalo se tedy opět o prvotní prozkoumání, kdy je ale samozřejmě oblast výzkumu zúžena díky bakalářské práci (Zoubková, 2020).

Pro realizaci výzkumu bylo nutné konkretizovat výzkumný problém a cíle výzkumu pomocí výzkumných otázek. V čem byla přátelství důležitá a jak pomohla při formování a přijetí sexuální orientace bylo zformulováno do následujících čtyř otázek:

Výzkumná otázka č. 1: *Jak došlo k navázání přátelství?*

Výzkumná otázka č. 2: *Jakým způsobem jsou tyto vztahy udržovány?*

Výzkumná otázka č. 3: *Jakými způsoby proměňuje online prostředí tyto přátelství?*

Výzkumná otázka č. 4: *Jak tato přátelství pomáhají v přijetí či uvědomění si své sexuální orientace?*

5 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Po stanovení výzkumného problému, cíle a otázek se můžeme přesunout k definování vhodného přístupu a metody. Společně s tím budou v této kapitole definována kritéria pro výběr výzkumného souboru. V poslední části této kapitoly se zaměříme na to, jak se získanými daty bylo zacházeno a jakým způsobem byla analyzována.

5.1 Aplikovaná metodika

Vzhledem k povaze výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup a kvalitativní metody. Vezmeme-li v potaz povahu tématu a jeho nepřilišně hlubokou probádanost, považujeme právě tento přístup za správnou volbu. Zároveň se nám tento typ výzkumu osvědčil při získávání dat pro minulý výzkum. Témata mohla být díky kvalitativnímu přístupu a metodách prozkoumána do hloubky, díky čemuž jsme byli schopni vytěžit značné množství informací. Vzhledem k podobné povaze výzkumu jsme je považovali za vhodné i v našem novém výzkumu.

5.2 Výzkumný soubor

Do výzkumného souboru byly zařazeny pouze ženy, a to ze stejných důvodů jako v minulém výzkumu. Zkušenosti bisexuálních mužů a žen se mohou značně lišit, jak popisujeme již v teoretické části této práce. Zároveň navazujeme na práci, která se věnovala pouze bisexuálním ženám. Usoudili jsme tedy, že by bylo vhodné toto omezení výzkumného souboru zachovat.

Participantky se nepřekvapivě musely identifikovat jako bisexuální. V minulém výzkumu se jedna z participantek krátce identifikovala jako asexuální, což jsme s ní lehce zmapovali (jelikož to s bisexuální orientací mělo v jejím případě určitou souvislost), ale nijak to neubralo od prozkoumání podstaty našeho výzkumu. S něčím podobným jsme se setkali i v této práci, což popíšeme u každé z participantek, které se to týká. Provedeme tak v následující kapitole, tedy ve výsledcích výzkumu.

Věkové ohraničení bylo nastaveno od 18 do 35 let. Horní hranice byla zvolena vzhledem k zaměření výzkumu na internetové prostředí. V rámci výzkumu sledujeme přátelství, které má návaznost na sexuální orientaci jedince. Jelikož formování sexuální

identity probíhá především v adolescenci či mladší dospělosti, u starších osob se internet neměl takovou šanci projevit. Dolní hranice 18 let znamenala, že nebylo potřeba získat souhlas zákonných zástupců, což by vzhledem k povaze výzkumu mohli někteří účastníci považovat za překážku účasti.

Co se týče přátel samotných, nepovažovali jsme za důležité jakkoliv omezit jejich věk, genderovou identitu či sexuální orientaci. Co pro nás představovalo to podstatné byl jejich vliv na formování či přijetí bisexuality účastnic. Přátelství ovšem musela vzniknout online a určitou dobu trvat pouze online bez setkání v reálném světě. Tato nutná doba se složitě nastavuje, rozhodli jsme se ale použít tři měsíce, se kterými ve svém výzkumu pracuje Hall (2018). Ten operuje i s konkrétním počtem hodin (pro bližší přátelství se jedná o 164 hodin), který uvádíme v druhé kapitole. Tato bližší kontrola společně stráveného času by byla ideální, ovšem nepovažovali jsme to za možné. Přátelství započala v minulosti a přesný odhad počtu strávených hodin v prvních třech měsících jsme považovali za příliš obtížný.

Jak diskutujeme v teoretické části, vliv online prostředí na rychlost vývoje přátelství je sporný. Některé zdroje hovoří o tom, že času je potřeba více, naopak se ale můžeme setkat i s názory, že k prohloubení vztahu dojde rychleji (například vlivem disonančního efektu). Proto jsme se rozhodli použít tyto „standardní“ tři měsíce a posouzení kvality vztahu nechat na účastnicích. Důležitý pro nás tedy byl osobní pocit účastnic, kdy druhého člověka skutečně považovaly za přítele a ne pouze za známého. Skutečnost, že vztah přerostl v průběhu času do romantického vztahu, jsme neviděli jako překážku výzkumu, ale původně by to mělo být skutečně hledání a následné navázání přátelství. I tento případ se v našem výzkumném souboru objevil. Pracovat s tím budeme blíže v kapitole o výsledcích výzkumu.

Co se týče počtu přátelství, která budou probírána, rozhodli jsme se zde pracovat individuálně s každým jedincem. Důležitá jsou pro naši práci přátelství, která jakýmkoliv způsobem pomohla v přijetí či uvědomění si své bisexuality. Tedy přátelství, která jsou s bisexualitou nějakým způsobem provázána. Ze zkušeností z bakalářské práce nevidíme za vhodné tlačit účastnice do výběru jednoho ze přátel.

Účastnice byly vybrány metodami nepravděpodobnostními. Kontaktovány byly ženy z výzkumu v rámci bakalářské práce, které vliv online přátelství popisovaly. Opětovné kontaktování jsme považovali za vhodné a pro výzkum podnětné. S účastnicemi jsme již jejich příběh prošli, díky čemuž je známe, což ušetří čas a zároveň pomůže prohloubit naše znalosti. Ošetření odlišného stupně účastnic nových a znovu kontaktovaných blíže budeme popisovat v další kapitole. V tomto případě se tedy jednalo o metodu prostě

záměrného výběru. Další metodou výběru byla sněhová koule. Poslední poté byla metoda samovýběru.

Výzkum byl totiž sdílen na facebookových skupinách, na našich soukromých účtech na Facebooku, Instagramu a Tumblr a rozeslán LGBTQ+ organizacím s prosbou o sdílení na jejich sociálních sítích. Konkrétně náš text sdílely na svých sociálních sítích organizace Proud a Prague Pride, kterým bychom tímto chtěli ještě jednou moc poděkovat. Text, který byl sdílen najdeme v příloze (Příloha č. 3), stejně jako plakát, který byl přiložen k textu (Příloha č. 4). Pro výzkum byly vytvořeny i webové stránky (<https://online-pratelstvi-bisexualnich-zen.webnode.cz/>). Ty zahrnují informace o bakalářské práci, detailnější popis výzkumu a hledaného souboru a náš krátký životopis. Důvodem založení stránek bylo zvýšení atraktivity výzkumu a možnost poskytnout zájemcům detailnější informace. Na těchto webových stránkách a v textu sdíleném na sociálních sítích byl uveden rovněž odkaz na kontaktní formulář na Google Forms. Zde bylo shrnuto, koho přesně hledáme a poté byly participantky požádány o kontaktní e-mail, jméno, kterým si přejí být osločovány a prostor na uvedení data, které by jim vyhovovalo. Tento formulář vyplnilo 14 lidí. Jeden z nich uvedl, že kritéria účasti na něj*ni nesedí. Po následném oslovení nám odpovědělo osm žen. Jedna z nich se poté rozhodla neúčastnit, jelikož by se necítila komfortně s videohovorem či audiohovorem. Participantkám, které se již účastnily minulého výzkumu, byl zaslán e-mail (Příloha č. 5). Osloveno jich bylo sedm, odpověděly nám čtyři. Celkově se tedy našeho výzkumu zúčastnilo 11 participantek.

Průměrný věk participantek byl 24 let. Tabulka níže shrnuje základní informace o našich participantkách. Jména všech participantek byla změněna. Změněné jméno žen z předešlé práce bylo ponecháno stejné. Participantky, za jejichž jménem najdeme „*“, představují ty, se kterými jsme vedli rozhovor podruhé. Seřazeny jsou podle pořadí rozhovorů.

Tabulka 1: Charakteristika výzkumného souboru

Č.	Jméno	Věk	Počet přátelství	Způsob seznámení
1	Eliška*	29	3	Facebook, diskusní fóra
2	Kateřina*	20	3 (jedno z toho skupina)	Ask.fm, Skype
3	Helena	22	1	Twitter
4	Anežka	28	3 (jedno z toho skupina)	Skype/Dungeons & Dragons skupina
5	Jitka	26	2	Blog, ICQ/Facebook
6	Irena	20	1	Aplikace s online pohlednicemi
7	Natálie	20	2	Facebook
8	Alice	22	4	Počítačové hry/Discord, seznamka
9	Renata	34	2	Stránky s fan fikcemi
10	Eleonor*	24	1	Tumblr
11	Karolína*	23	3	Whisper, Instagram

5.3 Metoda získávání dat

Z kvalitativních metod jsme se rozhodli opět zvolit polostrukturované interview. Osvědčilo se nám při bakalářské práci díky přípravě otázek a zároveň možnosti jejich úpravy podle výpovědi každé z participantek. Zkušenosti z předešlé práce nám umožnily vytvořit sadu otázek, kterou nebylo potřeba měnit ani po prvním provedeném interview (Příloha č. 6).

Před začátkem samotného rozhovoru byly participantkám zopakovány etická hlediska výzkumu (více v následující podkapitole). Uvedeme zde to, že byly opětovně informovány o nahrávání interview a byl získán jejich souhlas. Poté jim byla sdělena struktura interview.

Rozhovor byl rozdělen na tři tematické části. První z nich sloužila pro nově získané participantky jako možnost získat základní informace o roli internetu ve formování jejich bisexuality. Tyto otázky byly přejaty z naší předešlé práce. Jednalo se jen o krátký výběr z nich, vzhledem k tomu, že nám pro účely této práce stačí jen obecný přehled. Participantkám z bakalářské práce bylo krátce shrnuto, o čem jsme minule hovořili.

Druhá část se poté týkala již všech. Jednalo se o zjištění informací a způsobu navazování kontaktů v online prostředí. Poslední část se věnovala konkrétním online přátelstvím. Důležitá byla pro naši práci samozřejmě přátelství, která jakýmkoliv způsobem pomohla v přijetí či uvědomění si své bisexuality. Tedy přátelství, která jsou s bisexualitou nějakým způsobem provázána. Pokud takových bylo víc, brali jsme vždy jednotlivá

přátelství po jednom a sadu otázek jsme tedy prošli několikrát. Počet přátelství jsme nechali na participantkách a případně na délce interview.

Rozhovory byly nahrávány na mobilním telefonu (aplikace Záznamník) a na notebooku (aplikace Hlasový záznam). V průměru rozhovory trvaly kolem 75 minut. Nejdelší rozhovor dosáhl délky 107 minut, nejkratší poté 45 minut. Rozhovory s novými participantkami se pohybovaly kolem 78 minut, s participantkami z bakalářské práce to poté bylo 68 minut. Následně byly rozhovory přepsány a zkontrolovány opětovným poslechem. Poté byla transkripce pro kontrolu zaslána participantkám.

5.4 Etické hledisko

Všem participantkám, které projevily zájem o účast na výzkumu, byl zaslán e-mail s detailním popisem o získávání dat a jejich zpracování (Příloha č. 7). V něm byly informovány o podmínkách pro rozhovor. Ten proběhl online přes aplikaci Skype. Zajistili jsme si, abychom v průběhu interview v místnosti byli sami a participantky jsme požádali o to samé. Dále jsme jim sdělili, že rozhovor bude nahráván, a nahrávka bude uchována na našich soukromých zařízeních a nebude pro bezpečnost umístěna na online cloudová zařízení (jako například Google Drive). Všechny údaje, které by mohly sloužit k identifikaci byly změněny. Jednalo se především o jména participantek a jejich přátel.

Také byly informovány a možné citaci jejich výroků v diplomové práci, či přiložení celé délky rozhovory mezi přílohy. S tímto souhlasilo více participantek, umístili jsme tedy jednu vybranou ukázkou do příloh (Příloha č. 8). Po přepisu rozhovoru byly nahrávky smazány a tato transkripce byla zaslána participantkám ke kontrole. K žádné změně rozhovoru nedošlo. Poslední informací v úvodním e-mailu byla možnost odstoupit z účasti na výzkumu. Ta samozřejmě platila před, po dobu a po interview. V tom případě by byla data smazána, a to včetně samotné audionahrávky, tak její transkripce.

5.5 Způsob analýzy dat

Stejně jako v naší předešlé práci jsme se i tentokrát rozhodli použít jako metodu zpracování dat interpretativní fenomenologickou analýzu. Pracovalo se nám s ní dobře a k našemu tématu a způsobu získávání dat její metodika pasuje. Umožňuje nejdříve samostatnou práci s každým z rozhovorů a jeho analýzu a popis. Až poté se přistupuje k analýze všech výpovědí a hledání klíčových témat, která prostupují výpověďmi participantek.

Po prvotním přepisu rozhovoru a opětovném poslechu nahrávky byla transkripce zaslána participantkám ke kontrole. Po získání této finální verze jsme přistoupili k analýze. Pracovali jsme s rozhovory v jejich tištěné a elektrické podobě. Přepis byl mnohokrát čten a započali jsme se zapisováním prvotních myšlenek a asociací. Následně jsme přistoupili ke zvýrazňování částí textu, jež jsme považovali za významné vzhledem k našim výzkumným otázkám. S těmito částmi jsme nadále pracovali a seskupili je do kategorií s nadřazenými tématy. Ty jsme společně propojovali a hledali mezi nimi možné souvislosti.

Takto jsme pracovali s každým interview. Po dokončení této fáze analýzy našich dat přišlo na řadu věnovat se všem textům společně. V této společné analýze jsme využili nadřazená témata, která jsme identifikovali v každém z rozhovorů. Ty jsme společně propojili a nalezené souvislosti jsme interpretovali.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této kapitole najdeme výsledky interpretativní fenomenologické analýzy, kterou jsme využili pro zpracování provedených interviewů. V první části se můžete seznámit s výpověďmi jednotlivých participantek. Popsány jsou zde „příběhy“ každé z nich a jednotlivá přátelství. Můžeme sledovat, jakými způsoby došlo k navazování vztahů, jaký byl jejich vývoj a vnímaná důležitost. Případně můžeme při čtení uvažovat nad tím, v čem se příběhy jednotlivých participantek odlišují, a kde můžeme nalézt podobnosti. To bude téma druhé části této kapitoly, kdy přejdeme k celkové analýze. Zde se budeme prvně věnovat obecné charakteristice přátelství a jeho průběhu. Následně uvedeme výsledky naší analýzy, které vedly k odhalení hlavních témat souvisejících s našimi výzkumnými otázkami. Věnovat se budeme tématům souvisejícím s bisexualitou a online prostředím.

6.1 Analýza odpovědí jednotlivých participantek

Podle interpretativní fenomenologické analýzy jsme nejdříve zanalyzovali interview s každou participantkou zvlášť. V této kapitole se můžeme seznámit s příběhy jednotlivých participantek a tím, jaká témata se v rozhovorech s nimi vynořovala. Vždy je popsán obecný vztah bisexualitu a využívání internetu. Poté se přesouváme k popisu navazování vztahů v online prostředí a v závěru zvlášť probíráme jednotlivá přátelství našich participantek a to, jaký vliv na bisexualitu měla.

6.1.1 Eliška*

Eliška, 29, jako bisexualitu vidí přitažlivost alespoň ke dvěma pohlavím. Internet představoval důležitou součást vývoje její sexuální identity. Jednalo se o klíč k vyjasnění rozdílů mezi pansexualitou a bisexualitou a ujištění v tom, že bisexuál nemusí být přitahován ke všem pohlavím, nebo ke všem stejně. Díky diskusním fórům se dostala do kontaktu s ostatními LGBTQ+ lidmi, což vedlo k pocitům ujištění v její identitě. Zejména kvůli zapojování se do diskusí se setkala s útočnými komentáři vůči její osobě. Stereotypy o bisexualitě byly tím dalším negativním aspektem o internetu, stejně jako pro Elišku překvapivé a zraňující nepřátelství ze strany homosexuálních jedinců. I to vedlo k tomu, že

Eliška ztratila iluze o dokonalém světě internetu. Dříve jej považovala za místo, kde se cítila, že je „na něčem velkém“, ale uvědomila si, že má i stinné stránky.

Na druhou stranu jsou právě diskusní fóra a facebookové skupiny, díky kterým jsme se s Eliškou opět setkali. Tyto platformy, přestože v některých ohledech zdrojem nepříjemností, se staly místem, kde Eliška navázala bližší kontakty. Začalo se tak dít v jejích 20 letech a možná překvapivě mimo skupiny pro bisexuály nebo LGBTQ+ lidi. Eliška svou identitu na Facebooku neskryvala, protože si uvědomila, že to pro ni bude jednodušší a osvobozující. Po přátelích ale vyloženě nepátrala, ale po vzájemné pozitivní interakci v diskusích si daného člověka přidala do přátel a přesunuli se k soukromé konverzaci. Například ve skupině pro lidi s postižením Eliška na příspěvky týkající se sexuální orientace reagovala a bisexualitu zde „bránila“ před stereotypy a předsudky. Tyto diskuse postupně začala brát „jako něco přirozeného, jako přirozenou část mého života“ a brala je jako místo pro edukaci.

Eliška nevnímá velký rozdíl mezi kvalitou online a offline přátelství. V online prostředí se mohou podle ní lidé občas chovat jinak než v reálném světě, což může být riziko. Eliška má přátelství, která více fungují v reálném životě a ta, která probíhají online. Říká: „Když už se s někým nějak seznámím a zjistím, že mi s ním třeba vyhovuje nějaká komunikace víc než jiná, tak se s ním spíše budu bavit skrz tu komunikační platformu, kde nám to něk funguje. Rozdíl v psaní si a povídání tedy nevidí. Vzhledem k tomu, že komunikace probíhala především na Facebooku, neměla anonymita velký vliv. To vedlo k tomu, že Eliška cítila k druhým větší důvěru a cítila se bezpečněji.“

MARTINA

S Martinou se Eliška seznámila ve facebookové skupině „Nevadí mi islám v Česku“ někdy v letech 2014 nebo 2015. Po přidání se do přátel probíhala jejich interakce skrze reagování na jejich statusy a komunikaci v soukromém chatu. Spojují je společné zájmy a názory. Pro Elišku je podstatné to, že Martina stojí za ní ve chvílích, kdy na tom záleží. Již vícekrát se Elišky v diskusi zastala. Kromě toho si cení její inteligence, zvědavosti a schopnosti argumentovat.

Přestože společně nediskutovaly o bisexualitě, Martina je pro ni zdroj ujištění. Je rovněž bisexuální žena a ve svém životě měla vztahy jen s muži, čímž se podobá životní zkušenosti Elišky. Byla pro ni: „(...) nějaká validace. Jakože... jo člověk může být takovej, ale zároveň mít prostě nějakou životní zkušenost“, což Eliška považuje za nesmírně důležité pro ujištění v její bisexualitě.

Setkaly se společně jen jednou, a to náhodou na diskusi o bisexualitě. Eliška si k ní přisedla a společně s dalšími si povídali. Po skončení měla každá z nich jiný program a rozloučily se. Sice bylo příjemné Martinu vidět, pro Elišku to ovšem na jejich vztahu nic nezměnilo. Jsou přítelkyně dodnes.

DAGMARA

Přibližně ve stejnou dobu jako s Martinou se Eliška spřátelila i s Dagmarou. První kontakt proběhl na diskusním fóru, ale záhy došlo k přesunu na Facebook a facebookové skupiny. Společné trávení času je obdobné s Martinou, tedy reagování na statusy a soukromá konverzace. V současné době má společně s Dagmarou a dalším člověkem další chat, kde si pro uvolnění nálady posílají fotografie a videa zvířat. Na Dagmaře si cení její schopnosti empatie, porozumění a toho, jak si je schopna vytyčit své osobní hranice.

Právě to sloužilo jako inspirace pro Elišku. Schopnost vytyčit si hranice a uvědomit si, že to, co bude a nebude sdílet je jen na ni. Představuje pro ni důležitou součást jejího života, což demonstruje následující Elišky výrok: „(...) *kdyby prostě z mého života zmizela, tak bych jako prostě... tak prostě že z mého života prostě zmizel nějaký důležitý prvek. Prostě bych se cítila trochu víc sama než předtím*“.

Po roce online přátelství se s Dagmar setkala. Navštěvují se stále, většinou párkrát do roka (to výrazně ovlivnila situace způsobená COVID-19). V tomto ohledu můžeme tedy toto přátelství považovat za intenzivnější než to s Martinou.

MARIE

S Marií se Eliška seznámila ve facebookové skupině, ale vzhledem k tomu, že jejich vztah za přátelství začala považovat až poté, co došlo ke společnému setkávání offline, nebudeme jej hlouběji zařazovat do naší analýzy. Nicméně byla Marie důležitá ve zpracování (ne)rozdílu mezi pansexualitou a bisexualitou. Znají se tři roky.

6.1.2 Kateřina*

Pro Kateřinu, 20, bisexualita znamená přitažlivost k oběma biologickým pohlavím, a k více genderům. Díky internetu začala uvažovat o své sexuální orientaci, kde si na základě otázek na Ask.fm hledala další informace. Skrze fanouškovství a Tumblr se tento zájem o LGBTQ+ problematiku prohluboval. Podstatná pro ni byla anonymita internetu, která ji umožnila se o tomto tématu komunikovat. Na její osobu nebylo útočeno, ale stereotypy o bisexualitě se jí nevyhnuly. Z počátku na ní tyto komentáře dopad měly a způsobily pocity nejistoty. S těmi se ale vyrovnala a v dnešní době už jí tyto poznámky nezasáhnou.

Ask.fm byl klíčový i pro online přátelství. Ask podle jejích slov používala jako svůj „*tajnej veřejnej deníček*“, kde získala možnost vyjadřovat se k tomu, co jí zajímá a poznávat tak sama sebe. To, že někdo pokládal otázky přímo jí bylo příjemné, a to i vzhledem k tomu, že v reálném životě neměla nikoho, s kým by mohla o hlubších tématech hovořit, zejména tedy o LGBTQ+ tématech. S tímto otevřením pomohla anonymita a v případě bližší kontaktů i odstup, kteří od sebe lidé online mají. Pro Kateřinu bylo ale důležité být si jistá, že člověk se na druhé straně nevydává za někoho jiného, tak si s přáteli postupně vyměnily fotky, a především si volaly přes videohovor na Skypu.

Videohovory byly příjemné, ale z počátku je Karolína popisuje jako „*trapné*“, protože nebyli na tento styl komunikace zvyklí. Nikdy se během nich nebavili o hlubších tématech, ty zůstali pouze záležitostí chatování. Setkání v reálném životě popisuje stejně, kdy zpočátku bylo zvláštní být skutečně spolu a témata rozhovoru zůstala stejná jako během videohovorů. Kateřina přemýšlí, zda měla setkání se v reálném životě nějaký vliv na samotnou dynamiku přátelství.

CHARLIE

S Charlie se Kateřina nějakou dobu sledovala. Po zodpovězení otázky týkající se hororových příběhů Charlie Kateřinu kontaktovala s tím, že jí toto téma také zajímá. Po vyměnění několika otázek se přesunuly na Skype, aby si mohly soukromě povídat. Kateřina si také na návrh Charlie vytvořila blog, kde psala a překládala příběhy. Na Skypu se začaly bavit o osobnějších tématech a postupně se přesunuly i k tématu bisexualitě.

Charlie Kateřině umožnila především to, že o bisexualitě mohla mluvit jako o jakémkoliv jiném tématu. Mohla mluvit o přitažlivosti k ženám beze strachu z toho, jak bude Charlie reagovat. Společně si procházely uvědoměním o jejich sexuální orientaci a společně se utvrzovaly, že to, co cítí, je v pořádku. V této době spolu komunikovaly denně. Přítelkyně byly od Kateřiných 13 let do přibližně 16, offline se setkaly jednou, po dvou letech přátelství. Kontakt neupadl po nějaké hádce, ale po vzájemném odcizení a kvůli problémům, kterými si každá procházela.

ANNA

S Annou se Kateřina seznámila půl roku po seznámení s Charlie, kdy se Anna přidala do jejich společné skupiny. Zajímavé je, že Kateřina Annu zpočátku vůbec neměla ráda a nerozuměly si. Postupně se tyto emoce změnilly na sympatie, když si uvědomily, že spolu mají hodně společného. Anna si prošla komplikovanou cestou k nalezení své sexuální

orientace, a tak se o tomto tématu diskutovalo. S Kateřinou vedla hluboké konverzace, čímž se odlišuje od Charlie. Kateřině pomohla ujasnit si, jak se cítí a kdo je.

Kateřina se s Annou nikdy neviděla. Chtěla by, ale žijí od sebe relativně daleko a setkání zkomplikovala i současná pandemie. Přátelé jsou ovšem dodnes a Kateřina ji považuje za jednu z jejích nejlepších kamarádek.

SKUPINA

Po seznámení se s Charlie začala postupně vznikat společná skupina na Skypu. Tam se přidala i Anna. Nejdříve je spojovalo psaní blogů o podobném tématu a ve skupině tedy byli další blogeři, postupně se to ale rozrostlo o fanoušky těchto blogů a další lidi. Na Skypu samotném existovala celá řada různých skupin: *„A pak těch skupin bylo deset, protože to byla skupinka, kdy jako: „Tedkom potřebuju řešit něco specificky jen s váma dvěma“, takže po dvojičkách, po čtveřičkách a pak jednu obrovskou skupinu, kde lidi přidávali opravdu hodně lidí, a pak jednu menší, která byla taková ta naše kmenová, základní. Kde byl ten náš hlavní úzkej kroužek.“* Do té největší skupiny, která čítala asi 20 členů, Kateřina moc nepřispívala.

V jejich úzce skupině šesti lidí se ovšem řešila celá řada témat. Lidé se tam svěřovali (samozřejmě včetně Kateřiny, Charlie a Anny) a uvědomovali si, jak moc společného mají. Téma sexuality se otevřelo i zde. Kateřina si především cení toho, jak moc různých pohledů se jí dostalo. Každý z nich žil v jiném koutu České republiky a vyrostl v jiném prostředí, což jim umožnilo mít mnoho pohledů na jednu věc

Ve skupině si dříve volali alespoň jednou za měsíc a každý Nový rok rovněž uspořádají videohovor, aby začali další rok spolu a udržovali vztahy. Kromě povídání si přes chat a video také se někdy během společných hovorů věnovala každá jiným činnostem. Jedna z nich četla, další psal a učil se a společně takto trávili čas. Z původní skupiny zůstala s Kateřinou jen Sára a komunikace se přesunula na Messenger. Kateřina je bere *„nejen jako přátele, ale jako prostě i jako rodinu v podstatě. To je taková ta nalezená rodina.“*

6.1.3 Helena

Helena, 21, v současné době preferuje označení omnisexuál, ale v době online přátelství používala nálepku bisexuál. Bisexualita pro ni představuje přitažlivost k cisgender mužům a ženám, právě s velkým důrazem na fyzický vzhled druhého. Omnisexualita se odlišuje přitažlivostí ke všem, bez ohledu na pohlaví. Uvědomit si, že není heterosexuální pro ni bylo složité a potýkala se s „vnitřním bojem“, jak to sama nazývá. Ve „vítězství“ nad tímto

„bojem“ byl podstatný právě internet jako místo, kde mohla najít další LGBTQ+ jedince. Helena ve svém okolí neměla nikoho, s kým by o své sexualitě mohla mluvit a kontakt s lidmi v online prostředí představoval možnost, jak své emoce sdílet s ostatními. Dále ji také pomohl s tím se otevřít i v reálném životě. Místem kontaktu byl Twitter, který používá dodnes.

Pokud se na Twitteru začal někdo vyjadřovat k LGBTQ+ tématice a byl jí nějak sympatický (nebo ona byla sympatická jemu), tak si začali vzájemně psát. Některé kontakty byly více jednorázové, ale přesto pro ni byly důležité. Objevil se v ní pocit toho, že náleží do nějaké komunity a získala odvalu mluvit o své identitě s ostatními. Anonymita Twitteru představovala pro Helenu možnost se otevřít beze strachu. V případě, že by se komunikace s druhým dostala někam, kde by se necítila komfortně, mohla jednoduše přestat odpovídat bez jakéhokoliv dopadu na její reálný život. Na druhou stranu ale u online přátelství vidí potíže v tom, že neexistuje jistota v tom, jak dlouho přátelství potrvá.

LUCIE

S Lucií se Helena seznámila ve svých 16 letech. Na Twitteru psala o tom, že neví, jak si poradit s jedním úkolem a Lucie se jí na základě toho ozvala do zprávy s nabídkou pomoci. Helenu překvapilo, že by ji cizí člověk nabídl jen tak pomoc, ale podle jejích slov byla na Twitteru v přátelském prostředí, a navíc Lucii sledovala a znala její účet. Lucie ji kontaktovala i po této události a zajímala se o to, jestli vše dopadlo dobře. Začaly tedy spolu komunikovat přes soukromé zprávy na Twitteru. Povídky si spolu o běžných každodenních věcech, ale dostaly se i k „hlubším“ tématům jako právě sexualita. Lucie s Helenou sdílela to, že není heterosexuální, načež se Helena otevřela o své nejistotě v její sexuální orientaci. Mluvila s ní o pocitech k dívkám z jejího okolí a o přitažlivosti k jedné herečce. Lucka ji pomohla zpracovat své pocity a přijmout svou bisexualitu. Ujistila ji v tom, že se nejedná o nic špatného a nemusí to v sobě dusit. Zároveň ale Heleně pomohla i nepřímo. V té době měla Helena přítele, ale uvědomila si, že jako první jde s jakýmkoliv úspěchem a strastí za Lucií. Všimla si, že k ní začíná cítit hlubší city. Říká: „ (...) *mně začalo připadat, že ta slečna, kterou vlastně sice osobně jako vůbec neznám, jen si s ní píšu na Twitteru, tak že mě přitahuje o dost víc než ten můj partner, se kterým se jako vídám a mám s ním intimní vztah a osobní a tak dále*“.

Tyto pocity byly zřejmě vzájemné. Jednoho dne Lucie Helenu zablokovala. Helena to zpočátku nechápala, ale postupně si uvědomila, že k ní musela něco cítit. Dříve mezi nimi občas proběhla komunikace s erotickým kontextem. Lucii popisuje jako člověka, který se

nerad emocionálně váže na druhé a muselo tedy být, podle Heleny, složité se s těmito pocity vyrovnat. V této době bez kontaktu na Twitteru si občas napsaly dopis. Helenu velmi ranilo, když došlo k přerušení kontaktu, ale byla ráda, když ji Lucie později odblokovala a kontakt pokračoval dál. Občas tam byly delší pauzy bez komunikace, ale nikdy to nebylo spojené s nějakým nedorozuměním. Kontakt probíhal především na Twitteru, v jednu dobu skrze psaní SMS zpráv a dopisy. Znály své adresy a své Facebook účty, i když se nikdy nepřidaly do přátel. Jednou také proběhl audiohovor ve chvíli, kdy Heleně nebylo dobře.

Jednalo se o přátelství, ve kterém byla jedna strana sdílnější než ta druhá (jednalo se o Helenu), ale přesto je ze slov Heleny cítit jeho nesmírná důležitost. Shrnuje to tímto výrokem: *„A vlastně byl to pro mě opravdu člověk, kterej vždycky pro mě byl, že i když to byl člověk kterýho jsem nikdy neznala jako osobně, tak prostě jsem vždycky věděla, že tady pro mě bude, podpoří mě, psychicky mě podpoří a takový jako světýlko ve tmě vždycky“*. V současné době v kontaktu již nejsou. Stalo se tak přirozeně, postupným odloučením. V reálném životě se nikdy nesetkaly. V kontaktu spolu byly přibližně jeden rok.

6.1.4 Anežka

Anežka, 28, bisexualitu popisuje jako přitažlivost ke stejnému a jiným genderům. To, že je bisexuální si uvědomila na vysoké škole. Byl to pro ni dlouhý a komplikovaný proces sebepoznání, kdy bojovala s internalizovanou bifobií. Ztíženo to bylo ještě tím, že se Anežka nachází na asexuálním spektru. Všechny tyto procesy až po závěrečné přijetí probíhaly díky internetu. Zde si hledala různé informace o LGBTQ+ tématech a četla zkušenosti dalších lidí. V tu chvíli se sama ještě nijak nezapojovala. Konkrétně se jednalo o stránky jako GLAAD a poté Tumblr a YouTube. Hledala pouze anglicky. Přestože internet hodnotí jako klíčový, tedy s pozitivním vlivem, měl i svou stinnou stránku. Setkala se zde s celou řadou stereotypů týkajících se bisexualitu (např. že neexistuje, je to pouze přechodná fáze, bisexuálové jsou promiskuitní). Tyto výroky „pomohly“ k tomu, že přijetí své sexuální orientace Anežce trvalo delší dobu.

Anežka ráda hraje role-play hry, především Dungeons and Dragons³. Podle Anežky představuje tato hra perfektní způsob, jak prozkoumávat témata a emoce, které jsou pro daného člověka důležité. Právě jedním z nich může být sexualita. Na internetu existuje mnoho stránek, kde můžete nalézt kampaně, do kterých se můžete přidat. V samotné kampani je poté Anežka zvyklá komunikovat přes Skype, případně Discord nebo Google Meet. Všichni mají zapnuté kamery a mikrofony a po čtyřech hodinách hry, kdy hrají za svou postavu, občas následuje společné si povídání a diskuze či zahrání si nějaké stolní hry. Takto Anežka hraje jednou za týden.

SKUPINA

Právě po skončení společného hraní často následuje povídání, kde se téma sexuality otevřelo. Pro Anežku bylo překvapující, jak ostatní její bisexualitu přijali, jako naprosto normální součást jejího já. Jelikož všichni ostatní jsou cizinci, bylo zajímavé sledovat, jak postavení LGBTQ+ lidí vypadá jinde na světě. Právě to vidí Anežka jako jeden z faktorů, který internet odlišuje od reálného světa. Dává možnost se velmi rychle seznámit s lidmi z různých koutů světa a celkově je sdílení informací rychlejší. Oproti offline přátelství vidí rozdíl v očekávání od daného vztahu. Zatímco online je v pořádku spolu komunikovat jen a pouze jednou za týden, offline by to takto nefungovalo.

Přesto určitá komunikace mimo společné hraní probíhala. Jednalo se o zprávy, které odhalovaly střípky ze života ostatních přátel. Obzvláště teď, kdy jsou si ve skupině velmi blízcí a jedná se o Anežčiny nejbližší přátele, už probíhá komunikace intenzivněji a na osobnější rovině. Rovněž si občas posílají balíčky. S různými obměnami tato skupina (v průměru jí tvoří pět přátel) existuje od roku 2015 dodnes. Kromě manžela, o kterém budeme hovořit dále, se s nikým dalším neviděla. Důvody představuje především současná pandemická situace, velká vzdálenost a Brexit, jelikož někteří z přátel žijí ve Velké Británii.

Shrneme-li, Anežce tato skupina pomohla v přijetí své bisexuality jako něčeho normálního a běžného. Jako velmi pozitivní popisuje fakt, že pro ostatní představuje někoho, kdo má jiný pohled na svět a můžou se od ní něco dozvědět. Zároveň také tuto identitu prozkoumává i skrze postavy, které si vytvoří.

³ V Dungeons and Dragons představuje jeden z hráčů takzvaného vypravěče (také známý jako Dungeon Master), které vede příběh. Ten se většinou odehrává ve fantasy světě. Ostatní hráči si vytvoří vlastní postavu, se kterou v tomto světě hrají. Jejich rozhodnutí poté ovlivňují vývoj hry a hráči pracují na této „kampani“ společně. Do hry také vstupuje element náhody, jelikož na vývoj hry má vliv i házení kostkou. Číslo, které padne, poté určuje další směr příběhu.

JON

V současné době manžel Anežky je vypravěčem všech kampaní. Jejich vztah se prohloubil po konverzacích, které následovaly po dohrání hry a podle Anežky trvaly až do pozdních nočních hodin. Velmi často zůstali jediní dva, měli si tedy šanci povídat důvěrněji. Po přibližně půl roce se u obou objevily i romantické pocity a z přátelství se tedy stal vztah. V tu chvíli se ke slovu dostala opět bisexualita, kdy bylo pro Anežku podstatné, aby ji Jon přijal. Ten s tím neměl vůbec žádný problém a vlastně ani nechápal, proč by nějaký vůbec měl mít. To pro Anežku bylo nesmírně důležité a umožnilo jí to opět s tím samu sebe přijmout. Před vznikem vztahu s ohledem na bisexualitu pomohl stejně jako obecně celá skupina. Po navázání romantického vztahu spolu kromě povídání si hráli deskové hry a sledovali společně seriály. Setkali se poprvé až poté, co začali tvořit pár. Do následující analýzy nebudeme zahrnovat období, od kterého je s Jonem ve vztahu. Pokud tak v ojedinělých případech učiníme, upozorníme na to. Nicméně: „*on je pořád můj nejlepší kamarád. Jako to je ta první a nejdůležitější věc. Ten vztah je sekundární, ale jako hodně hodně blízko té první příčky*“.

AMANDA

Amanda se do skupiny přidala před třemi lety a podle Anežky představuje klíčového člověka, „*který nám doplnil tu skupinu na tolik, že to jsou nejlepší přátelé, které mám*“. Díky ní se začali věnovat i vnitřnímu stavu postav a jejich emočnímu rozpoložení. To umožnilo hlubší zkoumání témat týkajících se sexuality. Staly se velkými fanynkami sebe navzájem, díky čemuž se postupně sblížily. Začaly si povídat jen ony dvě soukromě, hrají spolu deskové hry a sdílí společně příběhy inspirované kampaní. Jelikož je sama LGBTQ+, Anežka s ní tím pádem může mluvit o těchto tématech jiným způsobem než například s Jonem. Představuje to pro ni důležitou součást jejich života a mluví spolu o těchto tématech i mimo hraní. Pro Anežku je podstatné, že má za jednu z nejlepších kamarádek někoho, kdo je otevřeně LGBTQ+.

6.1.5 Jitka

Jitka, 26, bisexualitu vnímá jako přitažlivost k mužům a ženám, přičemž ona sama je častěji přitahována ženami. S internetem vyrůstala a na sociálních sítích jako Twitter a Tumblr se seznamovala s dalšími lidmi. Na internetu se dostala k informacím o LGBTQ+ tématech a k osobním zkušenostem dalších LGBTQ+ lidí. Internet popisuje jako místo, kde se mohla dovzdělat a rozšířit si obzory. S negativními zkušenostmi se příliš nesesetkala, jelikož si na

Twitteru vytvořila přátelskou společnost, kde se cítila bezpečně. Stereotypy o bisexualitě se jí ovšem nevyhnuly, ale nijak ji nezasáhly.

Komunikace probíhala s lidmi z celého světa, což Jitka hodnotí jako velmi pozitivní. Jitka se pohybovala ve fanouškovských komunitách, kdy komunikace probíhala především tedy na téma daného seriálu či filmu. Pokud se konverzace přesunula k osobnějším tématům, cítila se Jitka respektována: „*tak vlastně mě to strašně jako ubezpečovalo, nebo jak to mám říct, ujišťovalo, že vlastně jako, ty jo, prostě tady nějaký člověk, kterej mě absolutně nezná a přímá mě takovou jako... jaká jsem, aniž by to jako jakkoliv řešil.*“. Od ostatních získala jejich pohled na LGBTQ+ témata a bisexualitu, čímž se formovaly i její názory. Online přátelství hodnotí jako hlubší oproti těm offline, což podle ní pramení právě z této vzájemné tolerance.

ANETA

S Anetou se Jitka seznámila ve svých 13 letech skrze společnou lásku k Japonsku. Aneta vedla blog s právě touto tematikou. Podle Jitky se přátelství stalo velmi intimní nesmírně rychle a Aneta se stala její nejlepší kamarádkou. Pro Anetu Jitka nejlepší kamarádkou nebyla, což v ní vzbuzovalo pocity žárlivosti a smutku. Tyto city se rovněž postupně změnil v romantické, i když si to Jitka velmi dlouho dobu neuvědomovala. I toto neopětování citů vedlo postupně k tomu, že se spolu přestaly více komunikovat. Jitce ovšem ale pomohly s tím si uvědomit, že romantické pocity chová i vůči ženám a cítila se ve své identitě bezpečně. O těchto pocit společně nemluvily, stejně jako o LGBTQ+ tématech.

Anonymita zpočátku umožnila Jitce se otevřít a snáze se jí mluvilo o osobnějším tématech. Mohla mluvit o čemkoliv, aniž by to mělo nějaké reálný dopad na její každodenní život. Postupně si ovšem vyměnily fotky a adresy a poté tedy anonymita vymizela. Ještě více se tomu tak stalo po setkání v reálném světě, která proběhla tři nebo čtyři roky poté, co se seznámily. Vždy to bylo na krátkou chvíli, a i když z toho Jitka byla nadšená, cítila, že ta radost je spíše jednostranná. Jejich přátelství bylo založena pouze na konverzacích, kdy si psaly přes ICQ či případně SMS zprávy. V současné době v pravidelném kontaktu nejsou, pouze se sledují na sociálních sítích.

VERONIKA

V 15 letech se Jitka skrze společnou kamarádku seznámila s Veronikou, která byla o čtyři roky starší. Po přibližně půl roce se poprvé setkaly v reálném životě a vztah se postupně změnil na romantický. Jakožto první vztah s ženou byl pro ujištění se v bisexualitě velmi podstatný. Zároveň si v něm uvědomila, že si vztahy může tvořit po svém a nemusí

nutně podléhat konvencím. Ovšem právě vzhledem k tomu, že s bisexualitou spíše souvisí romantický vztah s Veronikou než ten přátelský, nebude s ním v analýze pracovat. Pokud ano, upozorníme na to.

6.1.6 Irena

Pro Irenu, 20, bisexualita představuje přitažlivost k oběma pohlavím. Svou sexuální orientaci hledala delší dobu a je to až v nedávné době, co našla určitou jistotu. Internet zde fungoval jako zdroj informací, kdy si na něm hledala definice a sledovala videa na YouTube. Sama na daný obsah nereagovala, pasivně jej sledovala. Negativní zkušenosti nemá. Co se týče komunikace online s ostatními, má s ní zkušenost, ovšem bisexualitu se týkají jen minimálně, spíše jako hledání možného partnera*ky. S celou řadou lidí se seznámila prostřednictvím aplikace, která umožňuje posílat si elektronické dopisy s osobami z celého světa. Tak se seznámila i se svým bývalým přítelem.

JAROSLAV

V době, kdy o své bisexualitě začala více přemýšlet, byla ve vztahu s Jaroslavem. Seznámili se v jejích 18 právě skrze dopisy, kdy si po několika z nich vyměnili kontakt na Facebooku pro jednodušší komunikaci. Po přibližně dvou až třech měsících se viděli naživo a začali se poté častěji stýkat. S bisexualitou vztah souvisel mimoděk – jak již bylo zmíněno bylo to právě v jeho průběhu, kdy začala Irena více přemýšlet nad svou sexuální orientací. Popisuje, jak *„začala i hledat vlastnosti, který maj holky a i jsem si pak uvědomila, že ten vztah nefunguje proto, že na něm něco hledám, co tam ani být nemůže“*. Zároveň se sice nevyjadřoval negativně vůči LGBTQ+ lidem, ale pouze do chvíle, kdy je neměl ve svém okolí. I to patřilo mezi důvody, proč vztah nevydržel a rozešli se. Tento vztah Ireně umožnil uvědomit si o sobě celou řadu věcí a to, co ve vztahu chce a čemu se chce vyhýbat. Vzhledem k tomu, že s bisexualitou souvisel pouze romantický vztah, bude v analýze specificky zmíněny chvíle, kdy s ním pracujeme.

6.1.7 Natálie

Bisexualitu Natálie, 20, definuje jako sexuální a romantickou přitažlivost k oběma pohlavím a nezahrnuje pouze cis jedince. Internet jí výrazně pomohl s přijetím bisexualitu a uvědoměním si, že to, jaká je, je v pořádku. Hlavním místem pro bližší seznámení se s LGBTQ+ tematikou byl Facebook. Ten ji přinesl ujasnění v různých definicích, pomohl s přípravou se na coming out a *„celkově nějak v té queer problematice toho, co to znamená*

být v dnešní době queer“. S negativními reakcemi se rovněž setkala, a to v rámci práce pro jednu LGBTQ+ organizaci a při sdílení příspěvků s LGBTQ+ tematikou. Nijak jí to ovšem nezasáhlo, jen se tomu zasmála.

Na Facebooku navázala bližší vztahy v rámci skupin věnujících se vztahu Sherlocka Holmese a Johna Watsona v seriálu BBC Sherlock. Natálie se přidala do anglické a české verze této skupiny a v obou z nich se setkala s velkým množstvím LGBTQ+ lidí nebo přijímajících cis heterosexuálních lidí. Skrze povídání si a diskutování o tomto seriálu se LGBTQ+ tematika velmi často vynořovala. Lidé se tam svěřovali i se svými obtížemi a žádali o pomoc právě i v souvislosti s LGBTQ+ věcmi, kdy podle Natálie ostatní byli vždy velmi nápomocní a podporující. Na české skupině vznikl i skupinový chat, kde se vztahy zintenzivnily. Celkově českou verzi skupiny hodnotí Natálie jako intimnější, a to vzhledem k nižšímu počtu lidí, jazyku a tomu, že některé z členů již dříve znala. Právě nejdřív začala interagovat s lidmi, se kterými se seznámila již dříve, ale postupně se zapojila i do konverzace s novými jedinci. V online komunikaci se podle ní k člověku dostane menší přísun informací a chybí tam ta vizuální a neverbální složka. Komunikace může být někdy nejistá, kdy nevíte, jestli vám člověk znovu odpoví nebo ne.

BEATA

S Beatou často komunikovaly v české skupině a postupně došlo k přidání se do přátel a společném psaní si. Toto seznámení proběhlo před pěti lety. Z počátku si povídaly o seriálu a dalších zálibách, ale postupně se dostaly i k těm osobnějším tématům. Komunikovaly společně každý den a v současnosti jsou ještě ve skupinovém chatu s dalšími kamarády. Kromě psaní si hrály i společně online deskové hry, sledovaly filmy a seriály, posílaly si hlasové zprávy či společně volaly (pouze audio). Audio hovor vztah nijak nezměnil. Poprvé proběhl hned někdy ze začátku společné komunikace a poté až za delší dobu. Hraní deskových her a sledování filmů a seriálů podle Natálie vztah velmi prohloubilo.

Setkaly se přibližně po roce na Prague Pride, kdy se ovšem jednalo o velmi krátké setkání. Bylo však příjemné vidět ji v reálu. Setkávají se pravidelně, přibližně jednou za jeden nebo dva měsíce. Jejich přátelství tedy stále stojí spíše na online prostředí. Komunikace v offline prostředí se od té online nijak neodlišuje.

Natálie si uvědomovala svou sexuální orientaci a snažila se najít způsob, jak sama sebe vyjádřit a jak toto sdílet s ostatními. Beata, která se rovněž identifikuje jako bisexuální, jí s tímto velmi pomohla. Natálie v offline prostředí neměla nikoho, o kom by s tímto mohla mluvit a vztah s Natálií pro ni byl tedy zásadní, jak sama říká: „*bylo to takové hrozně super*

vidět, že někdo to má prostě podobně“. Mluvily spolu o tom, jak Beata provedla coming out, jaké byly reakce a postupně se i dostaly k aktivismu. Beata se také Natálii líbila, a i tyto romantické pocity sehrály svou roli. Tyto pocity byly krátkodobé.

NINA

S Ninou se Natálie seznámila rovněž v české facebookové skupině, opět před pěti lety. V době, kdy seriál přestal být vysílán přestávala být skupina aktivní, tak se rozhodly s Ninou přidat do přátel, aby kontakt neskončil. Ve skupinovém chatu totiž společně velmi často komunikovaly. Velmi dlouhou dobu si společně psaly „pouze“ o svých koníčcích, až o dva roky později došlo i na osobnější témata. Právě v tu dobu se vztah velmi zintenzivnil. Stejně jako s Beatou tak i s Ninou společně sledovaly filmy a seriály a hrály online deskové hry. Místo audiohovorů zde ovšem byly videohovory. Kromě toho také čtou literární díla té druhé a komentují si je. Poprvé se setkaly až po čtyřech letech. Vztah to ještě více prohloubilo, ale komunikace byla opět stejná. S Ninou se od té doby měla šanci znovu vidět.

V době, kdy se vztah stal osobnějším, měla Natálie již otázku bisexualitu vyřešenou. Nina se ovšem hledala a Natálie zde sehrála roli, jakou pro ni měla Beata. S Ninou sdílela svůj příběh a své zkušenosti. Nině odpovídala na jakékoliv otázky a vedlo to k tomu, že: *„jsem si vlastně ujasňovala nějaké věci, protože člověk, jak to vypráví potom, tak mu to zpětně dochází třeba“*.

6.1.8 Alice

„Láska bez rozdílu pohlaví“, tak definuje bisexualitu Alice, 22. Uvědomění si své bisexualitu byla složitá cesta, ve které sehrál klíčovou roli internet. Pomohl jí si její sexuální orientaci přiznat a uvědomit si, že to je takto v pořádku. Na internetu si hledala definice a sledovala videa na YouTube, které jí pomohly najít, co jí sedí. V reálném životě si s lidmi nerozuměla, kontakt tedy hledala online a klíčem k němu bylo hraní online her. Skrze online hry nebo volání na Discordu se seznámila s dalšími hráči a pokud si společně rozuměli, přesunul se kontakt i mimo hraní her. Pokud se v hrách v samotných objevila LGBTQ+ postava, mělo to také dopad, zejména pokud se za ní mohlo hrát (jako např. v Mass Effectu, Cyberpunk nebo Life Is Strange). V těchto hrách byl člověk, skrze dané postavy, přijatý takový, jaký je, bez nějaký komentářů a poznámek.

Bohužel se setkala s celou řadou negativních reakcí, a dokonce vyloučení z LGBTQ+ prostorů. Tyto reakce přicházely především od leseb na seznamkách ale i na Discordu, a to skrze strach z toho, že je opustí kvůli muži a že není ve skutečnosti LGBTQ+. Ze začátku to

na ní mělo veliký vliv a způsobilo, že si svou bisexualitu uvědomila později. Snažila se na toto téma nemyslet, ale v průběhu let se proti tomu obrnila a snaží se to brát pozitivně jako něco, co jí dostala tam, kde je teď. Kontakty s ostatními ovšem byly i pozitivní, a to skrze zmiňované hry. Odstup, který k online komunikaci patří, pro ni měl velký význam. Věděla, že si člověka může kdykoliv zablokovat a zároveň to v ní vzbudilo pocit bezpečí a mohla se více otevřít. Zároveň měla vliv i anonymita, která jí umožnila „schovat“ se za postavu nebo své uživatelské jméno. Ostatní nemuseli nic vědět o tom, kdo v reálném světě je, a tak se cítila bezpečně. Online vztahy hodnotí jako upřímnější, kdy člověk se méně stydí a projevuje se víc jako takový, jaký je. Zároveň ovšem chybí gestikulace a sdílení společného prostoru.

KAMILA

S Kamilou se seznámila ve svých 14 letech skrze hraní online multiplayerové hry Star Stable. Z počátku společně plnily mise v rámci hry, ale rozuměly si, takže si začaly povídat na ICQ. Komunikovaly spolu každý den a začaly si rovněž volat přes Skype. Z počátku se během volání cítily nespokojené, ale postupně si na to zvykly. Obě byly učeny tomu, aby si na internetu dávaly pozor a všem nevěřily, což mělo dopad i na jejich prvotní ostýchavost. Hře Star Stable se věnovaly nadále a točily spolu o ní videa na YouTube. Kromě toho si během videohovorů společně četly a sledovaly anime a jiné filmy a pomáhaly si s úkoly do školy.

Když se s Kamilou setkaly, přibližně po roce online přátelství, bylo to pro Alici poprvé, co se viděla v offline světě s někým z internetu. Obě z toho byly vyděšené a bály se, takže setkání nebylo nikterak dlouhé. Nicméně přátelství to nezastavilo a stýkaly se i poté. Chodily spolu například do kina a jezdily na tábory. Mimo to hrály společně hry, například Life Is Strange, během čehož si Alice postupně uvědomovala, že pocity nejsou jen přátelské. Byla z toho rozhozená a chtěla tyto myšlenky zastavit a podle jejích slov, „*být normální*“. V jednu chvíli s Kamilou sdílela to, že je bisexuální. Myslela si, že se s ní přestane kamarádit, ale přátelství vydrželo až doteď. Kamila jí byla oporou a uklidnila ji se slovy, že se nemá za co stydět. Na jejich vztahu se tím nic nezměnilo, jen se stal hlubším. Kamila byla první člověk, se kterou Alice sdílela svou bisexualitu a tato pozitivní zkušenost pro ni byla nesmírně podstatná.

Z jejích slov bylo vidět, jak moc důležitá pro ni Kamila je. V období, kdy si procházela problémy ve škole z důvodu nepřijetí spolužáky, vždy věděla, že doma na počítači na ni čeká někdo, kdo ji rozumí a stojí při ní. Zmatek v ní způsobily romantické pocity, kdy si nebyla jistá, zda její bisexualita znamená, že s Kamilou má automaticky začít chodit. Jejich vztah ovšem nikdy nepřerostl do romatického, a zalíbení s ní nikdy nesdílela.

Kamila stále patří mezi její nejbližší kamarády. Vídají se přibližně jednou za měsíc a stále jsou v kontaktu.

HENRY

Alice si dala za cíl zdokonalovat se v angličtině a chtěla se seznámit s cizími lidmi, díky čemuž došlo k seznámení právě s Henrym v jejích 17 letech. Seznámili se opět skrze hraní her a Alici zaujal jeho humor, který ji byl sympatický. Hodně spolu vtipkovali a posílali si humorná videa. Trávili spolu velkou část svého volného času, především o prázdninách a víkendech. Setkali se po dvou letech a poté ještě jednou.

Stejně jako u Kamily, tak i zde se se objevily romantické pocity. Kamila v té době zamilování se do kluka hodnotila jako znamení toho, že je „normální“. Kamila opustila myšlenku, že se jí líbí ženy a začala se soustředit na pocity vůči muži. Ovšem vnitřně v sobě stále měla pochybnosti. Téma bisexuality nakousla, ale ze začátku spíše vtipkovala. Jeho reakce nebyla ideální, Kamilu znejistila a zmátla jí. Kdykoliv zmínila například to, že se jí líbí nějaká herečka, popíral to, což pochopitelně nebylo příjemné. Později se jí za tyto reakce omluvil a přijal ji takovou, jaká je. Tato částečná negativní zkušenost v ní vzbudila sílu stát si za sebou a neschovávat to, kým je. Jsou v kontaktu dodnes, ale ne často.

KATTI

S Katti se potkala před rokem na seznamce určené přímo pro LGBTQ+. Katti byla pansexuálka, což Kamila neznala a začala si tento termín vyhledávat. Přátelství s LGBTQ+ člověk pro ni mělo velký význam, protože kolem sebe měla minimum lidí, kteří by nebyli cis nebo heterosexuální. Katti jejím pocitům rozuměla a mohly společně mluvit o bisexualitě a pansexualitě a vyslechla ji, když měla pochybnosti. Pro Kamilu mělo význam vidět dalšího člověka, který se cítí podobně jako ona a se svou orientací také někdy bojoval. Setkaly se po měsíci psaní si a vztah přerostl do romantického. V současné době nejsou v kontaktu. Vzhledem k rychlému setkání se v reálném světě a vzniku romantického vztahu v závěrečné analýze pracovat minimálně a pokud bude zahrnuto, upozorníme na to.

FERENC

K seznámení s Ferencem došlo v jejích 18 letech přes počítačovou hru, kdy se Kamila připojila k herní skupině, které byl členem. S Ferencem si rozuměla ze všech nejvíce a postupně si začali na Discordu povídat více a více jenom oni dva společně. Popisuje jej jako akceptujícího člověka, před kterým nemusela nic skrývat a mohla se otevřít. Vzhledem k předchozím přátelstvím rovněž dokázala otevřeně říct, že je bisexuální, ale má v sobě stále nějaké pochybnosti. Ferenc se nikdy nevyjádřil negativně a podporoval ji. Zajímal se o ní

i o bisexualitu a chtěl se dozvědět víc. Kládl Kamile otázky, které ji umožnily samu sebe více zkoumat a zbavil jí tak strachu si na ně sama sobě odpovědět. Díky tomu získala sebevědomí se za sebe nestydět. Taková „větší téma“ řeší skrz videohovor, ale i společně chatují a kromě hraní her spolu sledují filmy a videa na YouTube. Po roce došlo k setkání, které bylo velmi příjemné a vídají se stále, i když to vzhledem k vzdálenosti mezi nimi není možné příliš často.

6.1.9 Renata

Pro Renatu, 24, je podstatnější osobnost člověka než fyzická přitažlivost a vzhled. K uvědomení si své bisexuality jí pomohlo sledování seriálů jako Star Trek. To dosáhlo ještě většího významu v době, kdy začala používat internet, a to ve svých 20 letech. Ukázal jí, že není jediná, kdo se tak cítí. Skrze fan fikce ze světa Harryho Pottera se seznámila s dalšími lidmi, kteří byli stejní jako ona, a tato možnost sdílení pro ni byla osvobozující. Co se týče negativních zkušeností, setkala se s předsudky o bisexualitě ze strany leseb a i heterosexuálních žen. Nicméně pozitivní kontakt převažoval, a to na stránkách věnující se fanficcím. Nejprve s ostatními komunikovala skrze komentáře pod příspěvky až došlo k výměně e-mailových adres, kde se poté konverzace staly osobnějšími. Pomohla i anonymita, která jí umožnila se otevřít, protože věděla, že si kdykoliv může změnit přezdívku a další údaje. V současné době komunikuje přes Messenger.

U offline přátelství sleduje, že ve chvíli, kdy s člověkem přestane sdílet společné prostředí (školu, práci), přátelství ochabne a každý jde svým směrem. I částečně díky anonymitě jsou online přátelství ze začátku v něčem otevřenější, díky čemuž je snadnější je udržet. Na druhou stranu se může stát, že se změní pouze v komentování si příspěvků a reagování na ně. Jak Renata říká, někteří lidé nejsou online přátelství a komunikaci tolik otevření, což na to má jednoznačně vliv.

MARCELA

S Marcelou se seznámila před 12 lety na blogu věnujícímu se Harry Potterovi a fanficcím. Vytvořila se tam komunita lidí, kteří si společně psali v komentářích a nejvíce si Renata rozuměla právě s Marcelou. Společného toho měly opravdu hodně – přes hudbu, literaturu až pro společné zálibení v navštěvování historických rekonstrukcí. Vyměnily si e-mailové adresy a pokračovaly tak v komunikaci, která nyní byla již soukromá. V současné době využívají Facebook Messenger.

Téma bisexuality se objevilo prvně skrze fanfikce s LGBTQ+ páry, kdy se o nich společně bavily a doporučovaly si je navzájem. Z toho se dostaly k soukromému životu, kdy v té době měla jedna z nich partnerku a druhá partnera a vyměňovaly si tak zkušenosti a mluvily o případných rozdílech ve vztazích s mužem a s ženou. V současné době to mají naopak a do teď se baví o bisexualitě, vztazích a dalších intimních věcech. Dnes si nesdílí fanfikce, ale seriály s LGBTQ+ postavami, o kterých pak hovoří. To na přátelství oceňuje nejvíce – sice může tato témata otevřít se svým manželem, ale vzhledem k tomu, že je Marcela bisexuálka, bude jejím pocitům rozumět lépe. Poprvé se viděly po půl roce psaní si a setkání hodnotí jako velmi příjemné, i když to ze začátku bylo rozpačitéjší. Přátelství se pak stalo hlubší, protože už věděly, že si ta druhá „na nic nehraje“ a Renata si dokázala představit, jak vypadá a jak neverbálně komunikuje. Vídají se a komunikují spolu dodnes a Marcela patří mezi ty nejbližší lidi, které Renata ve svém životě má.

JULIE

S Julií došlo k seznámení před 10 lety skrze blog věnující se Harrymu Potterovi. Spjoval je podobný smysl pro humor a z počátku se komunikace velmi dlouho držela tématu fanfikcí. Poté, co navštívily akci pro Harry Potter fanoušky, se přátelství prohloubilo. Renata Julii nepoznala a nijak spolu tedy nemluvily, ale Julie ji poté napsala s tím, že jí to s její přítelkyní slušelo. Tím se otevřelo téma bisexuality. To mělo pro Julii velký význam a otevřela se Renatě se svými pocity, Renata tak mohla mluvit i o svých zkušenostech a byla jí v tomhle ohledu oporou. Zároveň se jí Julie líbila a utvrdila ji v tom, že v těchto pocitech není sama a přátelství neznamena, že se nemůže objevit vztah. K němu nikdy nedošlo, ale to uvědomění, že by mohlo, mělo pro Renatu význam.

Julie má za sebou velmi složité životní zkušenosti a Renata si tak uvědomila, „že když si člověk trošku v životě zoufá, že já nevím, nechci říkat nad pitomostma, tak mi to nastaví zrcadlo, jako ženská ty vlastně nemáš žádný starosti, ty žiješ hezkej život“. Vzhledem k těmto odlišným životním cestám a věkovému rozdílu sedmi let jsou v kontaktu dodnes a vídají se, ale nejedná se o tak hluboké přátelství jako s Marcelou. I když se téma bisexuality otevřelo až po prvním setkání, rozhodli jsme se jej zařadit do finální analýzy. Důvodem k tomu je fakt, že společně nemluvily a Renata Julii ani nepoznala.

6.1.10 Eleonor*

Eleonor, 24, vnímá bisexualitu jako přitažlivost ke všem. Stejně jako některé další participantky i ona na internetu poprvé našla lidi, kteří sdílí tyto pocity. Téma bisexuality se

objevilo náhodně, a to skrze stránky pro různé osobnosti na Facebooku a fanouškovské skupiny. Ty ji postupně přivedly na osobní blogy, stránky s fanfikcemi a Tumblr, kde LGBTQ+ příspěvky byly velmi časté. Tam nejprve sledovala komunikaci ostatních a v hashtazích později přidávala i svoje komentáře a mluvila o své identitě. Tumblr bylo pro LGBTQ+ bezpečné a otevřené místo a jeho anonymita umožnila Eleonor otevřeně zkoumat svou orientaci. Hashtagy nechtou všichni a jednalo se tedy o relativně nenápadné místo, kde experimentovat a sdílet své emoce.

Postupně si s některými jinými uživateli vyměnila pár zpráv a došlo tedy k osobnějším, ale ne dlouhodobému kontaktu. To samé se dělo i na Wattpadu skrze fanfikce, ale tam komunikace nebyla podle jejích slov tolik osobní. V online přátelství je podle ní jednoduché začít konverzaci a zároveň se vztah stane mnohem rychleji intimnějším. Je pro ni jednodušší otevřít nějaké citlivé téma a mluvit o něm. Pokud nemá momentálně čas nebo dostatek energie na komunikaci, nemusí na zprávy odpovídat okamžitě, ale počkat, až se bude cítit lépe. Na druhou stranu ji chybí možnost vidět se s druhým v reálném světě, a to i vzhledem k tomu, že je „*velmi dotýkací člověk*“.

HEDVIKA

S Hedvikou se seznámila na Tumblr, když jí bylo 19 let. Jako první jí napsala Hedvika, která si všimla, že Eleonor v hashtagu napsala něco týkající se Česka nebo Slovenska. Sledovaly se již předtím, téma, které je spojovalo byla hudba Harryho Stylese. Od jeho hudby se dostaly i k jiným, osobnějším tématům. Velmi rychle se vztah vyvinul do blízkého přátelství a z Tumblr se přesunuly na jiné platformy jako Facebook a Whatsapp. V době, kdy se seznámily, o sobě věděly, že jsou bisexuálky. Pro Eleonor bylo důležité kolem sebe mít nejen někoho LGBTQ+ ale specificky bisexuálního. Díky tomu spolu můžou mluvit o tématech spojených s bisexualitou a má vedle sebe někoho, kdo jí je oporou v případě stereotypů a nepochopení ze strany ostatních, včetně LGBTQ+ lidí. Popisuje ji jako svoje bezpečné místo, kde nemusí nic vysvětlovat a může být taková, jaká je.

Po třech až čtyřech měsících bližšího psaní se poprvé setkaly. Předtím je od sebe dělila velká vzdálenost a využily tedy první chvíle, kdy se mohly vidět. Rozuměly si a od té doby se setkávají pravidelně. Nejprve spolu šly na procházku po městě, později navštívily kino, společně nakupují, a především si povídají. Rovněž navštívily několik LGBTQ+ akcí. Vzhledem k tomu, že studují v jiných městech, nemají tolik příležitostí se vidět, ale kdykoliv to je možné, setkávají se. Kromě toho spolu tráví čas online, kdy si mimo psaní i volají přes videohovor, hrají spolu stolní hry a koukají se na filmy. Také si posílají pohledy a balíčky.

Rozdíl mezi jejich vztahem online a offline nevidí, jen, pokud vědí, že se brzo setkají, nechají si některé věci na probraní až tam, nebo případně na videohovor.

6.1.11 Karolína*

S Karolínou, 24, jsme se tématu navazování vztahů v online prostředí věnovaly i v minulém rozhovoru. Přátelství velmi výrazně souvisí s hlavním důležitým aspektem internetu – nalezení informací o bisexualitě a ujištění se ve své identitě. Bisexualita pro ni znamená přitažlivost k více než jednomu pohlaví a na internetu se s ní setkávala především skrze YouTube, Instagram a vyhledávání informací přes Google. Důležité pro ni bylo nalézt reálné zkušenosti dalších lidí, a právě v tom sehrála online přátelství významnou roli.

S ostatními navázala kontakt skrze aplikaci Whisper⁴ a Instagram. Zejména na Whisperu je vidět podstatný vliv anonymity, která by v případě nějakých potíží umožnila s druhým člověkem přerušit kontakt bez nějakého většího dopadu. Na Whisperu existuje možnost reagovat na konkrétní příspěvek a Karolína vyloženě vyhledávala LGBTQ+ příspěvky anebo otázky ohledně bisexualitě. To jí umožnilo cítit se v bezpečí ve zkoumání tohoto tématu.

Karolína má kolem sebe lidi, se kterými více funguje to online přátelství, a to, že se nevidí vlastně nemá až takový dopad. Naopak jsou lidé, se kterými by to online vůbec nešlo. To, jak své kamarády vnímá, se pak odvíjí od toho, která forma kontaktu je častější. Online přátelství jsou podle ní schopna zajít do větší hloubky a intimity vzhledem k možnosti méně častého kontaktu. Na druhou stranu daný člověk nezná každodenní život člověka a jeho návyky a zároveň vzniká zkreslená představa o tom, jaký je. Karolína totiž u přátel, se kterými komunikuje online i offline, pozoruje rozdíl – jako kdyby v každém stylu konverzace byli trochu jiní. Online přátelství je rovněž podle ní těžší na udržení, a to kvůli absenci „reálných“ zážitků.

BRIDGET

S Bridget se seznámila ve svých 18 letech právě na Whisperu skrze příspěvek o bisexualitě. Prvně je tedy spojily podobné pocity a postupně se začaly sblížovat, až došlo ke sdílení profilů na Instagramu. Jejich podobné prožívání bisexualitě umožnilo Karolíně o tomto tématu mluvit, a to i vzhledem k velké otevřenosti Bridget. Jejich konverzace se

⁴ V aplikaci Whisper může člověk anonymně sdílet svoje myšlenky v příspěvku, na který potom ostatní mohou pomocí komentářů reagovat.

staly pro Karolínu takovým deníčkem, kde mohla sdílet všechny své emoce a zážitky z daného dne. To jí pomohlo utřídit si své myšlenky i co se týče bisexuality. Zároveň měla Bridget zkušenost se vztahem s ženou, což Karolína v té době neměla a slyšet o této zkušenosti pro ni bylo přínosné, vzhledem k tomu, že „většina lidí kolem mě měla extrémně heteronormativní zkušenosti“. U dvou žen například vnímá složitější nastavení hranice mezi přátelstvím a vztahem, a to i díky pohledu společnosti.

Čas společně trávil psaním si zpráv a posíláním si hlasových zpráv. Nikdy si společně nevolaly přes video a neviděly se, a to i vzhledem k tomu, že Bridget žije ve Spojených státech amerických. V současné době již nejsou v bližším kontaktu, jen si sporadicky odpovídají na příběhy na Instagramu. Karolína si myslí, že hlavními důvody jsou fakt, že se spolu nikdy neviděly, a především to, že se struktura jejího dne změnila, nyní již nemá čas na to „napsat dlouhou slohovku, jak se mám“.

MICHAELA

S Michaelou se Karolína seznámila na Instagramu ve svých 20 nebo 21 letech, kdy na své účty náhodně narazily. Popisuje jí jako někoho, kdo je o své sexuální orientaci velmi otevřený. Někoho takové v té době Karolína kolem sebe neměla, a umožnilo jí to se o tomto tématu více otevřít. V té době si Karolína svou identitou nebyla jistá a mít kolem sebe někoho, s kým může beze strachu mluvit o tom, nad čím přemýšlí, jí velmi pomohlo – jak říká – „*Tenhle vztah byl silnej v tom, že jsem to řekla nahlas, naplno*“. Michaela si byla ve své identitě jistá a měla celou řadu zkušeností, které byly pro Karolíny přínosné. Na druhou stranu ale někdy měla pocit, že jí Michaela více podporuje ve vztazích s ženami než s muži.

Michaelu popisuje jako někoho, kdo jí pomohl se vstupem do české LGBTQ+ komunity. Při jejich prvním setkání navštívily LGBTQ+ bar, a později i další místa. K tomuto prvním setkání došlo po třech měsících od seznámení se. Po tomto prvním setkání se vztah zintenzivnil a začaly se často vídat osobně. V současné době převládá komunikace online.

ZUZANA

Se Zuzanou se seznámila rovněž skrze Instagram přibližně před rokem a půl. Viděla ji na účtu někoho jiného, koho sleduje, a zaujala ji. Napsala jí a po výměně několika zpráv Zuzana navrhla si zavolat. Kromě psaní tedy bylo velmi časté posílání si hlasových zpráv, točení si videí a volání si. Důvodem toho bylo především to, že Zuzana preferuje offline formy komunikace.

Se Zuzanou o LGBTQ+ tématech mluvily velmi často. Jedním z klíčových témat byla polyamorie a její propojení s bisexualitou. Díky diskusím na tomhle téma si Karolína urovnala, jak to má ona se vztahy a jakou roli v tomto hraje bisexualita. Zuzana se potýkala s celou řadou negativních reakcí, a to jak na její polyamorii, tak i bisexualitu. Karolína má kolem sebe lidi, kteří jsou přijímající, a otevřelo jí oči vidět, jak různě mohou lidi na LGBTQ+ témata reagovat. Tyto zkušenosti se Zuzanou prožívala a zasáhly jí.

Jejich první setkání proběhlo velmi dobře, věnovaly se tématům, která probíraly předtím online a rozuměly si. I vzhledem k tomu se stal vztah intenzivnějším, a navíc si Karolína potvrdila, že to je někdo, kdo bude v jejím životě trvale a nejedná se pouze o dočasné psaní si. V současné době se stýkají přibližně jednou za měsíc, ale pravidelně spolu komunikují online.

6.2 Popis typického přátelství a jeho průběhu

Na úvod chceme zmínit, že v následující analýze pracuje s celkem 21 přátelstvími (z toho dvě jsou skupiny). Čtyři přátelství byla vyřazena (celkově se tedy jednalo o 25), o jaká konkrétní přátelství se jedná uvádíme v předešlé podkapitole. Některá z těchto vyřazených přátelství ovšem budou zmíněna, protože jsme usoudili, že jsou v dané části relevantní. V textu na to bude upozorněno. Vzhledem k tomu, kromě výjimek, pracujeme s výroky 10 participantek.

V této kapitole se chceme věnovat obecnějšímu pohledu na přátelství. Zde náš budou zajímat základní informace – jak přátelství vznikla, jak se vyvíjela, jak společně trávili čas, zda proběhlo první setkání a pokud ano, jak vypadalo. Začneme tedy od začátku – jak se přátelé na internetu našli? První možností, se kterou jsme se setkali, bylo společné nacházení se v určitém prostředí s celou řadou dalších lidí. Jednalo se zde o facebookové skupiny, diskusní fóra, Ask.fm, blogy a videohry. Společným pojítkem tedy byl nějaký zájem či téma. Původně o sobě dvojice nevěděla a nijak společně nekomunikovali, jakýkoliv kontakt byl s celou skupinou. Myslíme tím tedy například přidání komentáře k příspěvku. Postupně, například právě skrze diskuse s ostatními v komentářích, zaregistrovali druhého člověka a to, že mají podobné názory a druhý člověk jim je sympatický. To v závěru vedlo k předání si určitého bližšího kontaktu (žádost o přátelství na Facebooku, e-mailová adresa atd.) a začátku osobní komunikace. Takto vzniklo celkem devět přátelství a jedná se tak tedy o nejčastější způsob vzniku.

Druhý způsob, který jsme sledovali, se liší v tom, že si druhého člověka participantky byly hned od začátku vědomy. Jako příklad uvedeme například Anežku – ta se přidala do kampaně Dungeons and Dragons, kde se okamžitě dostala do dané skupiny mezi své (tehdy budoucí) přátele a okamžitě zde začal osobní kontakt s ostatními. V prvním případě by například prve byla ve facebookové skupině fanoušků Dungeons and Dragons a postupně by navázala kontakt například s Jonem. Pojítkem zde byl opět společný zájem. Takto se participantky seznámily u sedmi přátelství. Zajímavé je, že první způsob zažilo sedm participantek, kdežto druhý „pouze“ tři a k tomu se ve dvou případech týkal hraní her (Dungeons and Dragons a videohry).

Jak vzniklo zbývajících pět přátelství? Karolína se se svými přáteli dostala do osobního kontaktu okamžitě. Ve dvou případech ji zaujal účet druhé ženy a začaly se sledovat a psát si, její třetí přátelství vzniklo skrze reakci Karolíny na příspěvek o bisexualitě, sdílený právě touto kamarádkou (to zároveň představuje jediný případ, kdy bisexualita vedla k navázání kontaktu). U Heleny a Eleonor se přátelé sice na daných sociálních sítích sledovali (konkrétně na Twitteru a Tumblr), ale participantky si ani nepamatují, jak k tomu došlo. Muselo se jednat o společný zájem, ale participantky řekněme nijak nevnímaly, že za účtem stojí daná osoba. Bližší kontakt vznikl ve chvíli, kdy jim druhá strana napsala soukromou zprávu. V případě těchto posledních pěti přátelství tedy můžeme říct, že seznámení bylo značně náhodné.

Co můžeme říct jednoznačně je to, že společné zájmy stály na začátku těchto přátelství. Velmi často byly prvotní konverzace vedeny právě o těchto zájmech a postupně se začala objevovat osobnější a intimnější témata a přátelé společně diskutovali. Věci z každodenního života byly zmiňovány také, ale nejednalo se o až tak časté téma hovoru, nebo nebylo tak důležité u všech participantek. Jak komunikace probíhala? Naprosto nejčastější možností je skrze psaní si zpráv. Chatování probíhá přes nejrůznější platformy, jako příklad uvedeme Facebook Messenger, Instagram, Discord, WhatsApp a ze starších například ICQ. Jen minimum přátelství online fungovalo pouze na bázi textové komunikace.

Stále v rámci chatu docházelo ke sdílení zajímavých nebo humorných fotografií, videí a článků. Ty někdy slouží pouze k rozesmání druhého, občas se ale staly součástí diskuse. Menší množství přátel si také posílalo balíčky a dopisy. Kromě toho se u devíti přátelství objevilo společné hraní her, a to jak videoher, tak i deskových her dostupných online. Participantky také společně se svými přáteli sledovaly filmy, seriály či videa. V případě konverzace o složitějších tématech si několik participantek posílalo hlasové zprávy, které usnadnily a urychlily komunikaci. Kromě toho ve většině přátelství (konkrétně

16) došlo k video či audio hovorům (v jednom případě se jednalo o ojedinělou událost, v ostatních to byly pravidelné hovory). Převažovaly videohovory (u 12 přátelství).

Hovory, a to především ty s videem, přinesly něco nového – možnost druhého člověka slyšet a vidět – tedy stejně jako při setkání v offline světě. Zajímalo nás, co tato změna způsobila. V případech, kdy se videohovor objevil hned na začátku, participantky samozřejmě nemohly reflektovat jeho dopad. V těchto případech popisovaly první setkání v reálném životě jako příjemné, bez stydlivosti, nejistoty a pocitu trapnosti, přičemž tyto pocity se objevovaly u všech ostatních (ať už při videohovoru nebo setkání offline). V těchto ostatních případech také participantky reflektovaly to, že často nezacházely do tak hlubokých a osobních témat jako při psaní si zpráv. Některé participantky zmínily, že získaly ujištění v tom, že komunikují skutečně s tím, s kým si myslí (o tom více v části o dopadu online prostředí na přátelství). V případě, že se přátelé společně věnují nějaké aktivitě (hraní her, sledování filmů) představuje videohovor častý doprovod (v případě počítačových her to může být i audiohovor).

K čemu sloužila setkání v reálném světě? Zajímavé je, že v případě, kdy setkání proběhlo pouze jednou nebo se uskutečňují pouze nepravidelně, byl jejich význam minimální. Sice se jednalo o příjemná setkání, ale to je víceméně všechno. U kamarádství, kdy k setkáváním dochází pravidelně (celkem devět z nich) to až na jednu výjimku vztah zintenzivňuje a ten se tak stává hlubším.

„Já bych řekla, že to nezměnilo tu komunikaci, spíš, že to prohloubilo ten vztah, že ta komunikace je v podstatě stejná, jenom ten vztah je takový o něco ještě posunutější.“ - Natálie o Nině

„A bylo to moc fajn, přišlo mi, že jsme docela dobře navázaly na tu online komunikaci a témata, který už jsme věděly, že máme. Ale zároveň to tím pro mě začalo být intenzivnější a změnilo to trochu moje očekávání, jestli to je někdo, kdo teď bude víc v mém životě, nebo jestli je to spíš chvilková záležitost, to naše psaní.“ – Karolína o Zuzaně

Přestože nemůžeme říct, že osobní setkání měla na přátelství extrémní, transformační dopad, setkání offline jsou očividně důležitá. S ohledem na bisexualitu stojí za zmínku fakt, že v reálném životě nebyla, kromě ojedinělých výjimek, bisexualita tématem rozhovoru. Byla to textová komunikace, že prostřednictvím které probíhala většinakonverzací o bisexualitě. Rovněž považujeme za důležité zmínit, že tato přátelství až na jedno stále fungují z větší části online. Zde ovšem může velkou roli hrát pandemie COVID-19.

Pouze čtyři z těchto 21 přátelství nepřetrvala do současnosti. Za hlavní důvody můžeme považovat postupné odcizení se a snižování kontaktů. Participantky si to vysvětlují především jako změnu v povaze. Přátelství vznikla v mladším, adolescentním věku a s dospíváním došlo i ke změně priorit v životě, zájmů a struktury času. V případné jedné

participantky se jednalo o složité období na její straně i na straně kamarádky, které způsobilo postupné odcizení. Zbylé tři participantky jsou s přáteli v pasivním kontaktu, kdy se sledují na sociální médiích a interagují spolu minimálně.

6.2.1 Charakteristika přátel

Pokud bychom se snažili o jakousi obecnou charakteristiku přátel a proč jsou pro participantky důležité, najdeme několik společných rysů. Prvně se jedná o souznění v zájmech, což ostatně představovalo i nejčastější důvod seznámení a vzniku přátelství. Ruku v ruce s tím jdou obdobné názory a povahy, ale rovněž i životní zkušenosti. Celá řada participantek sdílela podobné obtížné situace a v přátelství si byli v tomto ohledu oporou. Dále můžeme velmi silně sledovat důležitost smyslu pro humor. V přátelství představuje nepřekvapující, ovšem podstatnou součástí podpora, vstřícnost, otevřenost a empatie vůči druhému příteli. Participantky to konkrétně popisují následovně:

„(...) byl to vlastně i člověk, který když se mi něco stalo, tak to byl jeden z prvních, kterému jsem sdělovala nějaký své zážitky, dojmy.“ – Helena o Lucii

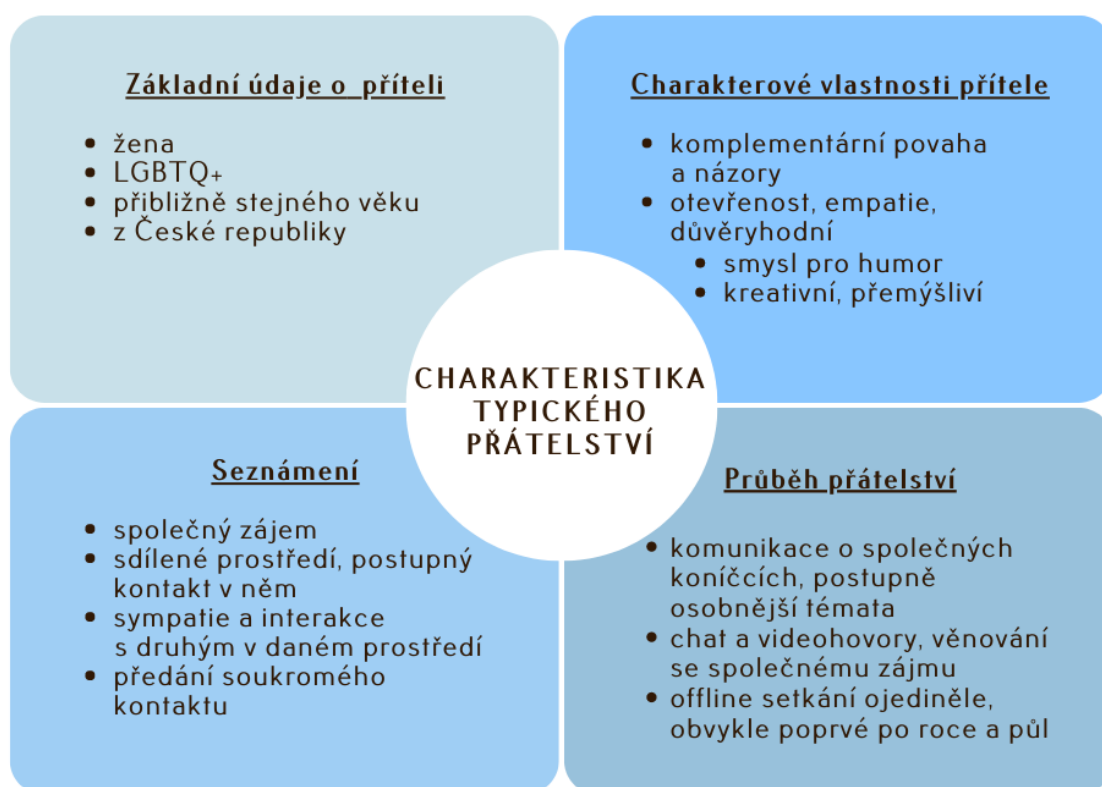
„(...) a vlastně vždycky, v těch nejhorších chvílích toho života, dospívání, jsme tam pro sebe byly, že prostě nikdy to nebylo, že opustily jsme se, protože vlastně to vydrželo z obou stran.“ – Alice o Kamile

„Je to asi jeden z najmilších a najviac loving ľudí, akých poznám. (...) A je hrozne chápvavá, viem, že sa jej môžem zdôveriť s hocičím, a ona sa bude snažiť to pochopiť a pomôcť. Ak je treba pomôcť. Je to taký môj bezpečný človek, (...).“ – Eleonor o Hedvice

Přátelé pro sebe rovněž představují zdroj inspirace. Jejich určité charakteristiky, zájmy či odlišné životní zkušenosti představují pro participantky jakýsi vzor a pomáhají jim v osobním růstu. S tím souvisí také upřímnost druhých, která silně rezonovala ve více přátelství. Renata například v této souvislosti mluví o Marcele takto: *„(...) prostě víme, že nemáme předsudky nejenom jedna vůči druhý, ale vůči čemukoliv, že jsou témata, o kterých se můžeme bavit naprosto otevřeně a víme, že se nebudeme soudit, i když nesdílíme na všechno stejné názory, což je hrozně uklidňující, že existuje člověk, se kterým se můžete prostě reálně bavit o tom, že máte odlišné názory a neporafete se.“* V tomto výroku můžeme sledovat spojení upřímností s otevřeností, o které jsme hovořily v předchozím odstavci. Řada participantek rovněž zmínila inteligenci a přemýšlivost jejich přátel jako něco, co na nich mají rády. Často také přišla řeč na kreativitu či umělecké založení druhého. Až na výjimky byla většina přátel popisována jako spíše introvertní a klidné osoby. Jen minimálně bylo o přátelích mluveno v negativním světle a v tu chvíli se to především týkalo pochmurných nálad.

Většina přátel pocházela z České republiky, pouze v šesti případech se jednalo o cizince. V průběhu naší analýzy jsme ovšem neshledaly žádný dopad, který by původ daného člověka měl (ani co se týče offline setkání). Rovněž si nelze nevšimnout, že převažují ženy, pouze tři přátelství byla čistě s muži a k tomu dvě skupiny přátel muže zahrnovaly (celkem tedy pět přátelství). Kromě jedné skupiny byli všichni muži cisgender a heterosexuálové a k seznámení došlo skrze hraní videoher. Hráčská komunita je tvořena především cis heterosexuálními muži, což zde mohlo hrát roli. Co se týče sexuální orientace a genderu, sedm přátel bylo cis a heterosexuálních (zde jsme zařadili i Dagmaru, která se popisuje jako heterosexuální, ale bicurious). Zbytek, tedy 14 přátel, bylo LGBTQ+, z toho devět mělo nemonosexuální identitu (osm bisexuálů, jeden pansexuál). Tomu, jaký dopad měla identita člověka na přátelství se budeme věnovat v kapitole o bisexualitě. Nyní se můžeme v následujícím schématu podívat na shrnutí typických charakteristik přátel.

Schéma 1: Charakteristika typického přátelství

6.3 Vliv online prostředí na přátelství

Při vedení rozhovorů a jejich následné analýze vlivu online prostředí jsme se setkaly s celou řadou na první pohled protirečících si tvrzení. Z toho, jak participantky své přátele popisovaly, nebylo pochyb o tom, že se jedná o lidi, kteří jim jsou blízcí, a že to skutečně

jsou přátelství. Na druhou stranu se často objevovaly výroky o tom, že těmto vztahům „něco chybí“. Jednalo se například o určité informace, zejména ty vizuální. Podle některých jim také scházejí „reálné“ zážitky, které by přátelství zesilovaly a pomáhaly jej udržet. Kromě těchto řekněme negativních aspektů ovšem participantky mluvily i o pozitivěch. V této kapitole se budeme věnovat obou aspektům.

6.3.1 Intenzita a otevřenost

Z toho pozitivního pohledu pomohla participantkám online přátelství se otevřít. Vztahy popisují jako značně intimní a mnoho z nich vzpomíná na to, že s druhými často sdílely věci, o kterých s dalšími lidmi moc nebo dokonce vůbec nemluvily. Přátelství tak tedy mohla dosahovat větší hloubky než jiné vztahy. Mluví o vzájemném respektu a toleranci a popisují značnou rychlost, se kterou ke sdílení sebe, svých pocitů a myšlenek došlo. Velmi rychle odhalovaly osobní věci a vztahy tak přerostly do blízkého přátelství velice brzy. S intenzitou souvisí i množství kontaktu, přátelé společně komunikovali denně, a to i několik hodin. Podle některých společně v jednu chvíli trávili například většinu svého volného času.

„Zároveň mi príde, že som s online kamarátmi naviazala blízky vzťah oveľa rýchlejšie, že tým, ako sme sa mohli baviť v podstate konštantne, lebo sme neboli obmedzení miestom, tak som s ľuďmi, s ktorými som sa začala baviť online prešla do blízkeho vzťahu a zdieľala omnoho intímnejšie detaily veľmi rýchlo.“ – Eleonor o online přátelstvích obecně

Z výroku Eleonor můžeme sledovat jeden z důvodů, proč k této intenzitě došlo. Online přátelství nejsou omezená místem a čas a participantky mohly komunikovat kdykoliv, bez předchozího domlouvání. Druhý člověk sice neodpověděl hned, ale mohly mu napsat zprávu o čemkoliv, v jakékoliv délce. Právě to, že se jednalo často o zprávy, tedy o psaní, zde rovněž hraje roli. Participantky si měly čas své sdělení rozmyslet a nebyly konfrontovány s živou reakcí druhého člověka (zde tedy zejména vizuální). To se projevovalo i u prvního setkání offline (nebo videohovorů) – velmi často se stávalo, že prvně hovořily o obecnějších, méně „odhalujících“ věcech. Až s postupem času, kdy si navykly i na jinou než textovou formu komunikace, se dostaly na stejnou úroveň jako při psaní zpráv.

6.3.2 Odstup

Sledovat tedy můžeme jakýsi odstup, fungující jako zprostředkovatel intimity. Můžeme říct, že byl vůbec tím základním klíčem a umožnil jakékoliv otevření. Participantky si toho byly vědomy a aktivně využívaly možnost anonymity, kterou internet nabízí. Mohly se tak „schovat“ a hluboké otevření pro ně vlastně nemělo žádné následky. Pokud by si s daným

člověkem nerozuměly, přišla by od nich nechtěná reakce nebo cokoliv jiného, jediné, co by bylo potřeba udělat, je přestat odpovídat, nebo případně druhého člověka zablokovat. Vzhledem k tomu, že je druhý člověk nevidí a nezná je, závisí pouze na nich, co mu o sobě řeknou, což dalo participantkám pocit svobody. Ten byl podstatný pro otevření se ohledně své sexuální orientace. Jak jsme uváděli již výše, často byli prvními lidmi, se kterými toto sdíleli, a právě možnost anonymity se dá považovat za jeden z facilitátorů většího pocitu bezpečí. Samozřejmě to platí pouze na místech, kde je anonymita možná. Například na Facebooku a Instagramu, kde participantky sdílí své jméno a fotografie, už to tak silné nebylo. Na druhou stranu zde ale pořád existoval odstup a možnost člověka zablokovat.

„Prostě v to mi to hodně pomohlo, že jsem tam nemusela být za sebe, jako za Alici, ale mohla jsem být za někoho úplně jiného, za postavičku. Za cokoliv. Takže to hodně pomohlo v tom, že jsem se dokázala víc otevřít, protože o mně nic jiného nevěděli v tom reálném světě.“ – Alice obecně o online přátelstvích

„(...) tak tam to pro mě hrálo velkou roli, že jsem věděla, že jsem svým způsobem jako v bezpečí, že jako když to ten člověk nepřijme dobře, tak se vlastně nic neděje. To jako ve mně vyvolávalo hodně nějaký bezpečný prostředí.“ – Helena obecně o online přátelstvích

Na druhou stranu ovšem může to samé udělat i druhá strana, což pro participantky představovalo zdroj nejistoty. Mluví o tom, že *„na internetu může být člověk trochu jinej než v reálu“* (Eliška) a *„člověk neví, kdo to vlastně ve skutečnosti je“* (Kateřina). Vzhledem k tomu, že se dá komunikace s druhým velmi jednoduše utnout, existovala u některých participantek nejistota. Neměly jistotu, že vztah přetrvá, a že jim druhý člověk odpoví. Zároveň vždy nemusí existovat ani jistota, že druhý člověk je ten, za koho se prezentuje. Strach byl zmiňován skutečně minimálně, ale některé participantky sdílely, že si dávaly pozor a při prvním offline setkání se potkali na veřejném místě.

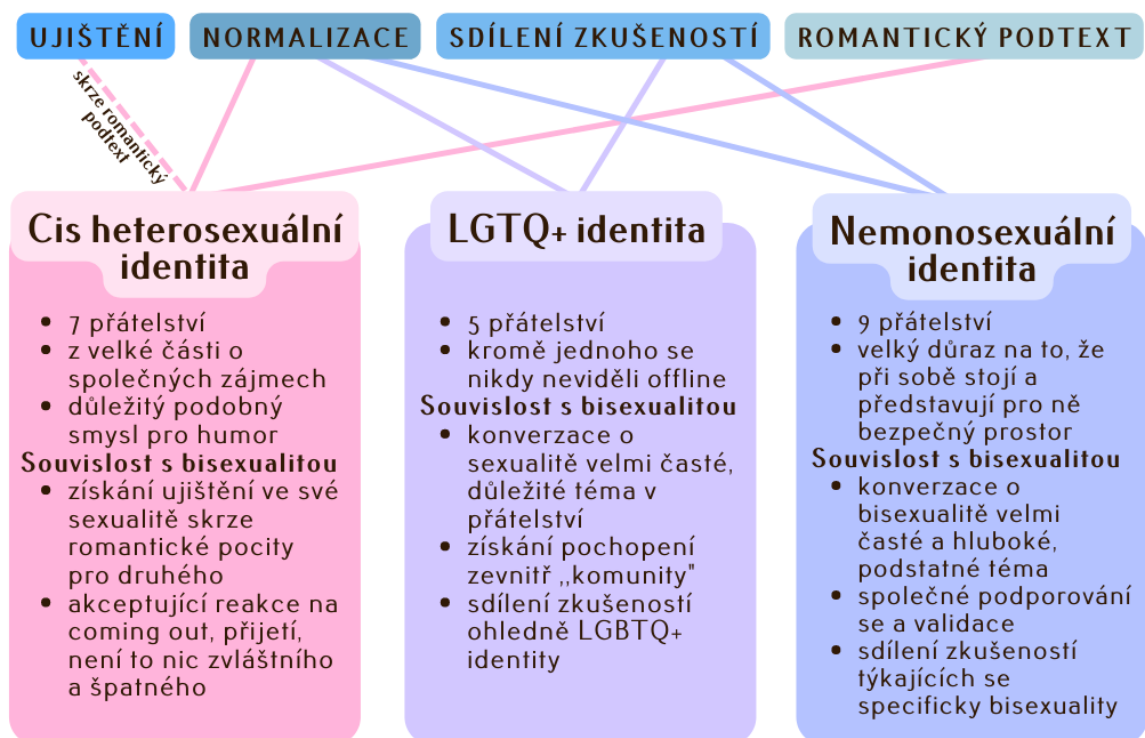
Když zmiňujeme první setkání, tedy první možnost člověka vidět, můžeme zde sledovat zvláštní jev. Přátelství sice byla často velmi intimní, ale při prvním vidění jako by člověk byl z části naprosto cizí. Velmi často participantky mluvily o tom, že se nejdříve museli nějak „oťukat“. Sledovaly jsme to jak u prvních setkání v reálné životě, tak i v případě video a audio hovorů. Jaký to byl pocit popisuje velmi názorně Helena: *„Je to reálnej člověk! Je to žena, fakt je to mladá žena!“* (o Lucii), podobně to vnímala celá řada participantek.

6.4 Souvislost online přátelství s bisexualitou

V souvislosti s bisexualitou jsme v rozhovorech identifikovali čtyři klíčová témata – ujištění, normalizace, sdílení zkušeností a romantický podtext. Konkrétně se budeme

věnovat každému z nich v následujících podkapitolách. Zajímavé u této kategorie je sledovat, jaký vliv má identita přítele, tedy jedná-li se o cis heterosexuálního člověka nebo LGBTQ+ osobu (nebo specificky bisexuálního jedince). To nás přivedlo na bližší prozkoumání toho, zda a jaký rozdíl zde můžeme sledovat. Jak jsme již zmiňovali, nelze přehlédnout, že převážná většina přátel je sama LGBTQ+ a ještě navíc bisexuální. V následujícím schématu shrnujeme naše zjištění. Přátele jsme rozdělili do tří skupin – cis heterosexuálové (zahrnuje bicurious cis heterosexuální ženu), LGTQ+ (LGBTQ+ lidi, co nejsou bisexuálové) a nemonosexuální jedince (bisexuálové a jeden pansexuál). Tyto identity jsme dali do souvislosti s čtyřmi klíčovými tématy této kapitoly. Ve schématu jsou zaneseny pouze spojitosti, které jsou pro danou skupinu nejtypičtější (u nemonosexuálních identity například není zachyceno spojení s ujištěním a romantickým podtextem, které byly zmíněny dvakrát; u LGTQ+ identit „chybí“ to samé, tentokrát jsme se s těmito kategoriemi setkali pouze jednou). Kromě toho ve schématu zachycujeme zjištění nespécifická pro bisexualitu.

Schéma 2: Vliv identity přítele na vztah

6.4.1 Ujištění

U šesti participantek jsme se setkaly s tím, že dané online přátelství pomohlo v prvotním uvědomění si jejich bisexuální identity. U některých se tato kategorie prolíná s romantickým

podtextem. Těmto situacím se tedy budeme věnovat až v této podkapitole. Nicméně u všech šesti participantek bylo dané přátelství spouštěčem v nalezení vlastní identity. Zajímavé zjištění je, že kromě tří přátelství (dvě z toho u stejné participantky) byly všichni přátelé sami LGBTQ+. U těchto dvou participantek k ujištění došlo, aniž by k tomu druhá strana aktivně přispívala (jednalo se zde o romantické pocity vůči přátelům). U jedné participantky to pak bylo půl na půl – napůl romantický podtext a napůl aktivní konverzace.

Čemu se tyto konverzace věnovaly? Participantky si v té době uvědomovaly, že se cítí „jinak“, ale neuměly tuto „jinakost“ pojmenovat. S přáteli tedy sdílely své pocity zmatenosti a nejistoty a skrze konverzace nacházely ujištění a oporu. Tato obrazně řečeno „mlha“ se začala rozplývat. Pokud bojovaly s přijetím své přitažlivosti k ženám a nalhávaly si, že takové přece nemohou být, jejich přátelé jim oponovali. Například jim připomínali situace, ve kterých byla jejich přitažlivost k ženám více než očividná. Za velmi významné zde považuje i LGBTQ+ orientaci přítelkyň. V jednom případě se svou orientaci uvědomovaly společně, v dalších čtyřech si druhá strana byla ve své orientaci jistá. Sdílela tak tedy s nimi své zkušenosti a pomohla jim se ve svých pocitech zorientovat. Helena to popisuje následujícím způsobem (mluví o Lucii): *„A že ona mi pak říkala: „Vážně si pořád myslíš, že seš hetero, když mi tady tohle všechno jako píšeš“, takže to vždycky byla i osoba, která mi hrozně otevírala ty oči a vlastně... mě ujišťovala v tom, že nejsem vůbec nějaký blázen, že to není nějaká fáze, nebo že bych si to jenom myslela nebo to“.*

6.4.2 Normalizace

Vědomí si své orientace neznamena její (úplné) přijetí, a zde se přesouváme k normalizaci. Ta se projevovala u devíti participantek s prostupovala 15 přátelstvími. Slovo „normální“ se ve výpovědích participantek opakovalo mnohokrát, což ukazuje, jak moc silný a podstatný dopad přátelství mělo. Díky svým blízkým získaly (nebo prohloubily) pocit, že to, kým jsou, je jednoduše normální. Nejedná se o nic špatného, o nic, co by si zasloužilo jakékoliv negativní pocity. Tato podpora jim pomáhá eliminovat pocity nejistoty ve své identitě. Můžeme tedy říct, že fungují svým způsobem jako validace.

„Určitě příjemné, prostě vidět, že ten člověk ví, kdo jsem a stoprocentně přijímá, kdo jsem, a že můžu s tím člověkem být taková jaká jsem.“ – Natálie o Nině

„Prostě automaticky to brát jako... není to něco abnormálního, neměla bych se cejtít, že jsem prostě abnormální, že jsem jiná, divná, prostě, ne jsem prostě člověk, kterej je bisexuál (...) kdykoliv tam vzešla nějaká nejistota v tom, že se mi zrovna líbil kluk a bála jsem, že co když to jenom hraju, co když jenom prostě zkouším, experimentuju, tak prostě vždycky mě ujistil nebo připomněl, o čem jsme se bavili, že tam vždycky byla jistota, že se můžu vrátit k tomuhle člověku a on tam pro mě bude.“ – Alice o Ferencovi

„(...) tak... to je prostě jenom další věc, co o mně a o mém životě ví.“ – Anežka o skupině

„Takový... koukala jsem na seriál a tyhle dva lidi jsou strašně hot. Tam byla volnost týhlectý konverzace, byl jako myslím si důležitý a hrozně fajn v tom, že jsem si nikdy nemusela fakt jako cejtít divně.“ – Kateřina o Charlie

Na těchto výrocích můžeme sledovat, že normalizace má několik podob. Z části se jedná o uvědomění si toho, že se nemají za co stydět. Z druhé strany normalizace také představuje možnost mluvit o tématech souvisejících s bisexualitou a LGBTQ+ volně, bez obav. Jedná se pouze o další téma rozhovoru. V neposlední řadě, pokud člověk sdílí nemonosexuální orientaci, tato volnost se ještě zvyšuje. Participantky mají vědomí toho, že druhá strana rozumí tomu, o čem hovoří. Bez obav tedy mohou probírat vážnější témata, ale i sdílet vtipy a další odlehčené zprávy.

6.4.3 Sdílení zkušeností

Nejen, že o svých zkušenostech mohou otevřeně mluvit, ale také mohou s přáteli soucítit. Nepřekvapivě se tedy jedná o téma vyskytující se u LGBTQ+ přátel. Výjimku z toho pravidla představuje Dagmara (přítelkyně Elišky), které se považuje za bicurious: *„heterosexuální, ale ty bisexuální věci ji nějak přitahují nebo, že si není jistá“*. Konkrétně se budeme věnovat sedmi participantkám a jejich 14 přátelství.

„(...) najednou to bylo prostě, jak když vám někdo rozsvítí o, že najednou zjistíte, že to co jste si prožívala sama, prožívá strašný kvantum lidí, se kterými to můžete sdílet a to bylo hrozně osvobozující.“ – Renata obecně o online přátelstvích

„Jo, právě v tom, že mi právě hodně pomohly ty její zkušenosti, protože už mi ona řekla, jak něco měla a já jsem to měla třeba stejně a bylo to takové hrozně super vidět, že někdo to má prostě podobně.“ – Natálie o Beatě

Sdílely tedy společně zkušenosti s coming outem a otázky o bisexualitě obecně. Skrze tyto konverzace si ujasňovaly své vlastní pocity a jak můžeme sledovat v předešlých dvou citacích, pozitivní vliv zde měla podobnost zkušeností. Pro bisexuální ženy bylo významné najít další lidi, kteří se cítí stejně a zažili podobné věci. Na druhou stranu bylo ovšem i přínosné slyšet odlišné životní zkušenosti. Kromě této obecnější roviny se významně vyskytovala dvě konkrétní témata – negativní zkušenosti a vztahy. V prvním případě společně diskutovaly o možných negativních zkušenostech, ať už jedné nebo druhé strany, ohledně bisexuality. Jednalo se o nepřijetí okolím, předsudky, stereotypy a další formy bifobie. Konkrétně to mohlo vypadat například následovně:

„Jako mně to dala i pohled do toho, proč si – třeba ty lidi, co mají nějaký negativní názory a předsudky – proč se tak chovají a proč si to myslí.“ – Kateřina o skupině

„(...) tak som rada že my dve sa chápeme a akceptujeme, lebo občas mám pocit, že iní LGBTQ+ ľudia nás vyradujú, alebo si dokonca chybné myslia, že bisexualita je transfóbná.“ – Eleonor o Hedvice

Kromě toho se objevovaly i vztahové otázky. Vzhledem k tomu, že bisexualita je svou přitažlivostí k více než jednomu genderu specifická (a vztahy jsou všeobecně oblíbeným tématem konverzací), to není příliš překvapivé. Jedna participantka například se svou přítelkyní diskutovala o polyamorii v souvislosti s bisexualitou a hranicí mezi přátelstvím a chozením u vztahů ženy s ženou. Tři participantky (včetně této předešlé) se ovšem především věnovaly vztahům s více gendery:

„A vlastně to je takový to dilema, jestli člověk o sobě může říct, že je bisexuální, když vlastně měl vztah jenom jakoby s jedním pohlavím (...).“ – Eliška o Martině

„(...) já jsem neměla v té době vlastně žádnou pořádnou fyzickou zkušenost s klukama a tak jsme se o tom právě bavily, že jaký to teda je a jak ona právě ví, že je teda i na holky (...) pak se to vyměnilo, že ona si našla partnerku a já jsem měla tehdy přítele, takže jsme pak zase si mohly vyměnit (...).“ – Renata o Marcele

„(...) jak třeba může vypadat holčící vztah a bylo pro mě zajímavý prostě poslouchat, jak se z toho cejtí a v čem to je pro ni jiný (...).“ – Karolína o Bridget

6.4.4 Romantický podtext

Vztahy vyvstaly na povrch i dalším, pro nás překvapujícím způsobem. U čtyřech participantek jsme se setkaly s romantickým podtextem jejich přátelství, který měl na bisexualitu určitý dopad. Uvědomujeme si, že další jedno přátelství (konkrétně u Anežky) přerostlo do romantického vztahu. Bisexualita zde neměla žádný větší vliv, proto není v této kategorii zahrnuto.

V případně jedné participantky se jednalo o vedlejší vliv přátelství na bisexualitu. Klíčová pro ni byla tedy jiná témata, ale skrze pocit náklonnosti si uvědomila, že i kamarádi, a v tomhle případě především *kamarádky* by k ní mohli cítit něco víc než jen přátelství. Pro další tři participantky představovaly tyto pocity zásadní klíč k ujištění se ve své bisexualitě. Tyto emoce vůči ženě se objevily nečekaně a dosáhly značné síly. O druhé ženě neustále přemýšlely, trávily s ní hodně času a v případě dvou participantek to spustilo vůbec uvědomění si své bisexuality. Alice sílu těchto emocí (vůči Kamile) popisuje následovně: *„A bylo to pro mě neskutečně děsivé, protože jak jsme se začaly stýkat víc, tak když jsem odjížděla, tak jsem brečela, najednou prostě pro mě strašně těžký se od ní oddělit. Ale přišlo mi to, že to není normální přátelství, ale nevěděla jsem, jak to pojmenovat, jen že přeháním, ale začínalo to bejt horší a horší s tím, že jsem chtěla trávit víc a víc času s ní a nedokázala jsem to prostě popsat (...).“* Ani jedno z těchto přátelství do vztahu nepřerostlo a tyto city

zůstaly nevyřčené. V případě Heleny ovšem nebyly zjevně jednostranné – kamarádky si například vyměňovaly zprávy se sexuálním podtextem.

U Alice se romantický podtext objevil i v souvislosti s mužem. Po uvědomění si své bisexuality díky předchozímu online přátelství, přišel na scénu muž, ke kterému cítila to samé. V té době s přijetím své sexuální orientace bojovala a Henry ji tímto „uklidnil“ a přivodil myšlenku, že je vlastně heterosexuální. Myšlenky nad tím, jaké by to bylo se ženou se ovšem vnutily zpátky, a tak i Henry představoval klíč v uvědomění si své bisexuality. Něco podobného vlastně můžeme sledovat i u Heleny, u které se pocity vůči ženě, Lucii, objevily v době, kdy byla ve vztahu s mužem. Fakt, že více přemýšlela nad Lucií než nad jejím romantickým vztahem, ji přivedl na to, že je bisexuální.

Zde chceme zmínit tři ze čtyř námi vyřazených přátelství. V jejich případě není úplně vhodné mluvit o romantickém *podtextu*, vzhledem k tomu, že s těmito lidmi došlo k navázání vztahu. Jaký měly tento vztah vliv na bisexualitu žen popisuje dobře Jitka (mluví zde o Veronice: „(...) *během něj jsem si jako uvědomila, že teda, wow, já opravdu nejsem hetero. (...) věděla jsem jako, že prostě nějaká ta přitažlivost k ženám tam jako je a jako... že vlastně to může jako fungovat nebo jako... že to existuje, že není jen v mý hlavě nebo jak to mám říct.*“). Tyto romantické vztahy tedy měly zásadní dopad, co se týče ujištění ve vlastní sexuální orientaci (pro jednu participantku se rovněž jednalo o její normalizaci). Zajímavý pohled zde přidává Irena, která ujištění získala ve vztahu s mužem. V průběhu si začala uvědomovat, že ve vztahu začala hledat něco jiného a postupně si tím ujasnila, co od vztahu chce. Tímto se podobá situaci popisované Alicí v předchozím odstavci.

7 ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Výzkumná otázka č. 1: *Jak došlo k navázání přátelství?*

V samotném úvodu přátelství měla bisexualita minimální vliv. K seznámení došlo skrze společné zájmy. Přátelé se společně nacházeli na stejné sociální sítě a v ní ve stejné skupině či prostředí. Znalost druhého člověka (a někdy i vůbec jeho existence) byla minimální. Skrze interakci ve sdíleném prostoru se o přátelích dozvíдалy větší množství informací, konkrétně se jednalo především o shodu v názorech. Postupně začalo docházet k společné interakci, která tyto prvotní sympatie umocňovala díky podobnosti v zájmech a postojích. Přátelství mohlo skutečně započít ve chvíli, kdy si jedinci vyměnili soukromé možnosti komunikace (skrze chat, e-mail atd.). Rozdíly v tomto průběhu byly shledány na Instagramu, kdy kontakt začal v momentu vzájemného sledování se. Instagram ostatně nenabízí až tolik možností vytvoření skupin, je to tedy pochopitelné. Ostatní sociální sítě a webové stránky toto ovšem umožňovaly a setkali jsme se tedy s velkou variabilitou původních míst seznámení. Další výjimkou byl společný zájem ve videohrách, kdy osobní kontakt započal hned na začátku. Vliv zde měl tedy tento specifický koníček. Můžeme říct, že online přátelství vznikají v podobném kontextu jako offline přátelství. I v reálném životě navážeme přátelství s někým ve skupině, kdy jsme o jeho existenci z počátku nevěděli, nebo naopak v menších skupinách, kdy okamžitě každý interaguje s ostatními. A pochopitelně k seznámení dochází i velmi náhodným kontaktem. Participantky se spřátelily s lidmi z České republiky, ale i ze zahraničí. To na navázání přátelství nemělo zásadní vliv, stejně jako konkrétní prostředí, které na internetu využívaly.

Výzkumná otázka č. 2: *Jakým způsobem jsou tyto vztahy udržovány?*

Jak průběh seznámení naznačuje, společné koníčky pomohly v navázání přátelství a vzniku pouta mezi lidmi. Díky tomu participantky zjistily o daném člověku více informací a prohloubila se komplementarita jejich povah, což vedlo k otevření se. Informace a pocity, které každá strana s tou druhou sdílela, byly často velmi osobní. Tato hloubka představovala klíč k vytvoření silného vztahu a prohloubení intimity a empatii vůči druhému. Řekli bychom, že tato nesmírná otevřenost vztah udržovala. Společně s tím vztah přetrvával díky

společným zážitkům (až na jednu výjimku). Toho lze dosáhnout skrze videohovory, společnému věnování se určité činnosti online (sledování filmů, hraní her atd.) a/nebo setkání v reálném životě. Jen ve chvíli, kdy k setkávání offline dochází pravidelně, jej můžeme považovat za významnější než další dvě možnosti. Schopnost být před druhým člověkem zranitelní a sdílní je ovšem to zásadní.

Výzkumná otázka č. 3: *Jakými způsoby proměňuje online prostředí tyto přátelství?*

Online prostředí umožňuje vztahům získat ve zkráceném čase nesmírnou hloubku a silnou vzájemnou intimitu. Přátelství se stala intenzivní velice rychle, díky možnosti neustále komunikace. Textová komunikace umožnila druhému člověku napsat kdykoliv a s možností si rozmyslet, co přesně chce říct, a jak. Zejména některé sociální sítě umožňují velkou míru anonymity, čeho participantky využívaly. Možnost druhého člověka zablokovat nebo mu neodpovídat pomohla zejména v souvislosti s citlivými tématy jako právě bisexualitou. Pokud by daný člověk nebyl akceptující, nevěděl jejich skutečné jméno a další identifikační údaje a bez obav mohly komunikaci utnout. Tento zjevně pozitivní dopad online prostředí má ovšem i svou druhou stránku.

Pokud do všech vztahů vstupujeme s vědomím toho, že je bez problémů můžeme utnout, má dopad na to, jak se prezentujeme. Participantky si tedy mohly vybrat, co o sobě budou sdílet a co ne, ale to samé může udělat i druhý člověk. Právě to dávalo participantkám pocit nejistoty. Nemohly si být jisté, jestli to, za koho se druhý člověk vydává, je skutečně on a zda jim bude nadále odpovídat a nepřerušit s nimi kontakt. Objevoval se i strach pramenící z anonymity druhé strany. Online prostředí tedy participantkám dalo možnost sdílet velmi intimní informace rychle a přineslo jim pocit bezpečí. Zároveň se ovšem nejdříve musely vyrovnat se strachem a nejistotou, které tento svět přináší.

Výzkumná otázka č. 4: *Jak tato přátelství pomáhají v přijetí či uvědomění si své sexuální orientace?*

Přátelství mohou představovat spouštěč procesu uvědomování si vlastní bisexualitu. Díky sdílení svých pocitů nejistoty a zmatení postupně odkrývaly, co za těmito emocemi stojí. Kromě tohoto rozebírání témat týkajících se sexuální orientace k ujištění došlo i mimoděk, bez jakékoliv aktivní snahy druhého člověka. Pokud se jednalo o ženu, participantky si uvědomovaly, že to, co k ní cítí, je něco „více“ než přátelství, což je dovedlo

k bisexualitě. Přátelství ovšem mělo značný vliv i mimo tento prvotní krok na cestě sebepoznávání své sexuality. Participantky si byly vědomy své bisexuality, ale nadále bojovaly s jejím přijetím. Druhý člověk zde představoval zdroj validace a podpory. Normalizace se projevovala i díky tomu, že o LGBTQ+ tématech mohly mluvit otevřeně a druhá strana reagovala pozitivně a přijímala je.

Vše, o čem jsme doposud hovořili, přicházelo nehledě na identitu přátel. Velmi časté, intenzivní konverzace o bisexualitě a sexualitě obecně ovšem probíhaly jen s LGBTQ+ přáteli. Toto podporování druhého a pochopení přispělo k přijetí své sexuální orientace a její normalizaci. Následně také přátelé sdíleli své zkušenosti ohledně své identity. Slyšet, že si ostatní prochází tím stejným nebo podobným, mělo velký význam v ujasňování si vlastních pocitů a jejich normalizaci.

8 DISKUSE

V diskusi nejprve porovnáme výsledky analýzy s předešlými poznatky a výzkumy, které jsme popisovali v první části naší práce. Následně se budeme věnovat limitům výzkumů, které mohly vést ke zkreslení získaných informací. V poslední řadě předneseme možné využití našeho výzkumu a případné náměty na další zkoumání.

Interpretace výsledků výzkumu

Vraťme se k definici přátelství, které jsme se věnovali v druhé kapitole teoretické části. Kromě blízkého vztahu, důvěry a souznění (Křivohlavý, 2004; Slezáčková, 2012) jsme mluvili i o čase, který je nutný k navázání přátelství. Pokud vezmeme v potaz, že participantky trávily čas se svými přáteli velkou část svého dne, bez problémů přesáhly hranici nutnou pro vznik blízkého přátelství. V některých případech odhadujeme, že počet společně strávených hodin přesáhl nejmenší nutnou hranici pro vznik nejlepšího přátelství, stanoveného ve výzkumu Halla (2018). Výzkum GLSEN, CiPHR a CCRC (2013) poukazuje na to, že LGBTQ+ jedinci online tráví v průměru o 45 minut více. Toto porovnání nemůžeme potvrdit či vyvrátit, ale silné pouto bylo v našich přátelstvích navázáno často nesmírně rychle. Jedním z klíčových faktorů je podle nás právě množství společně stráveného času. Předpokládáme, že vliv měl samotný průběh přátelství – prvním pojátkem byly společné zájmy, ovšem poté místo každodenních témat přišlo nejprve odhalení se a sdílení intimních informací. V offline přátelství většinou nejprve přichází seznámení se s každodenním životem druhého a komunikace o společných zájmech. Otevření se přijde na řadu později poté, co druhého více známe a věříme mu.

Zprostředkovatel této důvěry a ochoty a touhy sdílet osobní informace bylo v našem výzkumu online prostředí. Konkrétně to byla možnost anonymity a fakt, že druhý neznal informace jako jméno, věk, adresu atd., a také možnost kontakt přerušit či druhého zablokovat, pokud by participantkám komunikace s ním nevyhovovala, nebo by reagoval nepřátelsky. To se nám na první pohled zdálo jako stinná stránka přátelství a odporovalo to částečně popisům o vzájemném blízkém spojení mezi přáteli. Nyní to ovšem vidíme v jiném světle – zatímco v reálném světě se sdílení prohlubuje a ztrácí povrchnost až po zjištění základních informací, na internetu si toto můžeme „dovolit přeskočit“, protože nám online prostředí umožňuje bez problémů vytvořit si odstup v případě, je-li to nutné. Ve výzkumu

Hong-Yee Chan a Lo, (2014) popisují něco podobného a říkají, že přátelství online mají potenciál být intimnější a hlubší než vztahy offline. Z jejich pohledu anonymita nahrazuje neverbální komunikaci a zprostředkovává tak intimitu. Sulerův online disinhibiční efekt zde samozřejmě platí – participantky s druhým sdílely značné množství informací, o kterých v některých případech offline s nikým nemluvíly. Z konkrétní faktorů zde dle našeho názoru hrála role disociativní anonymita, asynchronní komunikace a neviditelnost (Lapidot-lefler & Barak, 2015; Suler, 2004). Chybí nám zde ovšem vliv ukončení kontaktu bez následku. Ten by se možná dal zařadit pod faktor neviditelnosti.

Nesledovali jsme, že by participantky svou prezentaci nějak výrazně upravovaly. Z jejich slov neusuzujeme, že by prezentace sebe sama online nebyla autentická (Attrill, 2015). Právě naopak bychom mohli argumentovat, že byla skutečnější než v reálném životě díky možnosti svobodně sdílet svou sexuální orientaci. Právě již zmiňovaná anonymita představuje klíč k snížení studu a prezentování sebe sama bez obav (Lapidot-lefler & Barak, 2015; Power & Kirwan, 2014). To se ukázalo i v našem výzkumu a ve velké míře to souvisí s bisexualitou. Té se ovšem budeme věnovat později. Některé studie hovoří o tom, že prezentace sebe sama autenticky a bez úprav vede ke zvýšené šanci přesunu přátelství do offline světa (Attrill, 2015). Je toto ovšem nutné?

Nesouhlasíme s tvrzením, že přesun do offline světa nutně musí znamenat potřebný krok v přátelství, a že online přátelství je nutné ukončit. Pravdou je, že v případě přátelství, která se rozpadla, ve dvou případech podle participantek hrál roli fakt, že se offline potkali pozdě nebo, že mezi nimi byla velká vzdálenost. Ovšem v přátelstvích, která přetrvala, je poměr pravidelného a ojedinělého případně pouze jednoho setkávání půl na půl. Blízkost a napojení se na druhého se neliší. Nemůžeme říct, že tam, kde se přátelé offline pravidelně setkávají, jsou přátelství kvalitnější. Pravidelná setkávání jsou v daných přátelstvích hodnocena pozitivně a participantky je považují za důležitá, ale přátelství se tím nepřesunula pouze do offline světa. Setkávání není na týdenní bázi a přátelství jsou tedy smíšená. Podstatné jsou jednak osobní preference daných lidí a také společné trávení času provozováním určité aktivity. Zde podle našeho názoru tedy nezáleží až tolik na tom, zda k tomu dochází přes videohovor nebo offline setkání, ale zda dochází k provádění společné činnosti. Tato sdílená zkušenost vede k vytvoření vzpomínek a pouto prohlubuje. Jak jsme zmiňovali i ve výzkumné části, textová komunikace v mnoha případech byla místo, kde se participantky a jejich přátelé dokázali otevřít a offline setkávání či videohovory byly z počátku „trapné“ a dotýkala se méně osobních témat. Dle našeho názoru textová komunikace, videohovory a offline setkávání přináší do přátelství něco podstatného a nelze

říct, že jedna forma je lepší než ostatní. Jak ukazují i zjištění předešlých výzkumů, podstatná je rozličnost aktivit, které můžeme dosáhnout jak v online, tak i v offline prostředí. Textová komunikace navíc umožňuje díky disinhibičnímu efektu upravovat a přemýšlet nad svým vyjádřením, což dává možnost si v klidu rozmyslet své myšlenky a nebát se je sdílet. Nemůžeme tedy souhlasit s tvrzením, že přátelství online slouží pouze k výměně informací. Emocionální složka je zde nesmírně důležité (Attrill, 2015; Helmi et al., 2017; Hong-Yee Chan & Lo, 2014; Suler, 2000). Online a offline přátelství mají různé charakteristiky a silné a slabé stránky, ale jedno není lepší než druhé.

Vraťme se nyní zpátky k intimitě. Jak v našich přátelství přesně vypadala v porovnání s teorií? Jak popisuje Slaměník (2011), základ intimity představuje postupné odhalování se, kdy necháváme druhého vstoupit do naší osobní zóny. To přichází z obou stran, důležitá zde je reciprocita. Intimita se prohlubuje postupně, s prvotním sdílením povrchních informací, které se postupně stávají osobnějšími. Jak jsme již uvedli, s posledním výrokem se v online přátelství nesetkáme, vše ostatní ale nacházíme. Starostlivost, důvěra a vzájemnost se v online přátelství objevuje nesmírně rychlým způsobem. Přátelé rovněž reagují na potřeby druhého, participantky hovořily o tom, že druhého člověka podporovaly v těžkých chvílích a byly oporou. Zajímavé jsou zbývající tři komponenty intimity – znalost, vzájemná závislost a závazek (Miller, 2022).

Začněme znalostmi. V online přátelstvích se podle výzkumů můžeme setkat s takovým paradoxem – jedinci se „nebojí“ být před sebou zranitelní, ale nevědí základní informace o druhém, například jméno, věk nebo rodinný život druhého (Dehaan & Bigelow, 2013). V našem výzkumu se toto potvrdilo částečně. Tomuto tématu jsme se již věnovali v předešlých odstavcích, budeme se tedy držet jen těchto základních informací. Přesto, že znalosti velmi často přicházely po otevření se, nemůžeme říct, že by chyběly, nebo přicházely velmi pozdě. Participantky mluvily o svém každodenním životě a často jej dávaly do souvislosti s tématy, o kterých diskutovaly. Příkladem může být obtížná rodinná situace a konverzace ohledně bisexuality (coming out, (ne)přijetí okolím atd.).

Co se týče vzájemné závislosti, setkáme se s ní nejsilněji ve chvíli, kdy přátelství byla s nemonosexuálními jedinci, kdy si společně pomáhali ujasnit si své pocity a stáli si oporou v otázkách souvisejících se sexualitou. Vzhledem k tomu, že jsme mluvili jen s participantkami a ne s jejich přáteli, aspekt vzájemnosti se složitěji popisuje. Ale participantky se svými přáteli sdílely široké množství informací a navzájem se dozvídali více o sobě samých skrze konverzace s druhým člověkem. Zároveň není pochyb o tom, že byly druhému člověku oporou v těžkých chvílích. Z druhé strany se objevovalo to, že přátelé

komentovali to, co s nimi participantky sdílí a skrze toto hodnocení jim pomáhali růst. Ze slov participantek, především tedy implicitně a mezi řádky, máme pocit, že to samé dělaly i ony pro ně. Tyto tři popisované aspekty patří mezi složky sociální opory (Slezáčková, 2012), můžeme tedy předpokládat, že i tento aspekt intimity v online přátelstvích najdeme.

Závazku jsme se již dotýkali. K diskusi je fakt, zda ve chvíli, kdy si uvědomujete, že vztah je díky online prostředí možné bezbolestně kdykoliv ukončit, jsme schopni hovořit o závazku. Z vývoje přátelství můžeme říct, že pokud v určité chvíli chyběl, tak v přátelstvích, která přetrvala, ho v současné době najdeme. Je možné, že v online přátelstvích přichází později, ovšem to neznamená, že tam není. Shrneme-li, přátelství skutečně nelze považovat za falešná a povrchní. Jak vidíme, všechny aspekty intimity jsou přítomné.

Než se přesuneme k bisexualitě, chceme zde prezentovat něco, co považujeme za zajímavé. V teoretické části se věnujeme zrcadlovým neuronům jako naprosto klíčového komponentu empatie. S ohledem na to, jak jsou popisovány, fungují ve chvílích, kdy druhého člověka skutečně vidíme (Bauer, 2016; Shrier & Shrier, 2008). Přemýšlíme tedy nad tím, jak fungují v online přátelstvích. Z našeho výzkumu nepochybujeme o tom, že empatie mezi přáteli existuje. Právě naopak, toto napojení v námi zkoumaných přátelstvích považujeme za skutečně silné. Jakou roli zde ovšem hrají zrcadlové neurony?

Na to bohužel nedokážeme odpovědět, ale v souvislosti s bisexualitou máme mnoho podnětů k prezentování. Anonymitu, disinhibiční efekt a další mechanismy internetu jsme již zmiňovali, budeme v tomto ohledu tedy velmi struční. Stejně jako celá řada dalších výzkumů (Allen et al., 2020; Craig et al., 2015; Escobar-viera et al., 2020; Hillier, Mitchell & Ybarra, 2012; Lapidot-lefler & Barak, 2015; Maliepaard, 2017; Zoubková, 2020) musíme i my potvrdit, že tyto popisované fenomény umožnily sdílet pocity a myšlenky ohledně bisexuality. Vůbec v uvědomění si své sexuální orientace a ujištění v tom, že jsou bisexuální, měla anonymita pro participantky nesmírnou roli. I ve chvílích, kdy si participantky byly svou sexualitou jisté, internet sloužil jako bezpečné místo. Věděly, že nebudou souzeny a pokud by na ně bylo útočeno, mohou s druhým kontakt rychle přerušit.

V teoretické části jsme se věnovali tomu, že LGBTQ+ lidé vztahy navazují v prostorech na ně specificky zaměřených (Downing, 2013; Escobar-viera et al., 2020; Gonzalez et al., 2021; Hou a Lu, 2013; Maliepaard, 2017). V naší práci jsme se s tím neselekaly. Přátelství vznikala v místech, které s bisexualitou nesouvisely. Mohlo se stát, že LGBTQ+ témata byla zmíněna, což mohlo dané jedince společně sblížit, ovšem bisexualita se objevovala mimoděk. Vysvětlení nacházíme v napojení našich zjištění na náš předešlý

výzkum. V naší bakalářské práci participantky našly „online komunity“ s LGBTQ+ a specificky bisexuálními lidmi. Od ostatních čerpaly informace a zajímaly se o jejich zkušenosti. Uvědomění si, že ve svých pocitech nejsou samy, pro ně bylo zásadní. Přátelství na těchto místech sice vznikala, ovšem klíčový byl pouze ten pocit sounáležitosti. Velmi často s ostatními v těchto komunitách interagovaly pouze pasivně (Zoubková, 2020). Podstatné se tedy zdá být vědomí existence ostatních bisexuálů a hlubší přátelství mohou vznikat mimo tyto komunity. Zároveň výzkumy poukazují na neexistenci specificky bisexuálních komunit, což může znemožňovat vznik přátelství právě v nich (Maliapaard, 2017). Vzhledem k tomu, že přátelství v našem výzkumu s bisexualitou v momentě seznámení nesouvisela, nemůže podpořit ani tvrzení, že bisexuální ženy k hledání přátelství motivuje nedostatek podpory v jejich okolí (Escobar-viera et al., 2020; Hou & Lu, 2013).

Pravdou ovšem jen, že participantky svou identitu často sdílely pouze se svými online přáteli a v reálném světě bisexuální přátele neměly (alespoň v období, kdy se přátelství formovalo) a komunikace s ostatními LGBTQ+ jedinci pro ně byla nesmírně důležitá. Jejich identita byla v přátelství oslavována, což pomáhá se zvýšením duševní pohody a udržuje psychické zdraví (Allen et al.; Hou & Lu, 2013; Iwanowicz-palus et al., 2021; Singstad et al., 2021). Kromě možnosti hlubokých konverzací o sexualitě a normalizaci jejich bisexuality jako něčeho běžného, za co se nemusí stydět, participantky sdílely i negativní zkušenosti. Tyto konverzace probíhaly především s nemonosexuálními jedinci. Stresory typické pro danou menšinu prožívají jen jedinci do ní patřící a sdílení s nimi tedy pomáhá s vyrovnáním se s těmito zkušenostmi a zbavení se frustrace (Allen et al.; Bolton & Sareen, 2011; Escobar-viera et al., 2020; Maliapaard, 2017; Salfas et al., 2019). Rovněž se ukazuje, že přátelství může na uvědomění si své sexuality mít vliv, aniž by si toho byl druhý přítel vědom. Zamilovanost, které se ve vztazích objevovala, je něco, s čím jsme se v jiných výzkumech neseťkali.

Přátelství sice nevznikala v LGBTQ+ prostorech, ale identita přítele měla dopad, jak jsme v průběhu této diskuse již uvedli. Se zkoumáním vlivu identity na přátelství jsme se v jiných studiích neseťkali, shrneme tedy naše zjištění. Přátelství s cisgender heterosexuálními jedinci pomáhá v normalizaci vlastní identity a zbavení se strachu z nepřijetí ve společnosti. Tito lidé mohou fungovat jako „spojenci“ a být přátelům oporou. LGBTQ+ lidé přináší pocit sounáležitosti. Vzhledem k tomu, že je bisexualita často upozadována, mohou tito přátelé fungovat jako propojení s širší LGBTQ+ „komunitou“, zároveň mají odlišné zkušenosti a mohou tedy přinést jiný pohled na věc. Nemonosexuálové, a zejména bisexuálové, toho s participantkami měli společného samozřejmě nejvíc. Mohou

se emocionálně podporovat a diskutovat společně o tématech specifických pro bisexualitu. Participantky jim nemusely své pocity detailně vysvětlovat, druhá strana věděla, jak se cítí. Sledujeme tedy, že přátelé ze všech těchto tří „skupin“ přináší něco důležitého a pro bisexuální ženy je podle nás prospěšné, mít kolem sebe cis heterosexuální, LGTQ+ a bisexuální lidi.

V závěru této části propojíme zjištění s naší předešlou prací (Zoubková, 2020). Stejně jako v ní tak i zde získaly ženy ujištění ve své identitě, uvědomily si, že ve svých pocitech nejsou jediné a není na nich nic nenormálního. Rozdíl zde samozřejmě je ten, že v současném výzkumu popisované pozitivní zkušenosti získaly v konkrétních přátelstvích, ne na internetu obecně. Předtím jsme se přátelství dotkli pouze okrajově, ale stejně jako tehdy musíme konstatovat, že: *„přátelé popisují jako to nejdůležitější, co jim internet dal, a nesmírně si cení, že se jim tito lidé dostali do života“* (Zoubková, 2020, 58).

Zhodnocení výzkumu a jeho limity

Stejně jako v bakalářském výzkumu, tak i v tomto se nám podařilo setkat s rozličnými životními zkušenostmi a odlišnými věky. Ovšem samotný výběr participantek byl proveden nepravděpodobnostními metodami, což mohlo způsobit přílišnou jednotu v prožívaném online přátelství, a tedy vést k nereprezentativnímu vzorku. Tomu jsme se snažili zabránit hledáním participantek nejen v našich kruzích, ale i na různých sociálních sítích a skrze další organizace. PROUD a Prague Pride mají dohromady široké množství sledujících, což by mohlo zabránit přílišné nereprezentativnosti souboru. V souvislosti se souborem musíme ovšem pozitivně zhodnotit spolupráci s participantkami z minulého výzkumu, což umožnilo prohloubení znalostí o roli internetu ve formování identity bisexuálních žen.

Z předešlého výzkumu jsme čerpali během přípravy toho současného, během provádění rozhovorů a při analýze. Umožnilo nám to získat hlubší pochopení tohoto tématu a myslíme si, že to vedlo ke kvalitnější práci. Jako další možný limit výzkumu vidíme fakt, že mnoho přátelství vzniklo před řadou let. Sice nám to umožnilo sledovat jeho proměny, ale internet se rapidně mění a s ním i vzhled, funkce a mechanismy sociálních sítí a jejich další aspekty. Interview ovšem přinesla celou řadu zajímavých poznatků, které zvyšují povědomí o vlivu online prostředí na bisexuální identitu.

Možné využití a možnosti dalšího výzkumu

Současný výzkum přináší poznatky, které nám pomáhají blíže pochopit mechanismy online přátelství a jeho význam pro bisexuální jedince. Vědomí toho, jak moc důležité jsou online komunity společného koníčku, a také vědomí významu online přátelství pro bisexuály, může pomoci každému, kdo pracuje s adolescenty (ale nejen s nimi). Upozornění na existenci těchto míst, společně s edukací o bezpečí na internetu, může celé řadě lidí pomoci najít sebe a otevřít se. Vzhledem k tomu, že textová komunikace pomáhá bisexuálním ženám sdílet své pocity myšlenky, získáváme podnět k většímu nabízení online služeb psychologické podpory, a to i specificky pro LGBTQ+ jedince. V neposlední řadě také doufáme, že náš výzkum pomůže s odstraněním stigma online přátelství. Ukazujeme totiž, že online vztahy nejsou méně důležité a významné v porovnání se vztahy v offline prostředích.

Pro budoucí výzkum sledujeme možnost věnovat se celé řadě témat. Další výzkum by se mohl zaměřit na současné podoby online přátelství a smíšené přátelství a také na to, jak zrcadlové neurony ovlivňují empatii v online přátelstvích. Jako podnětné místo pro výzkum se rovněž ukazují online komunity specifických zájmů a zkoumání toho, jak fungují vztahy v nich. Jednat by se mohlo například o fanouškovství a psaní fan fikcí, které se ostatně velmi výrazně projevilo i v naší bakalářské práci. Novým fenoménem jsou zde počítačové hry, které měly výrazný dopad i na bisexualitu samotnou. Za prozkoumání by tedy stála souvislost mezi videohrami a LGBTQ+ identitou. V našem výzkumu se ukázalo, že identita druhého ovlivňuje souvislost přátelství s bisexualitou, což by stálo za další hlubší prozkoumání, stejně jako na rozdíly u bisexuálních mužů a dalších LGBTQ+ jedinců. Pro nás překvapující zjištění byl romantický podtext a vliv zamilování se na formování bisexuality. Vzhledem k tomu, že jsme se tohoto tématu jen krátce dotkli, by i to mohlo být plodným podnětem pro další výzkum.

9 ZÁVĚR

Náš výzkum si stanovil za cíl prozkoumat online přátelství, jejich dynamiku a dopad na uvědomění si či přijetí sexuální orientace u bisexuálních žen. Zajímalo nás, jak došlo v online prostoru k seznámení, jak se vztah vyvíje a jakou roli sehrálo online prostředí. Podstatné bylo dozvědět se více o tom, jakou souvislost měla tato přátelství s bisexualitou.

Přátelé se poznali na místech, které s bisexualitou nesouvisely. Pojítkem mezi nimi zde byl určitý společný zájem. Skrze něj se o sobě postupně dozvídali více a vznikly mezi nimi sympatie. Co je ovšem zajímavé je fakt, že po konverzacích o společných koníčcích se velmi rychle otevírala osobní a intimní témata. Každodenní život a základní údaje o druhém se objevovaly až poté. V tom shledáváme odlišnost oproti offline přátelstvím. Online prostor díky anonymitě a vědomí toho, že v případě negativní zkušenosti je možné s druhým přestat komunikovat, umožnil participantkám získat pocit bezpečí a vzájemné důvěry mnohem rychleji. Intimita v těchto vztazích byla velmi rychle značně intenzivní. Zatímco v offline prostředí je „potřeba“ s druhým člověkem strávit více času, díky mechanismům online prostoru si toto participantky mohly „dovolit“ přeskočit. To, společně s častým trávením času společně, vedlo k vytvoření silných pout mezi přáteli. Kromě psaní si textových zpráv došlo i k videohovorům a setkáním offline. Pouze u přátelství, kde dochází k pravidelnému setkávání v reálném životě, to dané osoby sblížovalo více než komunikace v online prostředí. Mnohem podstatnější je fakt, že videohovory a setkávání se offline umožňují společné trávení času „tady a teď“. Textová komunikace byla velmi často ta „nejintenzivnější“ část, právě tam se otevíralo a řešilo téma bisexuality. Online přátelství funguje v určitém prostoru a musí se mu přizpůsobit. Přestože se setkáme s rozdíly, v závěru se ve své esenci tato kamarádství neliší.

Přátelství s bisexualitou souvisela čtyřmi způsoby. V některých případech stála na počátku uvědomění si své sexuální orientace a v rámci přátelství našly v této identitě ujištění. Stát se tak mohlo skrze zamilování se do druhého člověka. Romantické pocity vůči ženě způsobily pocit zmatení a nejistoty, který participantky přivedl na cestu k uvědomění si bisexuality. Ve chvílích, kdy si ve své orientaci byly jisté, přátelé představovali zdroj validace a normalizace. O své sexualitě s nimi mohly bez obav mluvit a nebylo to považováno za nic zvláštního. V případě, že přátelé byli sami LGBTQ+, se objevovalo

i sdílení zkušeností. V případě přátel s nemonosexuální identitou se toto týkalo specificky bisexuality. Všechny tři skupiny přátel tedy přináší něco významného.

10 SOUHRN

Cílem této práce je rozšířit poznatky získané v našem předchozím výzkumu, uskutečněném v rámci bakalářské práce (Zoubková, 2020). Konkrétně se zaměřujeme na jeden ze dříve zkoumaných aspektů – důležitost online přátelství u bisexuálních žen. Chceme tedy prohloubit a prozkoumat dynamiku online přátelství a jejich vliv při uvědomění si a přijetí sexuální orientace. Naše práce se skládá ze dvou základních částí – teoretické a výzkumné.

Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. V prvních z nich se věnujeme bisexualitě, jejímu základnímu vymezení, postavení ve společnosti (bifobie, neviditelnost bisexuality, nepřijetí ze strany cisgender heterosexuálních i LGTQ+ lidí) a v závěru popisujeme modely vývoje neheterosexuální identity a modely specificky zaměřené na bisexualitu. Bisexualitu můžeme definovat jako přitažlivost ke dvou nebo více pohlavím. Tradičně je považována za přitažlivost k osobám stejného a opačného pohlaví (Bieschke, Perez, & DeBord, 2007; Kelly, 2008). Tato definice ovšem pracuje pouze se dvěma gendery – muž a žena. Jsou lidé, jejichž genderová identita ovšem do těchto dvou kategorií nespadá. Mohou se identifikovat s oběma kategoriemi, ani jednou z nich, být fluidní mezi pohlavími, nebo používat třetí gender. Tito jedinci používají nejčastěji pojem „nebinární“ (APA, 2015). Studie Galupo, Ramirez a Pulice-Farrow (2017) přišla s tím, že většina (konkrétně 83 %) bisexuálních jedinců nebinární lidí do své definice bisexuality zahrnovala.

Druhá kapitola se zaměřuje na online a offline přátelství. Přátelé mezi sebou mají pevnou vazbu udržovanou důvěrou a vzájemným pocitem blízkosti, souznění a porozumění (Slezáčková, 2012). Druzí lidé naplňují naši potřebu sounáležitosti, touhy někam patřit. Pocit sounáležitosti a přijímání druhého takový jaký je, je obzvlášť důležitý pro LGTQ+ lidi. Pokud máme někoho, s kým můžeme sdílet naše strasti, zvládneme složité situace lépe (Miller, 2022). Popisujeme komponenty přátelství jako intimitu, lásku, empatii a sociální oporu. Dále ve stručnosti seznamuje s vývojem přátelství a jeho vlivem v různých částech života. Následně se zaměřujeme na online kamarádství. Existuje zde rozpor v tom, jak moc mohou být tato přátelství považována za opravdová. Podle některých neschopnost trávení společného času vede k vytvoření slabého pouta. Vzhledem k fyzickému odloučení se také přátelství snadněji rozpadají, protože stačí pokud daný člověk přestane jednoduše odpovídat na zprávy. Na druhou stranu se ale ukazuje, že online prostředí může vést ke vzniku stejné blízkosti a intimity, jako přátelství tváří v tvář (Hong-Yee Chan & Lo, 2014). Dále se

věnujeme mechanismům online prostředí, které mají na tyto vztahy dopad. Jedná se například o online disinhibiční efekt (jedinci mají v online prostředí větší tendenci se více odhalovat a sdílet své intimní záležitosti; Lapidot-lefler & Barak, 2015; Suler, 2004) nebo efekt asynchronní komunikace (mezi odpověďmi jednotlivých respondentů je určitá mezera; Attrill, 2015; Suler, 2000). Rovněž má člověk v online prostředí mnohem větší možnost kontroly toho, jak se bude ostatním prezentovat. To může vést k tomu, že bude dávat najevo své „ideální já“ místo toho, jaký ve skutečnosti je. (Allen et al. 2020; Attrill, 2015). V závěru se krátce díváme na přátelství fungující v obou „světech“ a různé online komunity.

V závěrečné části teoretického ukotvení spojujeme tato dvě témata. Ukazuje se, že anonymita umožňuje LGBTQ+ jedincům otevřeně mluvit o své identitě, a to ještě předtím, než jsou připraveni tuto skutečnost sdílet s okolím. I další práce zaměřující se na LGBTQ+ populaci ukazují na to, že internet umožňuje jedincům zkoumat svou identitu bezpečněji a hlouběji (Craig et al., 2015; Maliepaard, 2017). V anonymním prostředí internetu se LGBTQ+ lidé cítí bezpečněji a jsou otevřenější k diskusím o své identitě. Díky navázání vztahů skrze internet se seznamují s LGBTQ+ jedinci, což je významné především pro ty z nepodporujících rodin, prostředí, kde se o LGBTQ+ lidech nemluví a těm z izolovanějších oblastí. Díky internetu dokáží navýšit svůj sociální kapitál (Escobar-viera et al., 2020).

Ve výzkumné práci jsme si dali za cíl fenomén online přátelství hlouběji prozkoumat a zjistit, jak tyto vztahy fungují a souvisejí s bisexualitou žen. V čem byla přátelství důležitá a jak pomohla při formování a přijetí sexuální orientace bylo zformulováno do následujících čtyř výzkumných otázek: *Jak došlo k navázání přátelství? Jakým způsobem jsou tyto vztahy udržovány? Jakými způsoby proměňuje online prostředí tyto přátelství? Jak tato přátelství pomáhají v přijetí či uvědomění si své sexuální orientace?*

Vzhledem k povaze výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup a kvalitativní metody. Participantky se musely identifikovat jako bisexuální a věkové ohraničení bylo nastaveno od 18 do 35 let. Co se týče přátel samotných, nepovažovali jsme za důležité jakkoliv omezit jejich věk, genderovou identitu či sexuální orientaci. Co pro nás bylo to podstatné byl jejich vliv na formování či přijetí bisexuality respondentek. Přátelství ovšem musela vzniknout online a minimálně tři měsíce trvat pouze online, aniž by se viděli v reálném světě. Participantky byly vybrány metodami nepravděpodobnostními. Kontaktovány byly respondentky z výzkumu v rámci bakalářské práce, kde vliv online přátelství popisovaly. Výzkum byl dále sdílen na facebookových skupinách, na našich soukromých účtech na Facebooku, Instagramu a Tumblr. Náš text sdílely na svých sociálních sítích organizace Proud a Prague Pride. Interview v průměru trvala kolem 75 minut.

Data byla analyzována pomocí interpretativní fenomenologické analýzy. Každý rozhovor jsme nejdříve samostatně zanalyzovali a až poté došlo k celkové analýze a identifikaci základních témat. Celkově se našeho výzkumu zúčastnilo 11 participantek, v analýze ovšem pracuje s celkem 21 přátelstvími (z toho dvě jsou skupiny). Čtyři přátelství byla vyřazena (celkově se tedy jednalo o 25), protože nesplňovala podmínky. Některá z těchto vyřazených přátelství ovšem byla v relevantních částech zmíněna. Vzhledem k tomu jsme, kromě výjimek, pracovali s výroky 10 participantek.

V samotném úvodu přátelství měla bisexualita minimální vliv. K seznámení došlo skrze společné zájmy. Přátelé se společně nacházeli na stejné sociální síti a v ní ve stejné skupině či prostředí. Znalost druhého člověka (a někdy i vůbec jeho existence) byla minimální. Skrze interakci ve sdíleném prostoru se o přátelích dozvíдалy větší množství informací a postupně začalo docházet k společné interakci, která tyto prvotní sympatie umocňovala díky podobnosti v zájmech a postojích. Přátelství mohlo skutečně započít ve chvíli, kdy si jedinci vyměnili soukromé možnosti komunikace (skrze chat, e-mail atd.). Participantky se spřátelily s lidmi z České republiky ale i ze zahraničí. To na navázání přátelství nemělo zásadní vliv, stejně jako konkrétní prostředí, které na internetu využívaly.

Jak průběh seznámení naznačuje, společné koníčky pomohly v navázání přátelství a vzniku pouta mezi lidmi. Díky tomu participantky zjistily o daném člověku více informací a prohloubila se komplementarita jejich povah, což vedlo k otevření se. Informace a pocity, které každá strana s tou druhou sdílela, byly často velmi osobní. Tato hloubka představovala klíč k vytvoření silného vztahu a prohloubení intimity a empatii vůči druhému. Zprostředkovatel této důvěry a ochoty a touhy sdílet osobní informace bylo online prostředí. Přátelství se stala intenzivní nesmírně rychle, díky možnosti neustále komunikace. Textová komunikace umožnila druhému člověku napsat kdykoliv a s možností si rozmyslet, co přesně chce říct, a jak. Dále značnou roli hrála anonymita a také možnost kontakt přerušit či druhého zablokovat, pokud by participantkám komunikace s ním nevyhovovala nebo by reagoval nepřátelsky. Zatímco v reálném světě se sdílení prohlubuje a ztrácí povrchnost až po zjištění základních informací, na internetu si toto můžeme „dovolit přeskočit“, protože online prostředí umožňuje bez problémů vytvořit si odstup, je-li to nutné. Ve výzkumu Hong-Yee Chan a Lo, (2014) popisují něco podobného a říkají, že přátelství online mají potenciál být intimnější a hlubší než vztahy offline. Nelze tedy říct, že by základní informace jako jméno, věk, rodinná situace atd. nebyly důležité, jen je přátelé sdílí později.

Společně s tím vztah přetrvává díky společným zážitkům. Toho lze dosáhnout skrze videohovory, společné věnování se určité činnosti online (sledování filmů, hraní her atd.)

a/nebo setkání v reálném životě. Jen ve chvíli, kdy k setkávání offline dochází pravidelně, jej můžeme považovat za významnější než další dvě možnosti. Nemůžeme říct, že tam, kde se přátelé offline pravidelně setkávají, je vztah kvalitnější. Pravidelná setkávání jsou v daných přátelstvích hodnocena pozitivně a participantky je považují za důležité, ale přátelství se tím nepřesunula pouze do offline světa. Setkávání není na týdenní bázi a přátelství jsou tedy smíšená. Jak ukazují i zjištění předešlých výzkumů, podstatná je rozličnost aktivit, které můžeme dosáhnout jak v online, tak offline prostředí (Hong-Yee Chan & Lo, 2014).

Přátelství mohou představovat spouštěč procesu uvědomování si vlastní bisexuality. Díky sdílení svých pocitů nejistoty a zmatení participantky postupně odkrývaly, co za těmito emocemi stojí. Kromě tohoto rozebírání témat týkající se sexuální orientace k ujištění došlo i mimoděk, bez jakékoliv aktivní snahy druhého člověka. Pokud se jednalo o ženu, participantky si uvědomovaly, že to, co k ní cítí, je něco „více“ než přátelství, což je dovedlo k bisexualitě. Přátelství ovšem mělo značný vliv i mimo tento prvotní krok na cestě sebepoznávání své sexuality.

Ve chvíli, kdy si participantky si byly vědomy své bisexuality, ale některé nadále bojovaly s jejím přijetím. Druhý člověk zde představoval zdroj validace a podpory. Normalizace se projevovala i díky tomu, že o LGBTQ+ tématech mohly mluvit otevřeně a druhá strana reagovala pozitivně a přijímala je. Velmi časté, intenzivní konverzace o bisexualitě přispěly k přijetí své sexuální orientace a její normalizaci. Následně také přátelé sdíleli své zkušenosti ohledně své identity. Slyšet, že si ostatní prochází tím stejným nebo podobným, mělo velký význam v ujasňování si vlastních pocitů a jejich normalizace. V teoretické části jsme se věnovali tomu, že LGBTQ+ lidé vztahy navazují v prostorech pro ně specificky zaměřených (Downing, 2013; Escobar-viera et al., 2020; Gonzalez et al., 2021; Hou a Lu, 2013; Maliepaard, 2017). V našem výzkumu jsme se s tím neseťkaly.

Přátelství s cisgender heterosexuálními jedinci pomáhá v normalizaci vlastní identity a zbavení se strachu z nepřijetí ve společnosti. Tito lidé mohou fungovat jako „spojenci“ a být přátelům oporou. LGTQ+ lidé přináší pocit sounáležitosti. Vzhledem k tomu, že je bisexualita často upozadována, mohou tito přátelé fungovat jako propojení s širší LGBTQ+ „komunitou“, zároveň mají odlišné zkušenosti a mohou tedy přinést jiný pohled na věc. Nemonosexuálové, a zejména bisexuálové, toho s participantkami měli společného samozřejmě nejvíc. Mohou si stát oporou a diskutovat společně o tématech specifických pro bisexualitu. Participantky jim nemusely své pocity detailně vysvětlovat, druhá strana věděla, jak se cítí. Sledujeme tedy, že přátelé ze všech těchto tří „skupin“ přináší něco důležitého

a pro bisexuální ženy je podle nás prospěšné, mít kolem sebe cis heterosexuální, LGBTQ+ i specificky bisexuální lidi.

LITERATURA

- Allen, L. R., Watson, L. B., & Vanmattson, S. B. (2020). Trans young adults' reflections on adolescent sources of extra-familial support. *Journal of LGBT Youth, 17*(1), 1 - 23.
- American Psychological Association. (2015). Guidelines for Psychological Practice with Transgender and Gender Nonconforming People . *American Psychologist, 70*(9), 832-864.
- Attrill, A. (Ed.). (2015). *Cyberpsychology*. Oxford University Press.
- Bauer, J. (2016). *Proč cítím to, co ty: intuitivní komunikace a tajemství zrcadlových neuronů*. Grada Publishing.
- Baumeister, R. F. (2000). Gender Differences in Erotic Plasticity: The Female Sex Drive as Socially Flexible and Responsive . *Psychological Bulletin, 126*(3), 347-374.
- Beňová, K. et al. (2007). *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Bernhold, Q. S., & Rice, R. (2020). Toward an Integrated Model of Online Communication Attitudes, Communication Frequency, and Relational Closeness. *Communication Studies, 71*(1), 1 - 21.
- Bieschke, K. J., Perez, R. M., & DeBord, K. A. (Eds.). (2007). *Handbook of Counseling and Psychotherapy with Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Clients* (2nd ed). Washington, DC: American Psychological Association.
- Bigelow, L., & Dehaan, S. (2012). Sexual Health Information Seeking Online: A Mixed-Methods Study Among Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Young People. *Health Education, 39*(3), 276.
- Bolton, S., & Sareen, J. (2011). Sexual Orientation and Its Relation to Mental Disorders and Suicide Attempts: Findings From a Nationally Representative Sample. *Canadian Journal of Psychiatry, 56*(1), 35-43.
- Bostwick, W. B., Boyd, C. J., Hughes, T. L., West, B. T., & McCabe, S. E. (2014). Discrimination and Mental Health Among Lesbian, Gay, and Bisexual Adults in the United States. *American Journal of Orthopsychiatry, 84*(1), 35-45.
- Brown, T. (2002). A Proposed Model of Bisexual Identity Development that Elaborates on Experiential Differences of Women and Men. *Journal of Bisexuality, 2*(4), 67-91.

- Burr, J. A., Han, S. H., & Peng, C. (2020). Childhood Friendship Experiences and Cognitive Functioning in Later Life: The Mediating Roles of Adult Social Disconnectedness and Adult Loneliness. *Gerontologist*, *60*(8), 1456-1465.
- Camirand, E., & Poulin, F. (2019). Changes in best friendship quality between adolescence and emerging adulthood: Considering the role of romantic involvement. *International Journal of Behavioral Development*, *43*(3), 231 - 237.
- Cass, V. C. (1979). Homosexuality identity formation: A theoretical model. *Journal of homosexuality*, *4*(3).
- Casu, G., Gentili, E., & Gremigni, P. (2020). Future Time Perspective and Perceived Social Support: The Mediating Role of Gratitude. *International journal of environmental research and public health*, *17*(18).
- Coleman, E. (1982). Developmental Stages of the Coming-Out Process. *American Behavioral Scientist*, *25*(4), 469–482.
- Comeau, D. L. (2012). Label-First Sexual Identity Development: An In-Depth Case Study of Women Who Identify as Bisexual Before Having Sex With More Than One Gender . *Journal of Bisexuality*, *12*(3), 321-346.
- Cover, R. (2012). Performing and undoing identity online: Social networking, identity theories and the incompatibility of online profiles and friendship regimes. *Convergence*, *18*(2), 177 - 193.
- Crocetti, E. (2017). Identity Formation in Adolescence: The Dynamic of Forming and Consolidating Identity Commitments. *Child Development Perspectives*, *11*(2), 145-150.
- Daniel, T. A., & Camp, A. L. (2020). Emojis affect processing fluency on social media. *Psychology of Popular Media*, *9*(2), 208-213.
- D'Augelli, A., & Patterson, C. (2001). *Lesbian, gay, and bisexual identities and youth: Psychological perspectives*. Oxford England: Oxford University Press.
- D'Augelli, Anthony. (1994). *Identity development and sexual orientation: Toward a model of lesbian, gay, and bisexual development*. In E. J. Trickett, R. J. Watts, & D. Birman (Eds.), *Human diversity: Perspectives on people in context* (pp. 312-333). San Francisco: Jossey-Bass.
- Dehaan, S., & Bigelow, L. (2013). The Interplay between Online and Offline Explorations of Identity, Relationships, and Sex: A Mixed-Methods Study with LGBT Youth. *The Journal of Sex Research*, *50*(5), 421.
- Diamant, L., & McAnulty, R. (eds.) (1995). *The Psychology of Sexual Orientation, Behavior, and Identity: A Handbook*. Westport, CT etc.: Greenwood Press.

Diamant, L., & McAnulty, R. (eds.) (1995). *The Psychology of Sexual Orientation, Behavior, and Identity: A Handbook*. Westport, CT etc.: Greenwood Press.

Dodge, B., Herbenick, D., Friedman, M. R., Schick, V., Fu, T.-Ch., Bostwick, W., et al. (2016). Attitudes toward Bisexual Men and Women among a Nationally Representative Probability Sample of Adults in the United States . *Plos One*, *11*(10), 1-18.

Downing, G. (2013). Virtual youth: non-heterosexual young people's use of the internet to negotiate their identities and socio-sexual relations. *Children's Geographies*, *11*(1), 44 - 58.

Epstein, R., McKinney, P., Fox, S., & Garcia, C. (2012). Support for a fluid-continuum model of sexual orientation: A large-scale internet study. *Journal of Homosexuality*, *59*(10), 1356–1381.

Escobar-viera, C., Shensa, A., Hamm, M., Melcher, E. M., Rzewnicki, D. I., Egan, J. E., Sidani, J. E., & Primack, B. A. (2020). “I Don’t Feel Like the Odd One”: Utilizing Content Analysis to Compare the Effects of Social Media Use on Well-Being Among Sexual Minority and Nonminority US Young Adults. *American Journal of Health Promotion*, *34*(3), 285 - 293.

Fiori, K. L., Windsor, T. D., Huxhold, O., Fiori, K. L., & Windsor, T. D. (2020). The Increasing Importance of Friendship in Late Life: Understanding the Role of Sociohistorical Context in Social Development. *Gerontology*, *66*(3), 286-294.

Firestein, B. (1996). *Bisexuality: The Psychology and Politics of an Invisible Minority*. Thousand Oaks: SAGE.

Flanders, C. E., & Hatfield, E. (2014). Social perception of bisexuality. *Psychology*, *5*(3), 232-246.

Flanders, C. E., Dobinson, C., & Logie, C. (2017). Young bisexual women’s perspectives on the relationship between bisexual stigma, mental health, and sexual health: a qualitative study. *Critical Public Health*, *27*(1), 75-85.

Flanders, C. E., Lebreton, M. E., Robinson, M., Bian, J., & Caravaca-Morera, J. A. (2017). Defining Bisexuality: Young Bisexual and Pansexual People's Voices . *Journal of Bisexuality*, *17*(1), 39-57.

Galupo, M. P., Pulice-Farrow, L., & Ramirez, J. L. (2017). "Like a constantly flowing river": Gender identity flexibility among nonbinary transgender individuals. In J. D. Sinnott (Ed.). *Identity flexibility during adulthood: Perspectives in adult development*. Springer International Publishing.

GLSEN, CiPHR, & CCRC (2013). Out online: The experiences of lesbian, gay, bisexual and transgender youth on the Internet. New York: GLSEN

Gonzalez, K. A., Flanders, C. E., Pulice-farrow, L., & Bartnik, A. (2021). "It's Almost Like Bis, Pans Kind of Stick Together: " Bi + Belonging and Community Connection. *Journal of Bisexuality*, 21(2), 194-224.

Green, M., Bobrowicz, A., & Ang, C. S. (2015). The lesbian, gay, bisexual and transgender community online: discussions of bullying and self-disclosure in YouTube videos. *Behaviour*, 34(7), 704-712.

Hall, J. A. (2018). How many hours does it take to make a friend? *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(4), 1278 - 1296.

Harper, A. J., & Swanson, R. (2019). Nonsequential Task Model of Bi/Pan/Polysexual Identity Development. *Journal of Bisexuality*, 19(3), 337 - 360.

Hawthorne, O., Camic, P. M., & Rimes, K. A. (2020). Understanding the structure, experiences and challenges of social support for older lesbian, gay and bisexual people: a systematic review. *AGEING*, 40(2), 282-305.

Helmi, A. F., Widhiarso, W., & Husna, A. N. (2017). The Development of Online Friendship Scale. *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning*, 7(4), 12 - 25.

Higgins, E. T. (1989). Self-Discrepancy Theory: What Patterns of Self-Beliefs Cause People to Suffer? Advances. *Experimental Social Psychology*, 22, 93–136.

Hillier, L., Mitchell, K. J., & Ybarra, M. L. (2012). The Internet As a Safety Net: Findings From a Series of Online Focus Groups With LGB and Non-LGB Young People in the United States. *Journal of LGBT Youth*, 9(3), 225 - 246.

Hong-Yee Chan, G., & Lo, T. W. (2014). Do Friendship and Intimacy in Virtual Communications Exist? An Investigation of Online Friendship and Intimacy in the Context of Hidden Youth in Hong Kong. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 47, 117-136.

Hou, C., & Lu, H. (2013). Online Networks as a Venue for Social Support: A Qualitative Study of Married Bisexual Men in Taiwan. *Journal of Homosexuality*, 60(9), 1280-1296.

Hubbard, K., & de Visser, R. O. (2015). Not just bi the bi: the relationship between essentialist beliefs and attitudes about bisexuality. *Psychology*, 6(3), 258-274.

Iwanowicz-palus, G., Mróz, M., & Bień, A. (2021). Quality of life, social support and self-efficacy in women after a miscarriage. *Health and quality of life outcomes*, 19(1), 16.

- Juvonen, J., Schacter, H. L., & Lessard, L. M. (2021). Connecting electronically with friends to cope with isolation during COVID-19 pandemic. *Journal of Social and Personal Relationships*.
- Keller, J. (11. 12. 2017). *Komunita*. Sociologická encyklopedie. Získáno 20. února 2020 z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Komunita>
- Kelly, G. F. (2008). *Sexuality today: Gary F. Kelly* (9th ed). Boston: McGraw-Hill Higher Education.
- Kinsey, A. C. (1998). *Sexual Behavior in the Human Female*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.
- Klein, F. (1993). *The Bisexual Option* (2nd ed.). New York: Haworth Press.
- Knous, H. M. (2006). The Coming Out Experience for Bisexuals: Identity Formation and Stigma Management. *Journal of Bisexuality*, 5(4), 37-59.
- Kolak, A., & Markić, I. (2019). *Dimensions of intimacy as determinant of quality of peer friendly relationships. Proceedings of the Multidisciplinary Academic Conference*, 184-191.
- Křivohlavý, J. (2004). *Pozitivní psychologie*. Portál.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Grada.
- Lapidot-lefler, N., & Barak, A. (2015). The benign online disinhibition effect: Could situational factors induce self-disclosure and prosocial behaviors? *Cyberpsychology*, 9(2), 20-38.
- Lee, D. K. L., & Borah, P. (2020). Self-presentation on Instagram and friendship development among young adults: A moderated mediation model of media richness, perceived functionality, and openness. *Computers in Human Behavior*, 103, 57-66.
- Lytle, A., Dyar, C., Levy, S. R., & London, B. (2017). Contact with bisexual individuals reduces binegativity among heterosexuals and lesbian women and gay men . *European Journal Of Social Psychology*, 47(5), 580-599.
- Macek, P. (1999). *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*, Portál.
- Magee, J. C., Bigelow, L., Dehaan, S., & Mustanski, B. S. (2012). Sexual Health Information Seeking Online: A Mixed-Methods Study Among Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Young People. *Health Education and Behavior*, 39(3), 276 - 289.
- Malá, E., Kocourková, J., Hort, V., & Hrdlička, M. (2000). *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Portál.

- Maliepaard, E. (2017). Bisexuality in the Netherlands: Connecting Bisexual Passing, Communities, and Identities. *Journal of Bisexuality*, 17(3), 325 - 348.
- Matsick, J. L., & Rubin, J. D. (2018). Bisexual prejudice among lesbian and gay people: Examining the roles of gender and perceived sexual orientation. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 5(2), 143 - 155.
- McConnell, E., Korpak, A., Néray, B., Clifford, A., Birkett, M., & Hogan, B. (2018). "Everybody puts their whole life on facebook": Identity management and the online social networks of LGBTQ youth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(6).
- Meter, D. J., & Card, N. A. (2016). Stability of Children's and Adolescents' Friendships: A Meta-Analytic Review. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-)*, 62(3), 252.
- Miller, A. (2006). Anything but straight: Bisexual voices on "passing". In *American Sociological Association 2006 Annual Meeting*. Ziskáno 19. 9. 2019 z http://citation.allacademic.com/meta/p103752_index.html
- Miller, R. S. (2022). *Intimate relationships* (9. vyd.). McGraw-Hill.
- Morandini, J. & Dar-Nimrod, I. (2016). Who Adopts Queer and Pansexual Sexual Identities?. *The Journal of Sex Research*. 54. 10.1080/00224499.2016.1249332.
- Ng-Knight, T., Riglin, L., Frederickson, N., Mcmanus, I. C., Rice, F., & Shelton, K. H. (2019). 'Best friends forever'? Friendship stability across school transition and associations with mental health and educational attainment. *British Journal of Educational Psychology*, 89(4), 585 - 599.
- Oh, J., Chopik, W. J., & Nuttall, A. K. (2020). The Effects of Obligation on Relationships and Well-Being over Time in Middle Adulthood. *International Journal of Behavioral Development*, 44(6), 479-489.
- Pereira, S. S., Becker, S., & Gardiner, G. (2017). Sensitive sexualities: dichotomised discourse in the erasure of bisexuality. *Psychology*, 8(1/2), 118-131.
- Pouwels, J. L., Valkenburg, P. M., Beyens, I., van Driel, I. I., & Keijsers, L. (2021). Social media use and friendship closeness in adolescents' daily lives: An experience sampling study. *Developmental Psychology*, 57(2), 309-323.
- Power, A., & Kirwan, G. (Eds.). (2014). *Cyberpsychology and new media: a thematic reader*. Psychology Press.
- Reinisch, J., Beasley, R., Kent, D. (1990). *The Kinsey Institute New Report on Sex: What you must know to be sexually literate* (1st ed.). New York: St. Martin's Pres.

- Říčan, P. (2014). *Cesta životem: vývojová psychologie: přepracované vydání* (3. vyd). Portál.
- Salfas, B., Rendina, H. J., & Parsons, J. T. (2019). What is the role of the community? Examining minority stress processes among gay and bisexual men. *Stigma and Health, 4*(3), 300-309.
- Savin-Williams, R., & Cohen, K. (1996). *The Lives of Lesbians, Gays, and Bisexuals: Children to Adults*. Fort Worth: Harcourt Brace College Pub.
- Sharabany, R. (1994). Intimate Friendship Scale: Conceptual Underpinnings, Psychometric Properties and Construct Validity. *Journal of Social and Personal Relationships, 11*(3), 449 - 469.
- Shrier, P., & Shrier, C. (2008). Empathy: mirror neurons, Pauline theology, and the meaning of care. *Journal of Pastoral Theology, 18*(1), 25-43.
- Singstad, M. T., Wallander, J. L., Greger, H. K., Lydersen, S., & Kayed, N. S. (2021). Perceived social support and quality of life among adolescents in residential youth care: a cross-sectional study. *Health and quality of life outcomes, 19*(1), 29.
- Slaměník, I. (2011). *Emoce a interpersonální vztahy*. Grada.
- Slezáčková, A. (2012). *Průvodce pozitivní psychologií: nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace*. Grada.
- Sloboda, Z. (2016). *Dospívání, rodičovství a (homo)sexualita*. Praha: Pasparta.
- Sorokowski, P., Sorokowska, A., Karwowski, M., Groyecka, A., Aavik, T., Akello, G., Alm, C., Amjad, ... (2021). Universality of the Triangular Theory of Love: Adaptation and Psychometric Properties of the Triangular Love Scale in 25 Countries. *Journal of Sex Research, 58*(1).
- Stone, D. M., Luo, F., Ouyang, L., Lippy, C., Hertz, M. F., & Crosby, A. E. (2014). Sexual Orientation and Suicide Ideation, Plans, Attempts, and Medically Serious Attempts: Evidence From Local Youth Risk Behavior Surveys, 2001-2009. *American Journal of Public Health, 104*(2), 262-271.
- Storms, M. D. (1980). Theories of Sexual Orientation. *Journal of Personality and Social Psychology, 38*(5), 783-792.
- Suler, J. (2004). The Online Disinhibition Effect. *CyberPsychology & Behavior, 7*(3), 321-326.
- Suler, J. R. (2000). Psychotherapy in cyberspace: A 5-dimensional model of online and computer-mediated psychotherapy. *Cyberpsychology and Behavior, 3*(2), 151 - 159.

- Takasaki, K. (2017). Friends and Family in Relationship Communities: The Importance of Friendship during the Transition to Adulthood. *Michigan Family Review*, (1), 76-96.
- Tang, L. (2010). Development of online friendship in different social spaces: A case study. *Information Communication and Society*, 13(4), 615 - 633.
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Portál.
- Vágnerová, M. (1999). *Vývojová psychologie* (2. vyd). Karolinum.
- Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Portál.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání* (2. vyd). Karolinum
- Výrost, J., & Slaměník, I. (2008). *Sociální psychologie* (2. vyd). Praha: Grada.
- Yarber, W., & Sayad, B. (2013). *Human Sexuality: Diversity in Contemporary America* (8th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Yoshino, K. (2000). The Epistemic Contract of Bisexual Erasure. *Stanford Law Review*, 52(2), 353.
- Young, R. K., & Schachter, S. (1959). *The Psychology of Affiliation: Experimental Studies of the Sources of Gregariousness*. *The American Journal of Psychology*, 72(2), 324.
- Yu, S. (2019). Promoting friendship development in inclusive early childhood classrooms: A literature review. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 11(2), 183-193.
- Zoubková, P. (2020). *Role internetu ve formování identity bisexuálních žen* [Bakalářská práce]. Univerzita Palackého v Olomouci.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Text sdílený na sociálních sítích
4. Obrazová příloha
5. E-mail pro participantky z minulého výzkumu
6. Osnova rozhovoru
7. E-mail pro participantky obsahující informace o povaze výzkumu
8. Ukázka přepsaného rozhovoru

Příloha č. 1: Abstrakt v českém jazyce

Název práce: Online přátelství bisexuálních žen

Autor práce: Bc. Petra Zoubková

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 108 stran, 257 481 znaků

Počet příloh: 8

Počet titulů použité literatury: 103

Abstrakt:

Cílem této magisterské diplomové práce je prostřednictvím interpretativní fenomenologické analýzy prozkoumat dynamiku online přátelství a jejich vliv na uvědomění si a přijetí bisexuality. Data jsou získána pomocí polostrukturovaných interviewů s 11 participantkami, ve věku od 20 do 34 let, z nichž 4 se účastnily našeho bakalářského výzkumu. Jejich online přátelství musela fungovat online minimálně 3 měsíce před tím, než se setkali v reálném světě (pokud k tomu došlo). V celkové analýze je pracováno s 21 přátelstvími těchto žen. Výsledky práce ukazují, že při seznámení měla bisexualita minimální vliv a došlo k němu skrze společné zájmy. Přátelství se stala intenzivními a blízkými rychle, díky neustále komunikaci, anonymitě a možnosti kontakt přerušit, pokud by reagovali nepřátelsky. Zjistili jsme tedy, že offline se intimita prohlubuje až po zjištění základních informací, zatímco na internetu dochází k „přeskočení“ tohoto kroku. Podstatné pro udržení vztahu je rovněž společné věnování se určité činnosti, a to jak online tak offline. Přátelství s pravidelným setkáváním offline nejsou o nic kvalitnější než ta, kde k tomu nedochází. V souvislosti s bisexualitou představují spouštěč uvědomování si vlastní identity, a to i skrze zamilování se do druhého. Přátelství s cisgender heterosexuálními jedinci pomáhají v normalizaci vlastní identity. Velmi časté, intenzivní konverzace o sexualitě s dalšími LGBTQ+ lidmi přispěly k přijetí své sexuální orientace a k získání pocitů sounáležitosti. Kamarádství s bisexuálními jedinci umožňuje vést konverzace o tématech specifických pro bisexualitu a získat tak větší pochopení. Přátelé ze všech tří „skupin“ přináší něco důležitého a jsou v souvislosti s bisexualitou podstatní.

Klíčová slova: bisexualita, bisexuální ženy, LGBTQ+, online přátelství, internet

Příloha č. 2: Abstrakt v anglickém jazyce

Title: Online friendships of bisexual women

Author: Bc. Petra Zoubková

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Number of pages and characters: 108 pages, 257 481 characters

Number of appendices: 8

Number of references: 103

Abstract:

The aim of this master thesis is to examine the dynamics of online friendships and their impact on awareness and acceptance of bisexuality. This is achieved through interpretative phenomenological analysis. The data are obtained through semi-structured interviews with 11 women, aged 20 to 34, 4 of whom have participated in our previous research. Their online friendship had to exist only online for at least 3 months before they met in real life (if they did). In the overall analysis, 21 friendships of these women were used. The results of the study show that bisexuality had a minimal effect during the acquaintance stage as common interests were the key to first connection. The friendships became intense and close quickly, thanks to constant communication, anonymity, and the ability to break contact if they reacted with hostility. Therefore, we discovered that while offline intimacy deepens only after finding out basic information about the other person, on the Internet, this step is "skipped". Additionally, for relationship maintenance it is essential to engage in activities together, both online and offline. Friendships with regular offline meetings have been found in no way better than those functioning purely online. In the context of bisexuality, they are the trigger of self-discovery, possibly through falling in love with the other. Friendships with cisgender heterosexual individuals help to normalize one's own identity. Very frequently, intense conversations about sexuality with other LGBTQ+ people contributed to acceptance of their sexual orientation and feelings of belonging. Being friends with bisexuals allowed them to have conversations on bisexuality-specific topics and gain a greater understanding. Friends from all three "groups" bring something important and are essential in relation to one's bisexual identity.

Key words: bisexuality, bisexual women, LGBTQ+, online friendship, internet

Příloha č. 3: Text sdílený na sociálních sítích

Krásný den! Jmenuji se Petra Zoubková a jsem studentkou psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. **Ve své magisterské diplomové práci se věnuji tématu online přátelství bisexuálních žen a hledám participantky.**

Pokud jste **bisexuální žena ve věku 18 – 35 let**, zbystřete! Nalezla jste **online přátele, kteří měli vliv na uvědomění si či přijetí vaší bisexuality**? Zbystřete ještě více! Pokud toto přátelství trvalo 3 měsíce POUZE online (samozřejmě přibližně, uvědomuji si, že se to někdy složitě odhaduje), budu moc ráda, když se zapojíte do mého výzkumu.

Pokud do splňujete tato kritéria, prosím vyplňte formulář přiložený níže (vyplnění vám zabere maximálně 5 minut). Po vyplnění vás kontaktuji ohledně společného **online interview**. Rozhovor bude trvat mezi 60–90 minutami.

Byla bych vám moc vděčná za vaši pomoc.

Pro bližší informace o výzkumu (a o mně) se můžete podívat zde → <https://online-pratelstvi-bisexualnich-zen.webnode.cz/>

Kontaktní formulář pro účast na výzkumu najdete tady → https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScYf6GtUDsLTjQ3WJJ3znd4gXsl3VolEdvynulQNj-JWuO73Q/viewform?usp=sf_link

A pokud do mé hledané skupinky nepatříte, nevadí! **Pomůžete mi sdílením tohoto příspěvku**, webových stránek nebo rovnou kontaktního formuláře. Moc děkuji!

Příloha č. 4: Obrazová příloha

<https://online-pratelstvi-bisexualnich-zen.webnode.cz/>

ONLINE PŘÁTELSTVÍ BISEXUÁLNÍCH ŽEN

O co jde?

Výzkum se zaměřuje na **bisexuální ženy a na to, jaký vliv měla online přátelství na jejich identitu.**

Koho hledáte?

Bisexuální ženy (18 - 35 let), které navázaly přátelství online. Přátelství trvalo přibližně 3 měsíce online (minimálně do té doby se neviděli offline) a daný člověk byl považován za přítele. Dále mělo vliv na uvědomění si či přijetí jejich bisexuality.

Proč a jak se zapojit?

Pomůžete rozšířit povědomí o tématu, jemuž na akademické půdě není věnováno příliš prostoru. A já díky tomu získám titul! **Pro zapojení se do výzkumu prosím vyplňte přiložený formulář. Poté Vás budu moct kontaktovat ohledně online interview.**

Příloha č. 5: E-mail pro participantky z minulého výzkumu

Dobrý den,

jmenuji se Petra Zoubková a pokud si vzpomínáte, v roce 2019 jsme společně vedli rozhovor v rámci mé bakalářské diplomové práce na téma Role internetu ve formování identity bisexuálních žen. Ještě jednou Vám děkuji za čas, který jste mi tehdy věnovala.

Obracím se na Vás s prosbou. Ve své magisterské diplomové práci navazuji na tu předešlou. Tentokrát se věnuji online přátelství bisexuálních žen. V našem rozhovoru jste mluvila o tom, že přátelství nalezená online měla vliv na uvědomění si či přijetí Vaší identity. Pokud toto přátelství trvalo 3 měsíce POUZE online (samozřejmě přibližně, uvědomuji si, že se to někdy složitě odhaduje), budu moc ráda, když se zapojíte do mého výzkumu.

Opět by se jednalo o společný rozhovor, tentokrát by ale proběhl online. Délka by opět byla 60 – 90 minut. První část rozhovorů plánuji provést od 1. - 12. srpna, poté od 30. - 3. 9. Další rozhovory by poté probíhaly přibližně od druhé poloviny září.

Měla byste zájem účastnit se mého výzkumu? Pokud ano, vyhovuje Vám některý z uvedených termínů (můžete uvést i čas).

Pro bližší informace o výzkumu se můžete podívat na tyto webové stránky → <https://online-pratelstvi-bisexualnich-zen.webnode.cz/> (na stránkách odkazují na formulář, ten Vy nemusíte vyplňovat).

Moc Vám děkuji.

Krásný den,

Bc. Petra Zoubková

Příloha č. 6: Osnova rozhovoru

ZÁKLADNÍ INFORMACE

Věk:

Studium/práce:

POKUD S NIMI VEDU ROZHOVOR POPRVÉ:

(Pro ty, se kterými mluvím znovu, bych jejich příběh shrnula. Pro případnou korekci, doplnění nějakých nejistot a změn. Pomůže to i s opětovným ponořením se do jejich příběhu.)

MAPOVÁNÍ VÝVOJE BISEXUÁLNÍ IDENTITY

Jak definujete bisexualitu? Co pro vás znamená?

Jaký byl vývoj vaší sexuální orientace?

ROLE INTERNETU V SOUVISLOSTI S BISEXUÁLNÍ IDENTITOU

Jakou roli sehrál internet ve formování vaší bisexuální identity?

- *V jaké chvíli vstoupil internet do formování bisexuální identity?*
 - *Jaké stránky či sociální média jste navštěvovala za tímto účelem?*
 - *Co Vám internet přinesl? Jaké pozitivní aspekty na něm vidíte?*
 - *Jaké jste měla negativní zkušenosti?*
 - o *(útoky na svou osobu, jiné bisexuální osoby, dezinformace atd.)*
-

ONLINE PŘÁTELSTVÍ OBECNĚ

- *Jak probíhal kontakt s ostatními v online prostředí? V rámci jakých platforem?*
- *Pamatujete si, jak jste se cítila, když jste začala v online prostředí s ostatními interagovat?*
- *V jakou chvíli došlo k osobnějším kontaktu? Jaký byl kontext této interakce?*
 - o *(Například cílené hledání přátel, seznámení v diskuzi atd.)*
- *Navázala jste takových kontaktů víc?*
 - o *Považujete více z nich za přátelství?*

KONKRÉTNÍ ONLINE PŘÁTELSTVÍ

(S tím, že pokud člověk bude mluvit o více z nich, tak nejdřív projít otázky o jednom, potom o dalším atd.)

- *V jaké souvislosti došlo k navázání přátelství?*
- *V rámci jaké platformy k seznámení došlo?*
- *Jak s tento vztah vyvíjel?*
- *Jak společně trávíte čas?*
- *Jaká je souvislost tohoto přátelství s vaší bisexualitou?*
- *Popište mi vašeho kamaráda*ku? Jaký*á je povahově? Co na něm*ni máte ráda?*
- *Co na tomto přátelství nejvíce oceňujete? V čem je pro vás důležité?*
- *Došlo k setkání v reálném životě? Kdy k někomu došlo? Jak probíhalo?*
- *Jakou roli hrála anonymita internetového prostředí?*
- *Jaký vnímáte rozdíl mezi přátelstvím online a offline?*
 - o *V čem je to těžší?*
 - o *Kde naopak vidíte pozitiva?*

Příloha č. 7: E-mail pro participantky obsahující informace o povaze výzkumu

Dobrý den,

moc Vám děkuji za Váš zájem o účast v mém výzkumu. Opravdu si vážím toho, že mi věnujete svůj čas. Ráda bych se s Vámi dohodla na termín našeho interview. Ve formuláři jste uvedla...

Rozhovor proběhne online přes Skype. Není nutné mít účet, připojíte se na odkaze, který Vám zašlu. Pokud nemáte samotnou aplikaci, také to není problém, videohovor může probíhat v prohlížeči (aplikace ovšem bude spolehlivější). Jak jsem uváděla, očekávejte ho v délce mezi 60 a 90 minutami. **Pro rozhovor je nutný funkční mikrofon a kamera.** Během rozhovoru budu v místnosti sama a nebudu vyrušována. Vás poprosím o to samé. V případě technických potíží se můžeme kontaktovat přes e-mail.

Rozhovor bude nahráván (stačí mi pouze audionahrávka). Tato nahrávka bude přepsána do transkripce, se kterou budu následně pracovat v analýze. **V textu práce mohou být použity výroky z rozhovoru.** Jeden z rozhovorů poté bude zařazen mezi přílohy. Pokud byste si to nepřála, nebojte se mi to říct. Jak uvádím, bude se jednat pouze o jeden ze všech rozhovorů.

Všechny údaje, které by mohly sloužit k Vaší identifikaci, budou vymazány či upraveny. To zahrnuje i Vaše jméno, které bude v textu práce změněno. Nahrávku budu mít uloženou na svých zařízeních a nebudu ji mít uloženou online (tedy např. na cloudových službách jako Google Drive). **Po dopsání práce bude nahrávka smazána.**

Přepis rozhovoru Vám zašlu ke kontrole. Pokud budete chtít cokoliv pozměnit, nebo nějaké části zcela odstranit, bude tak učiněno. Zároveň **můžete kdykoliv odstoupit z účasti na výzkumu.** To je možné po rozhovoru, ale i během něj a před ním. V tomto případě bude okamžitě smazána nahrávka rozhovoru a jeho případný přepis. Citována byste tedy v práci nebyla a rozhovor s Vámi by v tomto případě samozřejmě nebyl součástí výzkumu.

Pokud máte jakékoliv další otázky ohledně výzkumu, neváhejte se na mě obrátit.

Budu se na Vás těšit.

Krásný den,

Bc. Petra Zoubková

Příloha č. 8: Ukázka přepsaného rozhovoru

NATÁLIE

Jak definujete bisexualitu?

Tak pro mě znamená asi nějakou sexuální a romantickou atrakci k oběma pohlavím, tam teda nevyklučuju nebinární lidi, trans lidi a jiné.

Jaký byl vývoj té vaší sexuální orientace? Jak jste k tomu došla?

Došla jsem k tomu tak, že jsem měla nějaký crush nebo takové zamilování do jedné svojí kamarádky, což jsem si hrozně dlouho neuvědomovala a pak jsem se bavila s jinou kamarádkou, která jenom tak náhodou v rozhovoru řekla, že si myslí, že je bisexuálka a já jsem řekla: „Ty jo, to docela dává smysl“ a tohle bylo v deváté třídě a od té doby nějak jsem potom s tím přijímáním měla takové i těžší momenty, že jsem s tím nebyla úplně v pohodě, ale s tou bisexualitou nějak jsem z toho prvního momentu zůstala a jsem v tom tak řádk spokojená.

Ten internet... jakou roli sehrál? Při tom formování té identity?

Ten sehrál největší roli asi skrz TJLC skupinu na Facebooku, což byla česká skupina, která se zabývala vztahem Johna a Sherlocka ze seriálu Sherlock a byla to právě obrovská skupina většinou queer lidí a z té skupiny mám do teď strašně moc přátel, kteří si moc rádi povídali, jak o tom seriálu, tak o queer identitách a všech queer problematikách a tam... jak skrz ty vztahy, co jsem si tam udělala, tak skrz to, jaká ta skupina byla, jací byli ti lidi, že to bylo takové přijímací prostředí, tak tam jsem se hodně našla.

A kromě té skupiny na Facebooku, ještě třeba nějaké jiné stránky, sociální sítě, které byste navštěvovala, co se týče té bisexuality?

Asi úplně ne, ale to bylo i tím, jak jsem žila filmy, seriály, tak to byl buď ten Sherlock nebo nějaké další fandomy, ale hlavně teda tohle.

A v češtině to bylo teda?

No byla ta naše česká a potom taková celosvětová.

Takže jako v obou jste se nějak pohybovala?

Ano.

Tak... vlastně už jste to tak zmiňovala, ale jaké nějaké pozitivní aspekty na tom vidíte?

Co vám internet přinesl?

Hlavně nějaké to ujasnění asi v termínech a celkově nějak v té queer problematice toho, co to znamená být v dnešní době queer, co to znamená udělat coming out, že to bylo takové... byl to takový oči otvírající přesun na jednu z toho „hetero života“ do toho života člověka,

co si uvědomuje, že je queer a že to sebou nese nějaké následky a no v tom mi to asi hodně změnilo ten celý coming out proces.

A ten pojem bisexualita, jste znala?

Ano. No, i ostatní pojmy a tady přišlo i takové to nějaké ujištění, že prostě je to v pohodě, a že na tom prostě není nic špatného a bylo to takové hodně validující a ujišťující.

A kromě těch pozitivních zkušeností, jaké jste na internetu měla negativní zkušenosti?

Nejen vůči vaší osobě, ale i obecně na bisexualitu.

No já – *pro zachování anonymity vymazáno* –, takže v tom online světě té negativity je docela dost a většinou to jsou prostě komentáře o jedné větě, že někdo napíše nějakou nadávku, nebo někdo potřebuje vyjádřit, že s námi nesouhlasí s pěti vykřičníky. Ze strany těch stereotypů tak to mimo tenhle případ asi nijak nebylo úplně na mě a nevybavím si právě ani, že bych se s tím mimo tuhle situaci, nějak víc setkala. Maximálně, když jsem sdílela třeba nějaký článek, jako když jsem sdílela fotky, že – *pro zachování anonymity vymazáno* –, ale nic jiného z onlinu nepřišlo. Naštěstí.

Jaký dopad to na vás mělo?

To ne, já hlavně asi mám štěstí v tom, že když nějaký takový komentář, tak já si ho vyscreenuju, pošlu ho někomu dál a je to hahaha. A je to.

Dokážu si představit, že v té facebookové skupině, byli přijímající lidi. Že se tam něco negativního nevyskytlo.

Tam právě ani ne, tam pak byli jenom lidi, co byli queer anebo byli hodně allies. Takže tam si fakt nepamatuju, žádnou negativní zkušenost.

Tak možná, jak už jsme u té skupiny, tak jak tam probíhal kontakt s ostatními?

Většinou buď skrz příspěvky, kdy se teda hlavně řešily nějaké ty seriálové novinky, když se objevilo něco nového a potom to intenzivně probíhalo skrz group chat, kdy tam bylo teda míň lidí, ale už jsme si tak nějak psali úplně o všem a byla z toho spíš taková obrovská parta queer přátel.

Ten group chat se vytvořil jak?

To bylo pro všechny ve skupině s tím, že to vzniklo... to vzniklo, když začala vycházet tehdy myslím čtvrtá série, tak to vzniklo s tím, že když si budeme chtít psát, jak to bude jako zrovna v televizi, protože to bude takové rychlejší, tak to vzniklo na základě toho a bylo to vlastně otevřeno pro úplně všechny.

A mluvíme o té české skupině?

Jo.

A v té druhé, anglické, to bylo jak?

Tak... to já jsem tam spíš tak míň, hlavně kvůli tomu, že tehdy jsem měla menší znalosti angličtiny než teď, tak to bylo spíše skrz ty příspěvky a skrz ty nějaké komentáře s tím, že tohleto všechno se stejně potom sdílelo do té české skupiny a tam se to řešilo znova a intenzivněji.

Taky v té české skupině muselo být méně lidí. Tak to tomu možná přispělo.

Podle mě určitě. Bylo to takové intimnější, a hlavně asi i hodně ten jazyk a taky asi to, že v té české bylo i víc lidí, co jsem znala i předtím. Tak to bylo takové o něco domáčnější.

Znala jste je ze svého offline života?

Některé offline, některé online.

Jak jste se cítila, když jste začala online interagovat?

Tak ze začátku asi tak ne nějak zvláštně, protože jsem interagovala jenom s těmi lidmi, co jsem znala offline. Jenže potom... no... ze začátku to bylo takové zvláštnější, jak jsem se asi učila, jak komunikovat online a jaký je v tom rozdíl, z toho začátku, když se mluví s někým novým. S tím že pak už to najelo tak ňák samo.

Jak jste říkala ten rozdíl, tak jaký tam vidíte?

Tak asi v té online komunikaci je to takový menší přísun informací najednou, že když offline potkáte člověka, tak ho už vidíte, máte nějakou vizuální představu, má nějaký tón hlasu, a to a to. V té online podobě je to hlavně ze začátku jako komunikace po větách, takže je to takové asi útlejší. Chvilku to trvá.

Ta intenzivní komunikace byla asi v tom skupinovém chatu víc než v té skupině?

Ano.

Co se týče té bisexuality, tak co tam třeba v té skupině se probíralo?

No... většinou když taky někdo přišel s tím, že si není jistý, nebo že má nějaké prostě pocity a neví, kam je zařadit, tak se to probíralo právě v těch skupinách a bylo to fakt taková hodně prostě podpůrná skupina, že když už ten člověk nevěděl, tak se podávaly záchranná lana a rady a informace s tím, že já jsem tam nikdy takhle... když jsem nebyla ještě vyoutovaná, tak jsem tam takhle nikdy nepsala. Spíš až potom, když jsem byla vyoutovaná a někdo tam takhle přišel a věděla jsem, že můžu pomoci a říct, jak to mám já.

Je to Facebook, tak nevím, jak to tam bylo s anonymitou, ale jakou hrála roli?

Hrála u některých lidí, kteří měli jenom vlastně ty anonymní profily, ale jinak ta anonymita vcelku hodně rychle opadla, že všichni tam tak nějak viděli, kdo odkud je, co dělá, to bylo takové hodně otevřené.

A vy jste měla jaký profil?

Ten klasický.

Je třeba ještě, co je typické pro internet... ten styl komunikace. Jaký to mělo dopad na ty kontakty?

Já bych řekla, že ano, u některých těch kontaktů. Že někdy někomu neodepíšete a zapomenete na to, tak to ty vztahy mění. Hlavně, když se řeší nějaká vážnější témata, tak jako game changer.

Zdá se mi, že to vnímáte negativně.

No není to úplně problém podle mě, když je ta komunikace otevřená a upřímná, když je to takové nejisté a takové hodně časech chození okolo horké kaše, tak to problém potom je.

V jakou chvíli došlo k osobnějším kontaktu v té skupině?

To došlo hlavně u dvou mých kamarádek u Beaty a u Niny, s tím, že s Beatou jsme si začaly tak nějak intenzivně psát a ona se taky identifikuje jako bisexuálka, takže jsme se měly o čem bavit a vlastně to přátelství nějak přetrvává do teď a už to je pět let. To samé s Ninou, která tehdy to bylo zase naopak, že ona si nebyla úplně jistá to sexualitou a přicházela k tomu, a tam to přátelství vlastně taky přetrvalo do teď.

BEATA

Tak když jsme jí tak načly, tak kdybyste mi jí mohla popsat. Co na ní máte ráda?

Asi to, že je hodně právě otevřená a je to obrovská studnice moudrosti, která ví snad úplně všechno. Je hodně taková, že když je nějaký problém, tak vím že jí můžu napsat, že můžu k ní, a že mi poradí a pomůže a... hlavně má strašně podobnou osobnost jako já, což je někdy takové strašidelné, že někdy napíšeme úplně identickou věc, že na něco reagujeme úplně stejně.

Jak došlo k tomu navázání bližšího kontaktu?

To bylo, že my jsme na sebe hodně reagovaly v té skupině a teda ještě Beata na jednu moji kamarádku, kterou já znám offline, se kterou jsme byly v té skupině, jsme přišly tak náh spolu a... tak se to nějak přesunulo do toho užšího chatu, kdy jsme se o něčem třeba bavily třeba v tom group chatu a pak jsme to přesunuly k sobě, protože jsme se o tom stejně bavily jenom my dvě a zbytečně jsme tam spamovaly.

O čem jste se ze začátku bavily?

Ze začátku to bylo... no hlavně o tom seriálu teda s tím, že potom jsme se dozvěděly obě od jednoho online kamaráda, že se obě tak nějak stydíme si napsat mimo ten seriál a řešit něco takového osobnějším, do čehož nás dokopal ten kamarád a potom to bylo tak všemožně, nejdřív o těch seriálech, zálibách, koníčcích. Víam, že potom se to prohlubovalo a už to byl nějaký ten každodenní život, kamarádi, rodina, vztahy a tak.

Říkala jste, že jste se obě styděly, čím si myslíte, že to bylo?

No tehdy asi tím, že my jsme obě na sebe byly... ne asi zabouchlé v té době, protože jsme se tolik neznaly, ale byly jsme prostě patnáctileté děti na internetu, kterým se líbil někdo na té druhé straně, tak to bylo takové jako... jsme se prostě styděly.

Říkáte 15, tak to je pět let, co jste se seznámily.

Ano.

Kolik času jste společně trávily? Denně, jednou za čas...

Asi denně.

Jak se tohle změnilo v průběhu toho, co se vztah vyvíjel?

To se asi trochu změnilo s tím, že my teď máme takový group chat ještě se dvěma našimi kamarády a tam vlastně v kontaktu pořád, denně. Akorát už to není u nás na group chatu, ale v tom větším group chatu.

Jak jinak jste kromě psaní společně trávily psaní?

Tak my už jsme se několikrát potkaly hlavně od té doby, ale v té době, kromě psaní, tak hovory, hlasové zprávy, často nějaké společné koukání na něco, hraní her.

Videohovory?

Spíš jenom hlasové myslím.

Jaký to bylo slyšet toho druhého člověka?

Bylo to takové... nejdřív takové překvapující, ale to je asi tak u všech těch online vztahů, že ten prvotní nějaký kick ježiš, že ten člověk nějak zní a zní třeba úplně jinak, než jsem si ho představovala, ale ta komunikace asi potom byla stejná, hlavně protože Beata je taky strašně otevřený člověk a já doufám, že taky píšu věci tak, jak si je myslím, takže to asi žádnou proměnu úplně nepřineslo.

Kdy to přišlo?

Přišlo... to jednou ze začátku, kdy pořád jely na tý johnlock mánii, kde se intenzivně řešilo úplně všechno a potom až později, až to bylo takové osobnější, že mezi tím byla taková delší pauza.

Říkala jste se, že jste se dívaly na filmy a hrály hry. Jak jste ty filmy sledovaly?

Většinou jsme se načasovaly v group chatu a psaly jsme si o tom.

A ty hry, to byly deskovky, počítačové?

To bylo takové jako online deskovky, tak to probíhalo v podstatě podobně.

Čím přispěly do toho přátelství?

Asi bych řekla, že to přispělo hodně, že ten vztah se nějak prohloubil, protože už je to nějaké cílené trávení času, že to není píšeme si skrz to, že já jsem ve škole, že ty nevim, jdeš domů z města, ale už je to prostě takové v tolik hodin si sednem a budem si spolu něco dělat.

Že musíte prostě společně být ty dvě hodiny, než ten film skončí, než dohrajete tu hru.
Právě.

Říkala jste, že jste se potkaly v reálném životě, kdy k němu došlo?

Po roce asi, myslím a to bylo jenom krátce na Pridu, teď nevim kolikátým, ale to bylo tak, že jsme se opravdu potkaly, jenom jsme se mihly, rychle jsme se obejmuly, něco jsme si řekly a zase jsme si šly svým. A to v podstatě ten vztah asi nějak nezměnilo, že to bylo prostě jenom fajn se po takové době vidět a potom my jsme se začaly vlastně potkávat intenzivněji i skrz to, že jsme měly tu větší skupinu kamarádů a naposledy jsme se viděly vlastně včera večer.

Takže se vidáte pravidelně?

Ano.

Je to třeba to přátelství, jak jste se začaly vidat v reálu, jak často to je?

Moc ne, spíš komunikujeme fakt online, teď je to trochu víc, jakoby já studuju v – *pro zachování anonymity vymazáno* –, ale stejně je to tak, že se vidíme třeba jednou do měsíce a předtím to bylo třeba jednou za půl roku.

COVID taky moc nepomohl.

Právě.

Přemýšlím, když se vidíte i offline, jak se proměnilo ta online podoba.

Asi ne, my se do teď online díváme na filmy a zrovna včera jsme online hrály Člověče, nezlob se. Takže ta komunikace je v podstatě stejná.

V reálném životě, jaká se otevírají témata? Jak se liší od online prostředí?

Jsou asi stejná, jenom, že, když mi online se bavíme o nějakých důvěrnějších tématech, hlubších tématech, tak už většinou stejně jako si posíláme hlasovky, anebo si to voláme, takže ty témata se jako neliší, že v podstatě potom pracujeme s tím, co si píšeme a bavíme se o tom.

Někdy na těch offline setkání bývá těžší otevírat ty osobnější témata.

Tady u mě ne. Nevim, čím to je, ale tady taková věc nějak jako neproběhla.

Co se týče té bisexuality, tak jak s ní souviselo to přátelství?

Tak hlavně s tím, že já jsem si to v té době tak ňák jako přiznávala, uvědomovala, hledala jsem nějaký způsob, jak vyjádřit sama sebe a tím, jak právě Beata mi pomohla, protože už byla out a právě tam jako byla pro mě, když jsem potřebovala o něčem takovém mluvit a

věděla jsem, že nemám ani jako offline v okolí nikoho, kdo by to pochopil, tak to bylo takové jako hodně fajn, hodně formulační.

O čem jste třeba mluvily?

O coming outu mym, jestli kdyby udělala doma, jak by to vypadalo, jak by na to lidi reagovali. O nějakých budoucích vztazích, jak by vypadaly, jaké by byly reakce, jak by to fungovalo a potom už to bylo hodně i o nějakém aktivismu, s tím, že obě rády píšeme tak to bylo hodně ze strany reprezentace, jak něco podat, tak nějak správně, jak to je. A pak, když jsem já – *pro zachování anonymity vymazáno* –, tak to bylo v podstatě to samé.

Říkala jste, že ona už to věděla, že je bisexuální. Jak jste mluvily o těch jejích zkušenostech?

Jo, právě v tom, že mi právě hodně pomohly ty její zkušenosti, protože už mi ona řekla, jak něco měla a já jsem to měla třeba stejně a bylo to takové hrozně super vidět, že někdo to má prostě podobně. Anebo, když jsme se bavily o tom coming outu, tak jsme hodně diskutovaly, jak to vypadá u ní u přátel, u ní v rodině. To byla prostě oboustranná konverzace s tím, jak to měla ona, jak to mám já.

Že vám pomohla se připravit na coming out?

No, co se týče coming outu těm přátelům tak určitě.

Ještě něco, co vás napadá?

No asi to, že mi se tehdy Beata líbila, tak to byla takové, no, když se mi líbí holka, tak to asi něco znamená. To bylo takový další přínos do toho.

Mluvily jste o tom spolu?

No ne, až vlastně, potom, co ona si našla přítele a já jsem si našla přítelkyni, tak až potom se o tom nějak otevřeně mluvilo. Tohle byla asi jediná věc, která byla fakt mezi náma zamlčená.

Jak se to téma bisexuality otevřelo poprvé?

To myslím začala ona, že řekla teda, že je bi a já jsem jí myslim odpověděla, že si právě nejsem jistá a už tak nějak jsem začala na to navíjet, jak si myslím, že to cítím tehdy hodně, a tak vlastně se to otevřelo.

Říkala jste, že v reálu jste o tom s nikým nemluvila...

No s tou jednou mojí kamarádkou, s nějakým původním vykopnutím, ale o tom už jsme taky potom moc nemluvily.

Co na Beatě vám pomohlo to otevřít?

Asi to, že to mělo nějak vyřešené, že si byla stoprocentně nějak jistá a že o tom hrozně moc jako věděla, tak to bylo takové, že jsem věděla, že mluvím s člověkem, který má relevantní informace, a který to prostě cítí nějak stejně, tak to mi přišlo takové jako bezpečné.

I to téma té skupiny tomu dokáže nahrát.

To určitě.

Než se to přátelství navázala v chatu, bylo to třeba právě něco, kde jste spolu interagovaly v té skupině? Že tam takové věci píše?

Jo, určitě. Ona tam právě má obrovský talent na to napsat hrozně dlouhé slohy, takže ona tam psala úplně obrovské slohovky na naprosto cokoliv a většinou na naprosto cokoliv s queer tématikou, takže to bylo takové, že tak charakteristické, že jsem si to přiřadilo k ní. To je takové, že jsem to vždycky četla a říkala jsem si, že ten člověk je super a že toho hodně ví.

NINA

Předpokládám, že to taky bylo v té skupině, ale jak jste se seznámily?

No v podstatě podobně, akorát trochu později. Ten náš hlavní kontakt ze začátku byla fakt jenom ta skupina s tím, že ta skupina potom tak nějak postupně odumírala a ten kontakt byl slabší, tak jsme se někdy nějak spojily s tím, že to bylo takové to, jo už si moc nepíšeme prostě tam, tak to můžeme obnovit tady.

Jak ten seriál skončil, že skupina postupně skončila s ním.

No ten group chat teď už úplně nefunguje, ta facebooková skupina pořád... jednou za čas se tam něco objeví, někdy tam přeje někdo k Vánocům, posílá fan fikce, že furt to tam... nějaké to úplně minimum. Vždycky je to takové, že přijde upozornění a je to takové, že jee tohle furt ještě žije.

O čem byly ty diskuse, kterých jste se s Ninou účastnily?

To byla teda taky hlavně ta seriálová anebo, když se řešilo už něco osobnějšího s tím, že Nina je hrozně empatický člověk a dává vždycky ostatní před sebe, tak tam vždycky byla a reagovala a interagovala, tak skrz to hlavně, jsme se tam nějak bavily.

Nejenom jste reagovaly na něco, ale i v komentářích jste vyloženě spolu...

No, že v tom group chatu jsme teda hlavně odpovídaly sobě, reagovaly jsme na sebe.

A potom, jak se ten vztah vyvíjel, o čem jste si povídaly?

No... tady to bylo takové nějak zvláštnější s tím vývojem, že my jsme ze začátku taky seriály, koničky, filmy, sem tam něco prostě jako důvěrnějšího, často to byl ten coming out, co tehdy vlastně Nina řešila a v té době, co my jsme se bavily, ta já jsem ho měla už za

sebou. A vlastně pak to pokračovala nějak v té jako... ne hlubší rovině, jsme hrozně dlouho bavily tak jako náhodně a o takových neutrálních věcech a asi až o dva roky později, tak jsme se začaly bavit úplně hrozně intenzivně a teď se taky bavíme úplně o všem.

Napadá vás, čím by to mohlo být?

Asi úplně ne. Možná na jednu stranu trochu tím, že já jsem tehdy byla už otevřeně bi a byla jsem ohledně toho hrozně hlasitá, jak člověk bývá a hrozně nadšená a všechno, A to pro ní asi, jako pro člověka, který si to tehdy řešil, tak to asi nebylo úplně fajn. Dennodenně před sebou.

A kdy jste se vlastně seznámily?

To bylo taky 2016.

Jak jinak jste spolu trávily čas, kromě povídání?

No to přišlo až vlastně teda později. Když jsme se začaly bavit víc, tak taky filmy, hry a hodně videohovory potom teda, protože tady Nina je ze Slovenska, tak ten kontakt máme takový jako, co se těch offline setkávání týče, tak je omezenější. Tam ty videohovory fungovaly teda víc.

Viděla jste jí nejdřív na videohovoru nebo v reálu?

Videohovoru.

Tak jaké to bylo?

Taky takové zajímavé prostě, jak má člověk jenom tu představu z fotek, tak první ty dvě minuty byly takový jenom šok, prostě ty vypadáš takhle, ty se pohybuješ takhle. To bylo ale takové dost vtipné.

Kdy se to tak dostalo k těm osobním tématům? Z čí strany to přišlo?

To přišlo asi z mojí strany s tím, že já jsem tehdy byla nebo jak to přišlo, tak já jsem byla čerstvě po rozchodu a byla jsem taková sešlá, a to se už i v nějaké nehlubokové konverzaci ukáže a Nina se mě právě na to zeptala a já jsem to ze sebe všechno vychrlila, a to nějak jako nejvíc prolomilo ty ledy.

Říkala jste, že je empatická. Jaká ještě je?

Hrozně chytrá, i když si to úplně taky nepřiznává. Strašně zapálená do věcí, co jí baví, že o tom ví první poslední a dělá právě podle mě hrozně super věci, ať už ze strany aktivismu, nebo toho, co jí baví. Je hodně taky taková otevřená a vřelá a prostě hrozně dobrá kamarádka.

Co na tom přátelství nejvíce oceňujete?

Asi to taky, že tady pro sebe jsme, že vim, že když ona něco potřebuje a dá mi vědět, tak já jsem tam pro ni a ona je tam pro mě a... taky to, že je to vlastně první člověk, co četl mojí

knížku a zároveň já jsem první člověk, co četl její knížku, což taky pro nás byl takový ice-breaker, že chápeme prostě potom určité věci, co jiní lidi úplně nechápou.

To jste si to nějak okomentovaly?

No jsme se přidaly do nějakých Word dokumentů a teď jsme si tam psaly vzájemně komentáře a odpovídaly jsme tam na ty komentáře. Tak to je taková hodně naše věc bych řekla.

Co se týče té bisexuality, říkala jste, že si Nina nebyla jistá. Tak kdybyste to měla ještě přiblížit, jak to souviselo?

To souviselo hodně s tím, že ona si tehdy nebyla jistá a tím, jak vlastně já už jsem byla out a i jak jsem jí převyprávěla ten svůj příběh a to, jak to vidím, tak už i v tom jsem si vlastně ujasňovala nějaké věci, protože člověk, jak to vypráví potom, tak mu to zpětně dochází třeba... už jsem začala s tím, že se mi líbila jedna kamarádka, ale to jsem třeba předtím Beatě úplně neříkala, že mě to vlastně nějak hitlo až potom, že to byl ten původní moment. Takže v tom, jak já jsem nějak Ninu tím provázela, tak jsem si vlastně ujišťovala i ty svoje body toho příběhu a přijetí.

Jak jste o tom spolu mluvily?

Tak to byly taky dlouhé, esejevé konverzace, které vlastně taky jsou to většinou ty otázky, že nejsem si jistá, jak sis ty byla jistá. Vždycky dvě stě řádků něčeho, to byly vždycky nějaké takové ty většinou myšlenky z její strany nebo otázky, na které jsem řekla, jak to mám a ona mi řekla, že to má podobně anebo úplně jinak.

V čem to přátelství pro vás bylo důležité? Co se týče bisexuality.

Asi taky v tom, že Nina byla taky jedním z prvních lidí, kterým jsem byla jako otevřeně out, a že já už jsem se potom vyoutovala i na tom group chatu, kde ona samozřejmě byla, takže vím, že je to člověk, který v tom mém coming out procesu se mnou je vlastně od začátku.

Je bisexualita téma do teď??

Tak asi ne úplně, že v podstatě je to takové každodenní téma, když to tak řeknu, akorát už to není úplně jako zkoumání bisexuality, ale nějak jako sexualita jako prostě fakt, tak to nějak řešíme asi dennodenně.

Je to tohle něco, co je pro vás příjemné? Nebo jaké to je?

Určitě příjemné, prostě vidět, že ten člověk ví, kdo jsem a stoprocentně přijímá, kdo jsem, a že můžu s tím člověkem být taková jaká jsem.

Potkaly jste se v reálu?

Potkaly jsme se letos poprvé.

Takže to bylo po...

Čtyřech pěti letech no.

Jak k tomu došlo?

Došlo k tomu, že ten náš vztah hrozně zintenzivnil vlastně přes lockdown, kdy jsme taky byly v kontaktu denně a potom to iniciovala nějak Nina, že má prostě... že jede do Česka za kamarádkou a já jsem řekla, že to je super, že to rovnou vlastně může jako se stavit a ona, že má prostě pár dnů volno, tak už jsme se nějak vzájemně domluvily a byla pár dnů u mě a bylo to hrozně fajn.

Takže to bylo příjemné, se v reálu potkat.

Určitě. Hlavně po tolika letech, tak to bylo ze začátku takové asi jako nejisté s tím, že jako po pár hodinách to odpadlo a pokračovala to nějak normálně.

Jak to změnilo komunikaci v online prostředí?

Já bych řekla, že... že to nezměnilo tu komunikaci, spíš, že to prohloubilo ten vztah, že ta komunikace je v podstatě stejná, jenom ten vztah je takový o něco ještě posunutější.

Měly jste se šanci vidět víckrát?

Jo, ještě v září vlastně, protože teď jak obě studujeme jinde, tak jsme v podstatě hodinu a půl od sebe, akorát teď skrz COVID je to zas složitější, ale to jsme se viděly jenom vlastně na den, v podstatě na chvíli, ale taky to bylo hrozně fajn.

Ať to na závěr shrnete, kdybyste mi měla říct, v čem pro vás byla a jsou online přátelství důležitá? I v souvislosti s bisexualitou.

No... asi fakt to prostředí nejvíc, protože to není tak, že v offline světě najednou člověk vyjde do místnosti plné lidí, co ho přijímají, a co jsou tak násk otevření, že tohle byla najednou prostě obrovská skupina lidí, kteří viděli hodně věcí podobně, kde jsme měli hodně věcí podobně, a kteří byli vlastně připravení se o tom tak násk bavit a byli s tím prostě v pořádku. Tak asi nejvíc to, že to bylo fakt takové bezpečné, a že s těmi vztahy, co z toho vzešly, tak to je bezpečné místo pro mě do teď. Že to bylo pro mě hodně pomocná ruka v tom coming outu, že v tom člověk potom už nebyl sám.